

*Revistă trimestrială
de artă, cultură și civilizație*

SUMAR

SINTEZE, INTERPRETĂRI, COMENTARII

- 3 Mircea V. CIOBANU - Basarabia literară în anul Centenarului (II)
20 Maria ȘLEAHTIȚCHI - Diariști și memorialiști basarabeni: din postbelic în actualitate (I)

LECTURI

- 34 Vladimir BEȘLEAGĂ - *Limba de hârtie* de Tamara Cărăuș sau Romanul unei idei (III)
44 Lucia ȚURCANU - Gătește, bea, iubește - confesiunile unui sinucigaș

OUL DIDACTIC

- 48 Nicolae LEAHU - Ioan Es. Pop, 12 octombrie 1992

ISTORIE ȘI CULTURĂ

- 52 Aliona GRĂTI - Regele Mihai I al României și Basarabia (III)

ESEU

- 62 Leo BUTNARU - Creația și politica sau Despre scurtcircuitul de personalitate

POEZIE

- 72 Anna ROSIER - Praful de stele al hainelor din cui

PROZĂ

- 75 Ioan MĂNĂSCURTĂ - Despre fiare și oameni/ Alinița

TEATRU

- 88 Dumitru BALUȚĂ - Balena din dormitor (fragment)

EUROPA CULTURII

- 100 Andy FIERENS - „Mă numesc Andy/ statistic vorbind sunt ok”
108 Louis DENISE - Salonul din Champs-Élysées. Pictură. Traducere de Marcel Gherman

- 110 **BREF**

SUMMARY

SYNTHESISES , INTERPRETATIONS, COMMENTS

- 3 Mircea V. CIOBANU – Literary Basarabia in the Year of the Centenary (II)
20 Maria SLEAHTITCHI – Basarabian Diarists and Memorialists from Postwar to present day

READINGS

- 34 Vladimir BESLEAGA – *The Wooden Language* by Tamara Caraus or The Novel of an Idea (III)
44 Lucia TURCANU – Cook, Drink, Love – Confessions of a suicider

THE DIDACTIC EGG

- 48 Nicolae LEAHU – Ioan Es. Pop, 12th of October 1992

HISTORY AND CULTURE

- 52 Aliona GRATI – King Mihai I of Romania and Basarabia (III)

ESSAY

- 62 Leo BUTNARU – Creation and politics or on the Shortcircuit of Personality

POETRY

- 72 Ana ROSIER – Stardust of the Clothes in the Wardrobe

PROSE

- 75 Ioan MANASCURTA – Of Beasts and Men/ Alignita

THEATER

- 88 Dumitru BALUTA – The Whale in the Bedroom. Excerpt

EUROPE OF CULTURE

- 100 Andy FIERENS – My name is Andy/Statistically speaking I'm OK
108 Louis DENISE – The Salon on Champs-Elysees. Translated by Marcel GHERMAN

- 110 BRIEF

BASARABIA LITERARĂ ÎN ANUL CENTENARULUI (II)

Mircea V. CIOB ANU

U ltimul grupaj din antologia *Rost* a lui **Andrei Țurcanu**, intitulat *Excelsior*, reproduce (ca și penultimul) poeme din volumul *Verde regal*, cunoscut și într-o ciudată aventură editorială, semnată cu pseudonim (de parcă autorul s-ar fi rușinat de ele). Iată o scară lungă de sublimare, de criptare a identității: mesajul (criptic și el) e al unui „eu” liric, portavoce e un personaj mitic, iar pseudonimul e un al treilea grad de mistificare. Ciclul pare un soi de variațiuni (la limita parodiei) la teme din *Odă în metru antic*: „Nu credeam să te mai întâlnesc vreodată/ verde regal./ Eram sigur/ în cercul de cretă, unde diminețile se confundă iremediabil cu-amurgul/ nu ești și niciodată nu vei pătrunde”.

Poezia lui Andrei Țurcanu nu încearcă să placă, să-și folosească frumusețile sau alte arme ale seducției, ci, punându-și în aplicare capcanele și resorturile oțelite, vrea să domine. Acaparator, posesiv, poetul e tentat de absolut, de o poezie totală, nevoind să-i scape nici rigoarea & limpezimea clasică, nici demolările romantice, moderniste sau jocurile de-a poezia, manieriste sau intertextual-ludice, punând în raport epoci, sensibilități, trăindu-le intens ori detașându-se demonstrativ, îngurgitând omnivor și lacom cultura poetică anterioară. Previzibil pentru un critic și istoric al literaturii, mai puțin pentru un poet.

O antologie de autor e ca vernisajul unei expoziții retrospective: poți urmări evoluția artistului, obsesiile, leitmotivele, diversitatea

formelor (solicitate de timpurile și stilurile frecventate), jocurile și experimentele („căutările”). Vorbim aici de antologia lui **Arcadie Suceveanu, *Căzut în rimă la Paris***, cu un cuvânt însoțitor de Nichita Danilov (Editura Junimea, 2018).

În această *Retrospectivă Suceveanu*, vizitând, în săli alăturate, imagini din diferite epoci create (sic!) de poet, devin interesante nu doar liniile de forță, stilurile și mărcile „evoluției”, ci și, privite cumva sintetic, *artele sale poetice*, unele dintre ele surprinzătoare. Acest permanent interes față de teoriile literare expuse poetic (în esență, un *divan* al poetului cu poezia), e o confirmare a calității de *poeta faber*: constructor de poezii și, concomitent, de-constructor de poetici. Vanitatea și supliciuul literaturii, orgoliul și responsabilitatea literatorului vin (în ultimele cărți) complementare acestor arte poetice, acestor meditații lirice asupra liricii: „Vina va cădea pe *mâna care scrie*:/ cârțiță oarbă, câine negru al inimii,/ ea întotdeauna a împins cuvintele/ până la ultima lor consecință/ ei niciodată nu i-a păsat de inocența/ paginii albe...” (*Mâna care scrie*).

Poemul care dă titlul antologiei de la Junimea e și el din registrul artelor poetice: „Mă-nvăluie Parisul într-un parfum *d’antan*./ La fiecare mansardă e masca lui Cioran./ E tristă seara, rece – o ceață luminoasă./ Criza-mi zvâcnește-n unghii, adusă de acasă./ Stau la taifas cu zeii teraselor, îi rog/ Să-mi dea să trag din pipa cețoasă-a lui Van Gogh”. Atmosfera e de Paradis artistic, actul creației urmând firesc, implicit și chiar inevitabil: „În jur e-un șarm de chintă regală. Și mult fum./ Iar Sena curge, curge în ochii mei de-acum./ Și cad (din nou!) în rimă, în «joc secund, mai pur»./ (*Bonjur, tristesse!* Can-canuri și vechi iubiri, *bonjur!*)/ Scriu scurt, pe șervețele. Iar în Lapin Agile/ Invit bătrâna Artă la ultimul cadril./ Și ora este șapte, și ora este nouă./ Și timpul în oglinzi poartă o mască nouă./ Golit, paharu-mi pare un U rimbaldian.../ Mă-nvăluie Parisul într-un parfum *d’antan!*”

Monumentală este seria „**Cartier de colecție**”/ „**Cartier clasic**”, completată în acest an de edițiile, ca de fiecare dată, cu textele unor scriitori remarcabili din literatura română vie selectate și comentate de somități ale scrisului contemporan: Em. Galaicu-Păun ni-l recitește pe Eugen Cioclea, Robert Șerban pe Șerban Foarță, Claudiu Komartin pe poeții din generația războiului, Bogdan Crețu pe Grigore Vieru, iar Matei Vișniec pe Nichita Stănescu.

Mulțimea cu un singur element cuprinde între copertele sale poeme de Șerban Foarță alese de Robert Șerban. Este chiar ideea colecției: un poet (recte: poemele unui autor) văzut de un cititor al său, care îi selectează textele preferate de acest cititor, pentru a le propune și altor cititori. Și îi comentează opera: „Șerban Foarță scrie cărți de poezie, nu culegeri de poezii. Textele sale funcționează după logica

internă a întregului, căci mecanismele subtile ale unui volum sau ale altuia dau randament maxim când piesele sunt toate, împreună. Cărțile-i au epicul topit, de către temă, în piesele ce le compun, în atingerile și înlănțuirile dintre ele. Pentru această antologie, *Mulțimea cu un singur element*, care are un număr finit de pagini, a trebuit să fac pe haiducul. Să extrag, adică, din lada de comori doar câte ceva și să pun laolaltă; ca să nu-i «îngreunez» editorului captura. (...) Șerban Foarță este un splendid cameleon. Limba poeziei sale bate până acolo unde n-a ajuns mai nimeni. Să-l însoțim!”

O antologie a „poetilor generației războiului” (idee interesantă în sine) propune **Claudiu Komartin** în volumul *Sărmă ghimpată. Când focurile se vor stingea printre ruine*. De la Dimitrie Stelaru, Constant Tonegaru și Geo Dumitrescu, la Ion Caraion și Alexandru Lungu, dar și incluzând o serie de nume cvasinecunoscute sau uitate, volumul încearcă recuperarea unei generații, care merită să fie redescoperită, în opinia antologatorului. „I s-a spus *generația războiului* – e generația de poeți formată în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, care, reprimată de cenzura antonesciană, se pregătea să se afirme după 1944. I s-a mai spus *generația pierdută*, pentru că reprezentanții ei au fost fie înghițiți de închisorile comuniste, fie confiscați de aparatul de propagandă, atunci când nu au ales (au fost siliți să aleagă) cariere anonime, departe de poezie. Cu câteva excepții individuale (Ion Caraion, Geo Dumitrescu și puțini alții), această generație nu a atins marele potențial pe care îl anunța. În urma ei rămân, totuși, suficiente volume și poeme extraordinare. Din păcate, istoria literară i-a acordat prea puțină atenție. Spre deosebire de Cercul Literar de la Sibiu, celălalt versant al poeziei din anii '40, care și-a exploatat și întreținut imaginea, *generația albatrosistă* a lui Geo Dumitrescu & Co. a rămas un subiect îngropat în arhive. Tocmai de aceea i s-a spus, cum ziceam, *generația pierdută*, pentru că pierdută a rămas până azi. Până azi, când splendida antologie critică a lui Claudiu Komartin îi face, în sfârșit, dreptate. Extrasă dintr-un cartuș al timpului, această poezie atinge, în cele din urmă, prezentul nostru: acum îi putem admira frumusețile, enigmaticele și actualitatea”.

În 2018 s-au împlinit 50 de ani de la apariția volumului de versuri *Numele tău* de **Grigore Vieru**. Așteptam ca cineva să reediteze într-un format similar această bijuterie, prefațată atunci de Ion Druță și ilustrată de Alexandru Hmelnițchi. Cartier a preferat o ediție jubiliară, în formatul „Cartier de colecție”, cu o prefață de Bogdan Crețu. „*Numele tău*, îl citează editura pe prefațator, a avut, prin toată această pledoarie extraordinară în epocă, forța de a marca începutul unui reviriment național nu numai în literatura de dincolo de Prut, dar și în istoria ei. Volumul nu este o colecție de lozinci, ci cartea unui poet adevărat, care a știut să își acordeze lira în așa fel încât cântecul său orfic (orfismul e una dintre dominantele poeziei lui Vieru) să miște conștiințele. Și a

făcut-o, chiar dacă această adevărată la nevoie a unor cititori pentru care marea poezie modernă era o necunoscută a însemnat o simplificare voită a discursului!”

Cuvintele, necuvintele (poeme alese de Matei Vișniec) de **Nichita Stănescu** este încă o încercare de a valorifica opera poetică stănesciană din perspectiva unui cititor, care i-a fost unul din tinerii admiratori din suita poetului și azi este și unul dintre cei mai cunoscuți poeți ai generației sale. O perspectivă care promite citioului surprize. Impactul limbajului poetic stănescian a fost unul direct, nemijlocit și efectiv, după cum ni se destăinuie antologatorul: „Limbajul poetic inventat de Nichita era în același timp un nou continent, dar și un mijloc de navigație. Mai mult decât oricare alt poet, de la Nichita am învățat că poezia poate fi busolă și instrument de cunoaștere, ritual și mister, explorare a sinelui și bucurie de a trăi, formă de libertate și mijloc de eliberare, zbor planat peste toate celelalte discipline ale spiritului și expresie a tot ceea ce simțurile și creierul pot produce mai frumos și mai subtil împreună”.

Al. Cistelean selectează pentru aceeași colecție de la Cartier poeme de **A.E. Baconschi**, basarabeianul uitat din generația imediat postbelică. Volumul se intitulează **Cine n-a apucat să moară nu va mai fi**. În opinia antologatorului și prefațatorului, „cotitura radicală pe care o face A.E. Baconsky în 1969, când își expune *Cadavre-le în vid*, e suficient temei și suficientă justificare pentru tăietura drastică operată în această antologie. Dacă mai adăugăm la această metamorfoză violentă a formulei și saltul valoric spectaculos făcut prin intermediul ei, tăietura, fie cât de nemiloasă și nedreaptă, devine de-a dreptul imperativă. Ultimul Baconsky e un mare poet, celălalt Baconsky e (când e, nu totdeauna) doar un poet rezonabil și stimabil. Rezonabili și stimabili avem destui; mari cu adevărat – destul de puțini”.

Petre Stoica (*Singurătatea, noblețele ei*) este antologat și comentat de tânărul critic Marius Chivu. Revelația antologatorului (or, cam în toate cazurile, îngrijitorii ediției sunt solicitați să selecteze și să comenteze autorii pe care ei înșiși i-au re-descoperit cu varii ocazii) este etalată în modul cel mai explicit: „Petre Stoica este, probabil, cel mai mare poet postbelic pe care încă nu l-ați citit. Eu însumi l-am descoperit târziu, citind întâmplător unul dintre ultimele sale volume de poezie, o carte subțire cu poeme de (spre) bătrânețe. Eram tânăr și aș fi putut rata întâlnirea, dar versurile sale au rezonat în locuri interioare pe atunci încă necunoscute mie. I-am căutat cărțile mai vechi prin anticariate, iar la un moment dat l-am și cunoscut în timpul unui festival literar și am schimbat câteva vorbe. Încă nu-i cunoșteam opera foarte bine și am continuat să-l citesc pe sărute, astfel că, lucrând pentru antologia de față, am avut revelația unui poet încă și mai mare decât îmi imaginam, unul dintre cei mai importanți ai deceniilor '60-'80”.

În fine, regretatul poet **Emil Brumaru** este editat cu poeme alese și comentat (volumul a apărut cu puțin înainte de trecerea în neființă a poetului ieșean) de Radu Vancu, într-un volum cu un titlu ușor recognoscibil, care nu necesită nici explicitări, nici numele autorului pe copertă: **Eu, Îngerul, jonglez**. „Emil Brumaru e unul dintre puținii poeți care-ți dau certitudinea că sunt mari încă de la debut. De mai bine de patruzeci de ani încoace, scrie poeme extraordinare, pentru care-l admir și îl invidiez cu patimă. Și totuși, celebritatea extraliterară (singura celebritate reală, în fond) și-a câștigat-o abia în ultimii zece-cincisprezece ani, odată cu poemele „pornolirice” din *Plai cu boi* și cu volumul *Infernala Comedie* (2005), florilegiu care a cules o mare parte dintre aceste flori lirice cu organe hipersexualizate. Explicite și ca limbaj, și ca temă, poemele au vulnerat sensibilitățile mai romanțioase, încântându-le dimpotrivă pe cele mai liberale în gesticulație și așteptări” (Radu Vancu).

Editura Arc continuă editarea antologiilor de volum restrâns din colecția „**Primăvara poezilor**”. Sunt volume care valorifică (de fapt pun în evidență textele riguros selectate) poemele unor autori basarabeni din generațiile imediat postbelice, ale șaiszeciștilor în primul rând. E o metodă onestă de recuperare, fără exagerări, cum se mai întâmplă în aceste cazuri, când cu trecerea timpului spiritul critic se mai atenuază, lăsând loc valorii culturale. În acest an au fost editate antologiile *Temerea de obișnuință* a lui Mihail Ion Ciubotaru și *Pe rug fiecare devine liber* de George Meniuc.

Antologia ***Temerea de obișnuință***, citim în recomandarea editurii, „conține poeme selectate din aproape toate volumele lui **Mihail Ion Ciubotaru**, de la cartea de debut, *Linia* (1973), până la *101 poeme* (ultima culegere apărută în timpul vieții poetului, 2012). Cel mai mult spațiu se acordă textelor din ostracizata *Temere de obișnuință*, o carte publicată în mai 1977 (Editura Literatura Artistică), apoi, la câteva luni de la apariție, retrasă din librării, la comanda autorităților comuniste, și dată la topit, pentru că, observa cenzorul vigilant, includea versuri al căror conținut «provoacă obiecțiile cele mai categorice. În ele gândul autorului este exprimat cețos, în mod echivoc, iar uneori de-a dreptul greșit»”.

Despre cartea lui **George Meniuc** adnotarea ne spune: „Prezenta antologie însumează poeme din tinerețea simbolistă a poetului (volumul *Vremea Lerului*) și din creația sa de maturitate (*Florile dalbe, Toamna lui Orfeu, Preludiul Bucuriei*). G. Meniuc a cultivat versul dens-conceptual, cu substrat cultural-filozofic, dar a și compus, cu simț artistic și măiestrie, adevărate bijuterii în cheie folclorică. În prefață se atrage pentru prima dată atenția cititorului asupra a două poeme care au scăpat ochilor vigilenți ai cenzurii sovietice: *Colindul cerbului* și

Cerescul vultur. Din ultimul a și fost extras titlul antologiei – *Pe rug fiecare devine liber*”.

Anul a fost bogat și în **antologii de alt gen** (se prefigurează deja o tendință în acest sens): colecții de poezie și proză din literatura universală contemporană. Excelează în ultimul timp Editura Arc, dar îi calcă pe urme și Știința.

Expresia condensată a poeziei este imaginea esențializată a lumii de azi, fragile, în care trăim. O lume foarte dispersată, dar care își caută punctele de sprijin, comune. Antologia *Poezie europeană contemporană* editată de Știința include un grupaj de versuri din câțiva importanți poeți europeni de azi. Volumul cumulează astfel o imagine sintetică a liricii contemporane scrisă în ultimii ani pe vechiul continent. Diferența de viziuni poetice (un avantaj al antologiei) se explică prin diversitatea mediilor poetice în care se afirmă fiecare dintre ei, dar se datorează și personalității distincte a fiecărui autor. Antologatorul a selectat poeme ale autorilor care își impun chiar azi vocile poetice (și care abia mâine vor face prezență în manualele de literatură națională sau și universală).

O poezie nu doar diversă, ci și foarte recentă, proaspătă și vie, surprinzând liniile de forță ale poeziei scrisa azi pe meridianele continentului, stilurile, temele și temerile ei. Selecția include poezia a douăzeci și doi de poeți din Franța, Luxemburg, Rusia, Belgia, Portugalia, Croația, Italia, Ungaria, Spania, Macedonia, Elveția, Islanda și este un fragment de panorama a poeziei europene, în viziunea alcătuitorului, traducătorului – care este și poet – Valeriu Stancu.

Volumul *Penele pestrice ale cocoșului. Cincisprezece poeți francofoni din Belgia* continuă seria de antologii de poezie a Editurii Arc (în care mai intră *Cu picioarele afară. Cincisprezece poeți flamanzi și Poetule, piaptână-ți părul. Cincisprezece poeți neerlandezi*). Cititorului i se propune o selecție de poeme aparținând unor autori ce fac parte din generații diferite (Colette Nys-Mazure, decanul de vârstă al cărții, s-a născut în 1939, iar Gioia Kayaga, cea mai tânără dintre poeții antologați, în 1990) și practică formule poetice dintre cele mai diverse.

Sunt un băiat din carte este o antologie de proză slovacă contemporană, scoasă la aceeași Editură Arc, într-o selecție și cu o prefață de Vladimír Petrik, în traducerea Hellianei Ianculescu. Antologia cuprinde 17 scriitori, reprezentând toate generațiile prozei slovace contemporane. Cel mai în vârstă, Rudolf Dobiáš, este născut în 1934, iar cel mai tânăr, Jan Púček e abia trecut de treizeci de ani. Unii dintre prozatorii incluși în volum fac parte din pleiada de scriitori care au fost lansați sau formați ca artiști sub egida revistei *Mladá tvorba* („Creația tânără”), publicație îndrăzneată care a neglijat rigiditățile doctrinare ale realismului socialist și a promovat suflul modern al prozei occidentale (*existențialismul, noul roman ș.a.*).

Jan H. Mysjkin selectează și prezintă poezia neerlandeză în volumul *Poetule, piaptână-ți părul!* Antologia însumează cincisprezece poeți neerlandezi contemporani: de la Cees Nooteboom, născut în 1933, până la Hannah van Binsbergen, născută în 1993. Între cei doi, descoperim poeți diferiți, precum K. Schippers (care vine dinspre Dada), H.C. ten Berge și Arnoud van Adrichem (buni cunoscători ai poeziei din SUA), Menno Wigman (mlădiță a „fin de siècle”), Marije Langelaar (venită dinspre artele plastice).

Cartea de artă

Reținem, din preocupările intermitente ale Editurii Știința pentru cartea de artă volumul *Anei Marian Compoziții tematice în sculptura moldovenească (anii 1940-2010)*. Studiul monografic, bogat ilustrat, al cercetătoarei Ana Marian prezintă apariția, evoluția și metamorfozele stilistice ale compoziției sculpturale ca gen în Basarabia, începând cu o privire de ansamblu asupra perioadei interbelice și încheind cu tendințele din ultimii ani. Estetica diferită e condiționată, bineînțeles, și de schimbările socio-politice (Basarabia interbelică din componența Regatului României; RSSM ca parte a Uniunii Sovietice; Republica Moldova independentă), care au determinat teme și stiluri, au permis ori au restricționat libertatea de creație. Fiecare artist și-a administrat libertățile și a ocolit restricțiile conform propriului talent, propriilor principii și viziuni.

Începuturile se proiectează în contextul artei naționale românești; epoca sovietică a subordonat lucrările principiilor betonate ale realismului socialist; iar ultima perioadă se caracterizează printr-o deschidere largă spre Occident, spre tendințele universale în arta fără frontiere, caracteristică vremii.

Studiul, care este totodată un catalog al compozițiilor sculpturale de referință din acest spațiu, include informații și analize pertinente privitoare la cele mai reprezentative compoziții tematice create de sculptorii din Moldova, în special în anii 1940-2010.

La Editura Arc, **Valeria Barbas** publică studiul muzicologic *Dialogul intercultural în muzica nouă din Republica Moldova*. Atunci când descoperim pauperitatea ofertelor autohtone în procesul de omologare academică europeană, Valeria Barbas, prin întreprinderea ei investigativă, intervine, de-a dreptul, salutar. Monografia reunește o evidentă investiție de efort stenic și, nu mai puțin, vital, cu o încărcătură de originalitate în perspectiva căilor ce le deschide o atare cercetare, cu adevărat științifică.

O interesantă ediție este *Mica istorie din albumul de familie*, de Valentina Rusu Ciobanu și Lică Sainciuc. Albumul reconstituie istoria unei distinse familii de intelectuali basarabeni – **Valentina Rusu-Ciobanu și Glebus Sainciuc**. Ambii soți sunt pictori care s-au bucurat

de notorietate în mediul moldav, fiul celebrului cuplu fiind și el destul de cunoscut în lumea artei: e vorba de pictorul-grafician Lică Sainciuc.

Un proiect original al Editurii Arc este cartea *De la șatră la palat* (text: **Nicolae Bulat**; fotografii: **Vadim Șterbate**). Iată ce scrie pe coperta a patra a albumului: „După secole de peregrinări cu șatra, după nopți petrecute în corturi de pânză sau în bordeie, romii, acest popor iubitor de libertate, s-au statornicit în sate sau orașe, au format comunități compacte, construindu-și casele la care, poate, au visat ani și ani. Una dintre aceste comunități se află astăzi în Dealul Țiganilor din Soroca, un cartier ce impresionează prin diversitatea arhitecturală. Veți descoperi aici adevărate palate, cu tot felul de turnuri și turnulețe, cu coloane și porticuri, cu statui și basoreliefuri, cu fațade viu-colorate, placate cu ceramică specială și mozaic, cu garduri și porți înalte, forjate din metal costisitor”.

Faimosul pictor, designer și grafician de carte **Mihai Bacinschi** își editează la Arc o sinteză: *Grafică de carte*. „Albumul valorifică editorial creația lui Mihai Bacinschi, unul dintre cei mai importanți graficieni de carte din Republica Moldova. În cele câteva decenii de activitate prodigioasă și inspirată, artistul a asigurat ținuta grafică pentru sute de titluri care au văzut lumina tiparului la diverse edituri. Cărțile al căror design a fost elaborat de Mihai Bacinschi se deosebesc prin eleganță, rafinament al liniilor grafice, prin îmbinarea armonică a elementelor componente ale cărții: copertă, avantitlu, foaia de titlu, colontitlu, coloncifru, viniete și ilustrații etc.”, scrie pe site-ul editurii.

Volumul *O legendă: Teatrul „Luceafărul”*, semnat de jurnalista **Liliana Popușoi** și de scriitorul **Mircea V. Ciobanu**, își propune nu atât să restabilească documentar și statistic un repertoriu și un program teatral ce poartă în sine însemnele unei epoci, cât să evoce impactul unui teatru legendar în amintirile unor contemporani. Adică, să reconstituie mitul.

Varia

Solitar în tot ce a scris, un reper sigur în demersul critic al literaturii române din Basarabia (RSSM), **Vasile Coroban** revine în spațiul bibliotecilor cu *Studii. Articole. Eseuri*.

Parafrazându-l pe un poet-disident rus, am putea spune ca Vasile Coroban, criticul român care a trăit în Basarabia între anii 1910 și 1984, nu a avut divergențe ideologice cu sistemul (ideologia, partinică și de stat, nu l-a interesat). El a avut divergențe estetice... cu produsele sistemului. A fost unul dintre rarii critici exigenți și intransigenți, necruțător cu impostura; a fost un cărturar printre cohortele de semidocti ai literaturii proletare; a fost consecvent și principial atunci când modelul recunoscut era conformismul și cameleonismul. Absolvent, în interbelic, al Liceului „Ion Creangă” de la Bălți (care a propulsat în lumea mare personalități

precum Eugeniu Coșeriu sau Nicolae Botnariuc), iar apoi studiind matematica la Universitatea din Cernăuți și dreptul la Iași, Coroban era numai bun pentru calcule exacte și pentru rolul de „justițiar într-o lume a arbitrarului”, precum avea să-l definească Andrei Țurcanu.

A contribuit mult la recuperarea clasicilor literaturii române, liantul care a salvat cultura română din Basarabia de „transnistrizare” (fenomenul acesta, în fapt, trebuia să lichideze, în opinia arhitecților „moldovenismului”, consecințele faste ale interbelicului românesc basarabean, altfel spus, să reîntoarcă Basarabia la starea de până la 1918). În acești ani ai obscurantismului militant Coroban prefățează și editează (în Basarabia, în „obsedantul deceniu”!) operele alese ale lui Alecsandri, scrie un studiu despre Alecu Russo (și un altul despre Neculce) și editează (la Chișinău, în 1956!) *Cântarea României*.

Ștabii regimului comunist nu l-au înghițit tocmai pentru că submina autoritatea slujitorilor fideli ai sistemului. În rest, se crea impresia că omul pur și simplu își căuta de treabă. Clasicii literaturii romane și scriitorii făcând parte din „literatura sovietică moldovenească”, dar și clasici ai literaturii universale, toți erau apreciați după paradigmele generale ale esteticii, ale teoriei literaturii, fără concesii „locale”.

Ediția, îngrijită de neobositul cercetător Mihai Papuc prezintă cititorului o selecție din cele mai relevante studii, articole și eseuri ale criticului și istoricului literar. Câteva sunt cu referire la scriitorii noștri, preclasici și clasici: Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce, Dimitrie Cantemir, Vasile Alecsandri, Ion Creangă ș.a. sau la autori din literatura universală (Dante, Rabelais, Shakespeare, Jean-Jacques Rousseau, Dostoievski, Mérimée ș.a.). Dar criticul a fost permanent preocupat de problemele de istorie și teorie literară (vezi: *Originile romanului modern, Autenticul și ficțiunea artistică, Note despre comic, Originile nuvelei* ș.a.).

În contextul abundenței de cărți, azi la dispoziția oricărui solicitant, Coroban poate să para depășit. Bineînțeles că aceste texte au, mai întâi, valoare istorică și culturală. Dar la o lectură atentă și nepretențioasă ele divulgă un cărturar și un literat talentat, textele fiind relevante și pur și simplu, dincolo de toate contextele, ca opere literare. Ca să nu mai spun ca ele îndeplinesc o funcție primordială a cărții: cea de a deschide alte cărți.

Iar G. Călinescu este revizitat/ recomandat, deja în a treia ediție, de reputatul critic contemporan **Mircea Martin** (*G. Călinescu și complexe literaturii române*, Editura Arc). Luând în vizorul exegetic cultura națională și în special literatura română, în aspectul ei surprins de G. Călinescu, Mircea Martin construiește o sinteză culturologică remarcabilă și memorabilă. Autorul cărții este astăzi unul dintre cei mai apreciați critici și istorici literari din țară. Majoritatea volumelor sale de exegeze (*Generație și creație, Critică și profunzime, Identificări,*

Dicțiunea ideilor; Singura critică) au fost reeditate de mai multe ori. A cunoscut reeditări și prezentul volum apărut la Editura Arc – G. Călinescu și „*complexele*” *literaturii române*, studiu despre care Mircea Iorgulescu afirma că, de-a lungul timpului, niciun „fir de praf nu s-a așezat peste rândurile acestei superbe cărți”.

Tema deportărilor, un Holocaust al românilor basarabeni și bucovineni, e tot mai solicitată, inclusiv pentru a fi introdusă în manualele școlare, iar cititorii, prin gura bibliotecarilor, caută cărți „la temă”. Am spune că **Liliana Corobca** răspunde, astfel, unei solicitări, intrând totodată în concurență cu volumele de memorialistică deja editate. Aici cea mai bună rămâne a fi cartea Aniței Nandriș *20 de ani în Siberia. Amintiri din viață*, dar există, între altele, și o carte-document îngrijită de autoarea pe care o recenzăm: *Golgota românească. Mărturiile bucovinenilor deportați în Siberia*. „Concurența” e spre binele cititorului: „Povestea mea trebuie s-o întâlnească pe a ta”, spune eroina – sau autoarea? – într-un final).

Cartea, descriind itinerarul unui calvar și intitulată emblematic: **Capătul drumului** (roman, Editura Polirom), începe greu (amintirile nu se dau ușor povestite, precum nu se voiau duși pe târâmurii străine protagoniștii cărții), cu o abundență de informații statistice, emise de un narator omniscient sau, mai curând, de un comentator extra-narativ (de un cercetător al arhivelor, da), cu enumerări de fapte istorice și date enciclopedice. Povestea ar fi câștigat în expresie și dinamism dacă începea *ex-abrupto*, de undeva de pe la mijlocul primului capitol, cu – eventuale – *flashback*-uri, pe parcurs. Mai ales că textul e construit pe structura capricioasă a unor amintiri, neobligatoriu liniar-cronologice.

Autoarea nu își propune să scrie un roman-document (asta ne face să trecem peste unele inconsecvențe, inexactități, aproximări), ci un roman-mărturisire. O carte de acest gen, în care povestitorul este personajul însuși, trebuie citită chiar prin această prismă, deformatoare de detalii, dar autentică în trăirea și percepția naratorului, cu propriul sistem de valori și cu versatila construcție a memoriei.

Istoria e simplă. Protagonista, Ana Blajinschi (în fapt, tăinuind un nume emblematic: „Blajina”), îi povestește strănepotei calvarul deportării din 13 iunie 1941 (primul val, cel politic) al familiei sale. Textul de pe ultima copertă anunțase o narațiune pură și singurul artefact părea a fi „inventarea” naratorului. Dar intrarea în carte e un adevărat poem: „La capătul drumului se află cerul. Sus cer, jos cer, stânga, dreapta și în toate părțile, cer numai cer! [...] Mai departe nu există cale ferată, aici s-a terminat. Iar pe noi, după o călătorie lungă în trenul iadului cel blestemat, ne-au lepădat, ne-au aruncat fix în cer. De parcă Dumnezeu a auzit rugăciunile noastre repetate și, după o lună de chinuri, ne-a îndreptat aici, în raiul acesta ceresc, fără margini. [...] Atâta aer

pentru plămâni noștri ofiliți și atâta frumusețe pentru îndurerații noștri ochi după înghesuiala și întunecimea din vagon!” Drumul spre infern se așternuse mai oribil decât infernul.

Pornită greu, narațiunea se împlânzește și capătă nu doar coerență, ci și semnificații. Or, în ultimă instanță, exodul e (și) o poveste mitică. Partea rezistentă a cărții e mai curând cea simbolică, metaliterară, a exodului ca revelație, a patimilor ca destin, a poveștii despre povești. Povestea Anei Blajinschi este dovada existenței eroinei. Existența este *textistență*.

Cartea cea mai recentă a lui **Ion Druță** (*Căsuța de la Răscruce. Proză memorialistică*, Editura Cartier) se deschide cu amintiri ale epocii „chișinăuiene” din biografia scriitorului. Urmează nuvela – având ca pretext autobiografic o întâlnire a prozatorului cu cititorii – intitulată *Bucovineana*. În fine, o schiță de roman, beletristică pură, *Katiușa* (amintind cumva de *O zi din viața lui Ivan Denisovici* a lui Soljenișan).

Textul care dă numele cărții este unul pur-memorialistic, deși în cazul lui Druță niciodată nu poți băga mâna în foc unde e document și unde ficțiune. O înlănțuire de amintiri aparent nestructurate decât de capriciile firești ale memoriei (nu mai uimește pe nimeni – și nu mai contestă nimeni afirmația – că în Basarabia viața literară e mai interesantă decât literatura.). Dar Druță nu ar fi Druță dacă ar lăsa povestea să curgă după legile obișnuite ale mecanicii fluidelor.

Este vremea obsedantului deceniu în Basarabia, epoca tentativelor formării „literaturii sovietice moldovenești” pe fundalul confruntărilor dintre „șantiștii” transnistreni și „românii” basarabeni. O atmosferă obscură, plină de suspiciuni și lipsită de aerul libertății și al inspirației, după care nu te mai miri de ce nu am avut literatură, ci ești surprins de acea brumă de texte pasabile, ivite totuși ca din nimic. La fel ca în mai toate scrierile memorialistice, singurul erou este povestitorul. Până și unele personaje (iar aici e vorba de persoane reale) în general pozitive, fie caracterizate astfel de contemporani, fie prezentate în culori luminoase (până la un punct) de însuși naratorul, se divulgă într-un moment ca nedemne, scriitorul țintuindu-le la stâlpul infamiei.

Obijduit pe vecinii din „căsuță”, se retrage, de fapt, din această lume în amintirile sale, în ficțiunile sale. *Frunze de dor*, o poveste tristă, dar plină de poezie și culoare (implicit, de nostalgii sublimate estetic), va exploda în final, precum potopul de lumini și culori al frescelor din finalul lui *Andrei Rubliov* al lui Tarkovski, după tristul tablou, în sepia, al Rusiei Medievale.

Bucovineana, cel de al doilea text, povestește, într-o narațiune-cadru, despre o întâlnire clandestină (de frica securității sovietice) cu o „cititoare”, care îl provoacă pe autor/narator la această aventură

nocturnă... pentru a-i mărturisii scriitorului istoria vieții sale (urmează, înțelegeți, o „poveste în ramă”). Arestată și deportată încă de când era elevă, pentru un slogan scris pe tablă în care ea „protestează” împotriva „colectivizării” forțate, eroina parcurge cercurile infernului stalinist, lucrând la tăiat pădure în taigaua siberiană. Povestea trimite cumva atât la *Clopotnița*, romanul subversiv al lui Druță din anii '70 (Horia, personajul principal de acolo, era și el venit din Bucovina, plai cu un loc aparte în memoria afectivă a lui Druță), dar și la *Samariteanca*, nuvela acestuia din anii '90. Iar pe de altă parte, întregește galeria personajelor feminine din opera scriitorului, memorabile, dârze, adesea mai consistente moral decât cele masculine.

Ultimul text din carte, *Katiușa*, este inspirat din biografia lui Alexandru Țăulescu, medicul personal al generalului Avramescu, deținut politic într-un lagăr de lângă Vorkuta, dincolo de Cercul Polar. Nuvela povestește, ca și în cazul nuvelei lui Soljenițin, o zi (sau, mai precis: o seară și o noapte) din viața unui condamnat la Gulag. Noaptea, deținutul cu numele „O sută optzeci și trei” este adus în casa colonelului, comandantul lagărului și tată a doi copii mici. Copiii aveau febră, ce nu scădea de mai multă vreme, intervențiile de până acum ale medicului de sector fiind fără efect. Cu o experiență de vraci în satele basarabene, obișnuit să-și trateze pacienții adesea cu metode naturiste, deținutul găsește și aici soluția (diagnoza și tratamentul potrivit) și, spre uimirea soției colonelului, le scade febra copiilor. Înainte de asta are o polemică cu colonelul (deși acesta e înfuriat că este nevoit să discute cu un „dușman al poporului”), o confruntare etică dintre un ateist militant și un creștin convins. Obișnuit să-și impună opinia apelând la autoritatea funcției, colonelul cedează în fața intelectualului, spiritului liber, dar mai ales în fața medicului care trebuia să-i trateze odraslele.

Intriga absolută a serii este o scurtă aventură erotică dintre deținut și soția colonelului, îndrăgostită subit de acest român, intelectual creștin, frumos și... curajos. Santinelele moțâind în tindă, colonelul sforăind în dormitorul său, iar copiii adormiți, după tratament, în pătuțurile lor, deținutul și stăpâna rămân singurii treji din casă. Urmează rugămintea femeii... să-i boteze copiii, cu argumentul: „odată, în copilărie, am auzit pe un preot bătrân că cel sfințit îl sfințește prin sine pe cel nesfințit”. Deținutul recunoaște preceptul, dedus din *Epistolele* Apostolului Pavel, pe care el, medicul-deținut (citește: Ion Druță) le cunoștea foarte bine. Toate puse la punct și lumea dormind împăcată, urmează o scurtă și riscantă aventură erotică, cu mângâieri discrete, dar și cu îmbrățișări tot mai insistente, și chiar cu un sărut înfocat al femeii (bărbatul, mai calm și mai responsabil, încerca să păstreze distanța), explodând într-un fel de moment culminant al poemului...

Ultimul roman al lui **Iulian Ciocan**, *Dama de cupă*, tipărit recent la Polirom, e Apocalipsă pură. E pedeapsa adusă lumii pentru

inconsistența etică (și estetică) din istoriile anterioare. Chișinăului, acestui focar al răului absolut, deopotrivă o Sodomă și o Gomoră, îi fuge, literalmente, pământul de sub picioare. Orașul se prăbușește, bucată cu bucată, în hău. Vinovatul exponențial e un funcționar de la primărie, corupt și degradat moral, avertizat într-un vis-premoniție că păcatele lui au atins masa critică și că orașul se va prăbuși dacă el nu va obține iertarea unei femei (o *damă de cupă*), pe care a ofensat-o cândva. Drept avertizare, terenul pe care se afla somptuosul palat al funcționarului s-a prăbușit într-o imensă gaură tectonică.

Câteva narațiuni paralele – care curg chiar în paralel cu necazul și cu frământările protagonistului – lărgesc spațiul panoramat. Unele sunt, de fapt, mici nuvele demne de reținut. Un metatext, un fel de *artă poetică* sau de *mise en abyme*, povestește istoria creării unui roman „al tranziției” de către un „scriitor minimalist”. Este povestea despre cum e să ai trei romane „bunișoare”, dar pentru a intra în *Istoria literaturii române* (sic!) trebuie să-l scrii neapărat și pe al patrulea. Despre cum te sufoci în căutarea temei (pentru că nu vrei să scrii ceva „de mântuială”). Despre cum, fiind un scriitor oarecum cunoscut, ești nevoit să mergi la lansările cărților altora și o colegă de generație „patetică și mediocră”, „făcătoare de texte siropoase”, adună zeci de cititori, care îi pun „scriitoare mediocre o puzderie de întrebări” – pentru că, în timp ce el „se căznea ani de zile să găsească un *story* insolit”, colega lui așternea pe hârtie „toate poveștile dulcege ce-i treceau prin creierul de găină”. Despre cum găsești Povestea, mai exact „povestea gropii” după ce dai de imensa prăpastie din cartierul Telecentru, groapă care, bineînțeles, va înghiți „tot răul tranziției moldovenești”. Dar și despre cum îi consulți mai apoi pe câțiva colegi: un „postmodernist” (care, desigur, îți va sugera că fără intertextualitate romanul nu are șanse), un „poet tradiționalist” (care, bineînțeles, îți reproșează „că nu te întorci deloc la obârșie”), un autor de literatură *fantasy* (care îți sugerează o narațiune în care roboții se vor întâlni cu magii) și un autor de distopii, care insistă să introduci în textul tău „o tiranie sângeroasă”. Desenul e schematic, sugestiile liniare și previzibile, iar povestea e despre soarta grea a prozatorului basarabean și condițiile vitrege în care se naște Opera.

Mi-a plăcut un joc, cel de-a *spațiul sacru*. În general, narațiunile paralele apar într-un moment în care povestea de bază e cam spusă deja, dar e prea subțire pentru un roman. Ele nu aduc prea multe în plus, dar atunci când schimbarea de optică este relevantă în sine, intervenția merită efort. Așa se întâmplă cu o poveste încheiată, ironică-parodică, despre Moldova ca „spațiu ciudat-miraculos”, teza de cercetare a unui Ion Jizdan, un fel de Bлага al Basarabiei (e o teză în raport cu „spațiul mioritic”, ca să înțelegeți). Parodică și persiflantă, povestea face concurență imaginii *gropii* ca emblemă a tranziției eșuate.

Val Butnaru editează la Prut romanul *Ultimul profet adevărat*. Nu am citit cartea, citez din adnotarea editurii: „*Ultimul profet adevărat* este o alegorie despre destinul uman. [...] După ce găsește un bilețel într-o carte, un profesor de istorie pornește în căutarea necunoscutei care l-a scris, fiind convins că ea trebuie să fie femeia vieții lui. Aventura sa va fi, de fapt, și o călătorie înăuntrul (sau în jurul?) său, fără să știe însă care ar putea fi prețul obsesiei care-l macină. [...] O poveste despre nesfârșita căutare de sine a omului, despre neputința lui de a fi mai mult decât i-a fost dat să fie, o carte despre virtuțile și slăbiciunile fiiri noastre. Un roman care te cucerește (și nu te lasă să deschizi *facebook*-ul), de la prima – «Nu poate fi! Nu e posibil», până la ultima frază – «aceasta ne va fi cândva voința ultimă»”.

Ultima amantă a lui Cioran este recentul roman al lui **Constantin Cheianu**, tipărit în colecția Rotonda a Editurii Cartier la finele anului 2018. „Constantin Cheianu ne surprinde din nou, scrie Vitalie Ciobanu în postfața de pe coperta a IV-a a cărții. Asta face de mai mulți ani, ca scriitor, dramaturg, om de televiziune, intelectual angajat civic... De data aceasta apare într-o ipostază cu totul insolită. Demonul ludic și spectacular, de care s-a lăsat mereu locuit, l-a îndemnat să-și pună pe cap o bonetă înaltă, cu pliuri, să se încingă la brâu c-un șorț de bucătar și să ne invite la o cină memorabilă, alături de faimosul Anthony Bourdain, pe care și l-a luat drept *spiritus rector*. Și demonstrează o competență gastronomică de invidiat. Doar că bonomia sa de primă instanță nu ne poate înșela. Noul roman al lui Constantin Cheianu, *Ultima amantă a lui Cioran*, îmbrăcat în toate convențiile genului, este o confesiune dramatică, tulburătoare. Spiritul acid, dilematic al autorului irumpe cu o putere pe care numai o ruptură afectivă, o tensiune interioară, îndelung refulată, o poate provoca. Un ecorșeu al ființei. O voluptate a exhibării. Eros și thanatos într-un amestec ce-ți dă fiori. Interogații existențiale formulate tranșant, cioranian – «scepticul de serviciu al unei lumi în declin» – este o altă, obsesivă, referință a sa, atunci când reflectează la ideea sinuciderii. Cheianu sfidează prejudecăți, deranjează comodități de gândire, răscolește sensibilități aplatizate. Pentru că ne naștem «cei mai frumoși și mai inocenți dintre prunci» și sfârșim prin a produce suferințe, războaie, tragedii. Perpetuăm o sentință fără drept de apel, scrijelită pe fruntea umanității. O carte cu putere cathartică, eliberatoare – sentiment în care s-ar putea regăsi, alături de autor, și destui dintre cititorii săi. Dens și suplu în scriitură, Cheianu îți arată cum poți muta, dincolo de admisibil, pilonii a ceea ce gândim, mulți dintre noi, dar nu îndrăznim să articulăm în cuvinte.”

„Nu știi cui anume i-am făcut promisiunea asta, notează **Oleg Serebrian**, comentând apariția romanului său *Woldemar*, al doilea din galeria sa personală de la Cartier (unde a mai publicat și alte cărți, despre geopolitică). În orice caz, anume în noaptea cu pricina mi-a

venit ideea să scriu despre această geneză a diferenței. Cred că eram deja perfect conștient că originea ei e în ceea ce Vâgotski numea *criza de la șapte ani*. Toate drumurile în căutările mele anterioare mă duceau anume într-acolo, spre vârsta când mi s-a turnat și solidificat interiorul pentru totdeauna.”

Claudia Partole a scos la aceeași editură volumul *Rebela*. Scriitoarea a menționat într-un interviu că *Rebela* este o carte despre o adolescentă, care pornește în viață, dar pornește crezând că poți cuceri înălțimile doar dacă ești înarmat și ești pornit agresiv asupra a toate câte îți se arată în cale și pe care nu le înțelegi. „Până la urmă, ea își dă seama că forțele învingătoare se află în fiecare din noi, adică în propria ei ființă și nu trebuie să lupte cu nimeni, să nu agreseze și să nu fie supărată pe nimeni, ca să vadă fața adevărată a lucrurilor și a vieții. În această carte încerc să răspund la mai multe întrebări ale vârstei adolescente”, a specificat autoarea.

Grădina de sticlă este al doilea roman scris de **Tatiana Țibuleac** și editat la Editura Cartier. „Tatiana Țibuleac e o povestașă paradoxală. Ea știe, ca foarte puține scriitoare române contemporane, că „o poveste nu lasă niciodată lucrurile nerezolvate“. Mai știe că atunci când exiști „între coastele moi și fermecate ale poveștii“, adică între povestitor și eroul povestirii, ajungi să te împaci „cu răul și cu durerea, cu bolile și cu trădările“. Dacă în *Vara în care mama a avut ochii verzi* Tatiana Țibuleac exorciza o lume a cruzimii dintr-o perspectivă fragil-masculină, în noul său roman ea povestește o lume aflată pe granița mișcătoare dintre coagulare și dezagregare, dintre Rusia și Europa, dintre luptă și fatalitate. *Grădina de sticlă* este, în mai multe feluri, romanul unei întregi generații feminine și al unei povestitoare pe cât de autentice, pe atât de surprinzătoare” (Simona Sora).

Călina Trifan își editează la Editura Prut o antologie (încă una) intitulată *Arta războiului sau pauză de respirație*: „Blândețe,/ cu mâinile goale/ cucerești omul/ până în vârful unghiilor,/ asta se cheamă/ arta războiului...”

Culegerea de versuri *Când lumina se clatină* este o nouă carte semnată de **Ana Rapcea**. Este o poezie scrisă cu nerv, cu multă suferință (legată de pierderea mamei), dar și cu multă tandrețe, mult jinduită de autoare și transferată, subtil, în planul literaturii, ca un fel de recompensă pentru o viață trăită în do minor. Cartea se deschide cu *Clubul poezilor anonimi*, un poem în maniera Cioclea (vă mai amintiți: „Poezia lui Eugen Cioclea/ este o poezie declarativă./ El vă face declarații de iubire din mers...”). Așadar: „Mă numesc Ana./ Am patruzeci de ani și sunt poet./ Am negat douăzeci de ani acest fapt,/ Chiar din momentul când am înțeles/ Că poezia este un viciu”. Artă poetică și, în același timp, CV liric, poemul acesta va fi de azi înainte indispensabil Anei și scrierilor despre ea: „Am pierdut oameni apropiați între timp,/ Furată de mirajele

ei cu stele supraetlice,/ Până și o parte din mine a dispărut”. Ecouri absolut palpabile din Cioclea se resimt (e percepția mea, sunt asocierile mele) și în aceste versuri: „În plină beție de cuvinte,/ M-am crezut buricul pământului,/ Alesul,/ Mesia./ Ah, dacă ați ști cum doare sufletul după excesele astea,/ Și cum te cuprinde furia”.

Poeta (re-) inventează viața (și, respectiv, poezia care o exprimă), ca joc. Da, uneori periculos, alteori trist sau sufocant, cu bucurii alternative, cu pierderi dureroase, dar joc. Chiar și atunci când – citez ultimele două versuri din această carte: „Visele se adevăresc,/ Dar niciunul de bine”. Or, jocul înseamnă și mize, și pariuri, și pronosticuri. E de reținut grupajul elegiac, „Mama mea avea ochi albaștri...” Poemul care a dat titlul acestui ciclu e și un model de elegie personală, marca Ana Rapcea. Când nu contează atât de mult arta, cât autenticitatea trăirii, poeta reproduce aproape documentar un tablou familial, dar de o tristețe cosmică: (pri-)vegherea (și moartea) mamei.

Mai reținem, din lista cărților de poezie, volumul **Silviei Goteanschi** *Memoria hienei* (Editura Știința). Este a cincea carte în limba română a autoarei, poetă cu acte în regulă, una dintre exponentele valului douămiist. Silvia Goteanschi este una dintre poetele cele mai interesante din generația de poeți născuți după 1980. În creațiile sale poeta „pune pe aceeași scenă fiorosul și diafanul, brutalitatea și lirismul pur, superficialitatea și profundul”, reușind astfel să captiveze cititorul. Volumul în cauză, divizat în două părți, poartă un caracter de antologie. Prima parte, intitulată ATTAC, cuprinde poezii inedite în care „răzvrătirea de Evă amenință să zguduie lumea din temelii printr-o ofensivă a feminității și a senzualității descătușate estetic”. În cea de-a doua parte, CONCERT PENTRU PIAN ȘI ORCHESTRĂ, găsim o selecție de poezii din cărțile anterioare ale poetei. Poezia din acest volum este, pe rând, „ironic-jucăușă cu accente dramatice, excesivă în fluxul imaginar și echilibrată în mijloace, minimalistă chiar (...). Lumea există pentru poetă pentru a fi proiectată mereu altfel” (Nina Corcinschi).

Au mai publicat cărți de poezie în acest an: Iulian Filip, Călina Trifan, Margareta Curtescu, Maria Pilchin, Ivan Pilchin, Radmila Popovici, Vitalie Răileanu, Andrei Langa, Svetlana Corobceanu, Igor Guzun ș.a.

Debuturi remarcabile

O mostră de scriitură pe care eu aș numi-o noul roman autenticist este cartea **Emanuelei Iurkin** *Câinele de bronz* (Editura Cartier). Acest gen de debuturi nu sunt doar certe promisiuni, ci performanțe reale. Așteptăm aflulul de sânge nou nu pentru a demonstra fidelitate „tradiției”, ci pentru a se lua de piept cu această tradiție. Or, tinerii care s-au făcut văzuți-auziți din prima s-au remarcat prin a șoca, prin a uimi.

Nimic de mirare, spiritul de frondă nu e o excepție, e chiar apanajul tinerilor. Că uneori fronda era singurul lucru care conta; că uneori „originalitatea” nu era decât o formă zgomotoasă a imitării sau chiar repetarea unui exercițiu care deja „uimise” lumea literară, e altceva. Și, pe cât de îngăduitori suntem cu lipsa unei note originale la unii tineri mai fideli „tradiției” sau mai timizi, pe atât de toleranți cu cei care vor să ne șocheze *din oficiu*.

O surpriză însă de altă natură ne oferă debutul editorial autonom al Emanuelei Iurkin. Și nu e doar faptul că debutează cu un roman (deși se remarcase prin câteva nuvele și ar fi fost de așteptat să tipărească mai întâi o culegere de proză scurtă). Mai întâi, ceea ce se remarcă de la primele pagini, e o scriitură inteligentă. În peisajul nostru răvășit de scrieri într-o română aproximativă și grăbită, voit neglijentă, o atenție la formulele de exprimare cucerește. Ca și cursivitatea neforțată a narațiunii. Da, confesive și fragmentare, dar limpede și grațios curgătoare.

Un debut mult mediatizat, mai ales la emisiunile TV, este cel al lui **Alexandru Bordian**, cu romanul *Casa Inglezi*, apărut la Editura Paralela 45. Citez din prezentarea făcută de Cosmin Perța: „Chișinău, 1903. Câteva săptămâni până la pogromul evreilor. Platon, un jurnalist corupt, de la care învățăm că *fake news*-ul nu este o invenție a mass-mediei moderne, orchestrează alături de șeful poliției, de ministrul de interne și de mitropolit evenimentele sângeroase care aveau să șocheze opinia publică internațională. În fundal se desfășoară intrigi, se devoalează caractere și se reliefează o societate decadentă, istovită de conflicte mocnite, de lupte pentru control absolut politic și economic, care pendulează între New York și Odessa, între o nobile pe cale de extincție și o nouă pătură socială, interlopă, ambițioasă și fără scrupule. Alexandru Bordian scrie cu siguranța și precizia unui prozator încercat. Jonglează seducător cu registrele, vocile personajelor și firele narrative. Experimental, fără prejudecăți stilistice, Bordian pare că a învățat arta prozei direct de la Cehov și Harms. O carte care îmbină cruzimea cu erotismul, informația istorică și ficțiunea de cea mai înaltă calitate într-o poveste fascinantă”.

DIARIȘTI ȘI MEMORIALIȘTI BASARABENI: DIN POSTBELIC ÎN ACTUALITATE

SINTEZE,
INTERPRETĂRI,
COMENTARII

Maria ȘLEAHTIȚCHI

Literatura română din stânga Prutului¹ numără la moment un corpus important de autori care au semnat jurnale și memorii. Între aceștia² se află Nicolai Costenco (*Povestea vulturului*, 1998 – memorii/jurnal), Alexei Marinat (*Eu și lumea*, 1999 – jurnal/memorii), Leo Butnaru (*Student pe timpul rinocerilor*, 2000; *Perimetrul cuștii*, 2005; *Liberi în orașul interzis/ Drumul cu hieroglife. Jurnal chinez*, 2007; *Drumuri cu și fără hieroglife. Jurnale (Yes-eu) de călătorie, 1989-2011*, 2012; *Copil la ruși*, 2008 – memorii), Vladimir Beșleagă (*Jurnal 1986-1988*, 2002 – jurnal; *Tata Vasile în 73 de episoade și XIV scriitori*, 2015 – memorii), Aureliu Busuioc (*D'ale vânătorii*, 2005 – memorii; *În căutarea pierderii de timp. Jurnal cubanez*, 2011), Vasile Ernu (*Năsut în U.R.S.S.*, 2006 – memorii), Vasile Gârneț și Vitalie Ciobanu (*Europa de la fereastra vagonului*, 2007 – jurnal), Arhip Cibotaru (*Pe vremea lui Teleucă*, 2010 – memorii), Mihail Vakulovski (*Tovarăși de cameră. Student la Chișinău*, 2011; *Tovarăși de cameră. Doctorand la București*, 2015 – memorii/rockmane), Ion Druță (*Lupaniada*, 2012; *Grădinamnului*, 2017; *Căsuța de la răscruce*,

¹ Prin „literatura română din stânga Prutului” vom avea în vedere textele publicate în acest spațiu, dar și scriitorii născuți aici, chiar dacă lucrările lor au fost publicate la edituri din dreapta Prutului. Folosim această sintagmă, care implică doar delimitarea administrativ-geografică, dar considerăm că putem vorbi deja despre o literatură română unică, indiferent de locul nașterii scriitorului, locul în care scrie și se publică.

² Am ales, pentru prezentarea inițială, ordinea cronologică a publicării textelor.

2018 – memorii), Serafim Saka (*Pe mine mie redă-mă*, 2013 – memorii), Andrei Burac (*Jurnal [1970-1980] Mergi până se termină drumul*, 2015), Vasile Vasilache (*Jurnal*, 2017), Mihail Gh. Cibotaru (*Către voi, prin lumina întunericului*, Vol. I *Memorii și nuvele*, 2018, Dumitrița Bologan, *Jurnal de Oxford*, 2018) - memorii ș.a.

Interesul nostru pentru acest gen de texte este mai vechi, dovadă stând incursiunile în cărțile lui Nicolai Costenco și Alexei Marinat (M. Șleahțișchi, *Introspecția și retrospectiva eului în literatura detenției politice din Basarabia* // Caietele de la Putna, 2015, p. 129-138), în **jurnalul și memoriile lui Vladimir Beșleagă** (M. Șleahțișchi, *Gânduri despre lume către sine însuși* // Timpul, nr. 13, vineri, 11 aprilie 2003, p. 14; *Scriitori la Est de West. Vladimir Beșleagă* // Scriptor, Anul II, nr. 7-8, iulie-august 2016, p. 64-66). Se știe că diarismul și memorialistica „sunt împinse” în marginea procesului literar de către „genurile serioase”: poezia, proza, dramaturgia, critica literară.

„Memoriile, jurnalele, notele de călătorie rămân, din oficiu, scrieri periferice atât în patrimoniul unei literaturi, cât și în bagajele particulare ale scriitorilor, afirma criticul și eseistul Eugen Lungu într-un bilanț al anului literar 2013. Abordate cronologic, ele sunt alinturile senectuții, un fel de addenda biografice și totalizatoare. De regulă, nici autorii lor nu le prea iau în serios ca artă, tratându-le ca zăbăvi ale vârstei a treia, când proiectele mari și ambițioase cad sub incidența condiționalului și a derizoriului utopic. Cei mai mulți dintre memorialiști le desemnează ca opere postume” (E. Lungu, Anul literar 2013: Memorii, jurnale // Sud-Est cultural, nr. 1-2, 2014, p. 37). Afirmția pare validă din oficiu. Și totuși, în anii din urmă, se observă tendința mișcării centripete a acestor specii în câmpul general al literelor. Mai cu seamă de prin anii nouăzeci ai secolului trecut și până azi, diarismul și memorialistica prezintă un interes în creștere din partea cititorilor, plictisiți, se pare, de ficțiune. Scriitorii din spațiile aflate timp îndelungat în regimuri totalitare au despre ce scrie în retrospectiile lor, iar aflarea unui jurnal autentic scris în acele perioade prezintă un moment de adevărată revelație atât literară, cât și istorică. Așadar, pentru literatura română din stânga Prutului publicarea lucrărilor diaristice și memorialistice, pe lângă valoarea lor documentară, constituie o etapă importantă în evoluția și diversificarea formelor literare.

Din tabloul liminar se poate observa că genurile diaristic și memorialistic înaintează și suscită curiozitatea, atât a scriitorilor, cât și a cititorilor. Relansarea interesului poate fi fixată cu multă precizie în anul 1998. Sfârșitul secolului XX le-a dat diariștilor și memorialiștilor sentimentul de siguranță că totalitarismul și-a consumat definitiv șansele de revenire. Din informația de care dispunem la moment, se poate conchide că în perioada postbelică jurnalul este cultivat în cazuri izolate. Putem aminti doar câteva lucrări semnate de Alexei Marinat,

Vasile Vasilache, Aureliu Busuioc, Vladimir Beșleagă, Andrei Burac, Leo Butnaru. Stă să apară jurnalul lui Nicolae Esinencu.

Ceea ce ar trebui să se rețină din panorama autenticismului diaristic și memorialistic basarabean este că memoriile prevalează numeric asupra jurnalelor. Cu toate acestea, primatul oricărei analize istoric-literare va aparține diarismului, ca marcă mai autentică a timpului reflectat în acest gen de texte. În lista jurnalelor, aplicând criteriul cronologic al perioadei reafectate în ele, se pot distinge două categorii:

jurnale ale totalitarismului;

jurnale ale tranziției.

Jurnalele totalitarismului fac parte din *literatură de/din sertar*.

Așadar, se poate afirma că în RSS Moldovenească a existat o *literatură în sertar*, chiar dacă acest gen de texte se publică mai spre sfârșitul vieții scriitorului sau chiar postum. În categoria *jurnalelor totalitarismului* se înscriu cărțile semnate de doi scriitori deținuți politici, Nicolai Costenco, care reflectă anii 1941-1956, și Alexei Marinat, care se referă la perioada 1947-1955. În cazul lor ar fi vorba de jurnale îmbinate cu narațiuni memorialistice. Tot din prima categorie face parte *Jurnal*-ul lui Vasile Vasilache, care conține reflecții asupra unor situații din perioada 1966-1975, cel al lui Aureliu Busuioc (*Jurnal cubanez*), început în anul 1983 și rescris prin 1997, luând forma hibridă de memorii-jurnal, cel al lui Vladimir Beșleagă, cu observații prețioase asupra atmosferei din perioada *Glasnost* și *Perestroikăi*, 1986-1988, cel al lui Andrei Burac, care reflectă perioada brejnevistă, și cel al lui Leo Butnaru, concentrat pe experiența sa de la sfârșitul anilor șaizeci până la sfârșitul anilor nouăzeci. În seria *jurnalelor tranziției* intră cărțile semnate de Leo Butnaru, Vasile Gârneț, Vitalie Ciobanu.

Spre deosebire de textele diaristice, scrierea și publicarea memoriilor este proprie perioadei contemporane și începe odată cu schimbarea secolului. Din *corpusul* prezentat fac parte paisprezece autori, dintre care nouă sunt din generația '60, constituind o majoritate concludentă. Absente din bibliografia postbelică a literaturii române din stânga Prutului³, genurile diaristic și memorialistic sunt acreditate, în temei, de către scriitorii acestei generații – este adevărat că „validarea” speciei are loc abia după anul 2000. Ei cultivă memoriile, proza documentară romanul-fapt, proza limitrofă, la confluența documentului cu ficțiunea (*docu fiction*), cea de ficțiune limitată (*limited fiction*), de

³ Aceasta este impresia de moment asupra istoriei sumare a speciei cultivate în partea de est a literaturii române. Lucrurile se explică până la un punct prin riscul care îl pândea, în perioada totalitarismului sovietic, atât pe autorul de jurnal, cât și pe cel de memorii. Aceștia fie că trebuiau să glorifice un sistem în care nu credeau, fie să-și asume consecințele sincerității diaristice, care oricând putea să intre pe mâna K.G.B.-ului. Cazul scriitorului Alexei Marinat este elocvent cu asupra de măsură.

aceea memoriile și jurnalele sunt considerate parte a literaturii, lărgită progresiv în ultimele decenii.

Literatura de/din sertar: jurnalele și memoriile detenției politice. Timp de aproape un deceniu (1991-1998), lumea literară a crezut că în Basarabia postbelică (RSSM) *literatura de/din sertar* a fost inexistentă, că, exceptând două cazuri, scriitorii de aici au tolerat în general regimul totalitar, că au manifestat doar un fel de rezistență culturală, că ar fi practicat un tip de evazionism ideologic... Ceea ce s-a adevărit fals. Cazuri, fie ele și izolate, ale literaturii de sertar au existat. Este de notorietate cazul romanului *Viața și moartea nefericitului Filimon sau Anevoioasa cale a cunoașterii de sine* al lui Vladimir Beșleagă. Abia în anii 1998-1999 văd lumina tiparului două cărți care fac dovada sigură a disidenței politice și literare în RSS Moldovenească. Memoriile/jurnal *Povestea vulturului* (N. Costenco, *Povestea vulturului*, Ch.: Arc, 1998) evocă istoria celor șapte ani de Gulag și alții opt de domiciliul forțat al scriitorului Nicolai Costenco în Dudinka, o localitate din nordul Rusiei, iar jurnalul/memorii *Eu și lumea* (Al. Marinat, *Eu și lumea*, Ch.: Ed. Uniunii Scriitorilor, 1999; Al. Marinat, *Eu și lumea*, Ed. a III-a, Ch.: Cartier, 2017), pentru care Alexei Marinat a făcut mai bine de opt ani pușcărie politică în Gulag, povestește despre turnători, denunțuri, pușcărie politică și viața de după gardurile de sârmă ghimpată. Dacă ar fi doar aceste trei lucrări, ar fi suficient pentru a institui capitolul *Literatura de sertar din RSSM* într-o eventuală *Istorie a literaturii române din stânga Prutului* și a completa capitolul respectiv din *Istoria generală a literaturii române*.

Autorul care a deschis calea diaristicii politice este Nicolai Costenco, scriitor din generația sacrificată a literaturii interbelice. Cartea *Povestea vulturului* inaugurează publicarea la Chișinău a *Jurnalelor totalitarismului*. Cu părere de rău, scriitorii interbelici, cu excepția lui N. Costenco, nu au lăsat mărturii *non-ficționale* ale timpului lor. Având destine tragice și dramatice, majoritatea dintre ei nu au apucat vârsta memoriilor, iar jurnalele lor, care vor fi existat, fie că s-au pierdut, fie că zac undeva nerecuperate încă.

Literatura Gulag-ului stalinist. Cele două cărți de memorii-jurnale sunt printre puținele cărți scrise de scriitorii basarabeni înainte de a fi arestați, în timpul deportărilor și a domiciliului forțat, după eliberarea din Gulag sau după reabilitarea de aceleași organe opresive ale URSS. Deși Nicolai Costenco și Alexei Marinat fac parte din generații diferite, am găsit motivată includerea cărților lor despre detenția politică, Gulag și exil în același bloc tematic. Diferiți ca formație, temperament, experiență literară, scriitură, acești autori au trăit experiențe similare și, prin lucrările lor (ținute în sertar sau arestate) completează biografia și personalitatea literaturii române din stânga Prutului și a literaturii române în general, ei fiind printre puținii scriitori români care au reușit

să lase mărturie literare despre ce au însemnat închisorile politice și Gulagul siberian ale imperiului sovietic.

Ca tematică, acestor două lucrări li s-ar alătura și cartea lui Serafim Saka *Basarabia în Gulag*, dar aceasta este totuși de o altă factură. Ea include poveștile celor deportați în Gulagul stalinist, iar autorul ei trece drept metanaratorul unor experiențe care nu i-au aparținut. Iată de ce *Basarabia în Gulag* iese în afara analizei de față, rămânând pe lista altor eventuale exegeze.

Preistorii I. Repere biografice la *Povestea vulturului de Nicolai Costenco*. În *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia* de Mihai Cimpoi, Costenco trece drept „un poet basarabean crucificat pentru aspirațiile naționale și întors la uneltele sale după o lungă perioadă de exil concentraționar siberian” (M. Cimpoi, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, B.: Ed. FCR, 2002, p. 167). Scriitor complex, cu o operă controversată, Nicolai Costenco se salvează prin *Povestea vulturului*, care explică în bună parte înălțările și căderile sale, îndârjirea și clacările în fața regimului. El face parte din seria autorilor frânți sub povara sistemului politic și ideologic opresiv. Criticul literar Andrei Țurcanu consideră că destinul lui Nicolai Costenco reprezintă *un caz* în literatura română din stânga Prutului, „un caz aparte, unul deosebit, indicând înfrângerea unui destin și returnarea unei căi de creație din albia ei firească, definită [...]. Exilul siberian de peste un deceniu și jumătate a produs în conștiința sa de creație o falie adâncă, fără putere de îndreptare” (A. Țurcanu, N. Corcinschi, *Cartea din mâna lui Hamlet*. Interviu. Ch.: Ed. Cartier, 2017, p. 21). N. Costenco își scrie memoriile concomitent cu scrierea romanului *Severograd*, dovedind o rar întâlnită scindare a conștiinței scriitoricești.

Descendent dintr-un neam cu bunăstare, orașean, cu studii universitare solide la una dintre cele mai bune universități din România Mare, poet, redactor la revista chișinăuiană *Viața Basarabiei*, Nicolai Costenco, după invazia sovieticilor în 28 iunie 1940, deși ar fi putut să se refugieze peste Prut, decide să rămână în orașul său natal. Era tânăr, avea 27 de ani, cultiva o poetică „de stânga”, o poezie „socială”, cum ar veni, ca mai toți poeții basarabeni din perioada interbelică (Emilian Bucov, Bogdan Istru, George Meniuc ș.a.). Mai era și îndrăgostit, căsătorindu-se în scurt timp (1941). Cu alte cuvinte, poetul Nicolai Costenco, încrezător în destinul său, se angajă activ în viața literară a noii societăți, ceea ce fu decisiv pentru destinul său. Istoricul Mihai Tașcă a descoperit în arhivele RSSM istoria detenției lui Nicolai Costenco, publicând o serie de materiale relevante. El constată că motivul care a stat la baza încarcerării lui Costenco a fost „opunerea față de rusificarea

limbii române” (M. Tașcă, *Nicolai Costenco, scriitorul care s-a opus rusificării limbii române*, 2013, adev.ro/mtpvrj). Ca membru al Uniunii Scriitorilor Sovietici din RSSM și membru al Comitetului de Conducere, scriitorul „a fost angajat în calitate de șef al secției literare la Teatrul Moldovenesc de Stat din Chișinău, povestește istoricul. *Nimic nu prevestea tragedia. Însă în primăvara anului 1941 au avut loc două întruniri ale scriitorilor sovietici din RSSM. La una din ele a participat și Nichita Hrușciiov, prim-secretar al Comitetului Central al Partidului Comunist (bolșevic) din RSS Ucraineană. Costenco și-a consacrat alocuțiunea soartei limbii române în RSS Moldovenească, prin prisma ingerinței limbii ruse în structura limbii moldovenești. Iată câteva spicuiuri din renumitul discurs (traducere din rusă): «Noi, scriitorii din Basarabia, odată cu venirea puterii sovietice ne-am pomenit în fața unei probleme majore. Noi am reușit să învățăm limba moldovenească în care ne și exprimăm. Să luăm, de exemplu, o carte pentru copii, «Robinson Crusoe», o carte despre literatură, o culegere de poezii sau un volum de literatură științifică și vom observa o ingerință mare a limbii ruse în structura limbii moldovenești»” (M. Tașcă, *Op. cit.*).*

În scurt timp, la 25 iunie al aceluiași an, Nicolai Costenco a fost arestat și trimis în inima URSS-ului. „*Întrucât armata română se apropia vertiginos de capitala Basarabiei, nu s-a reușit judecarea lui Nicolai Costenco la Chișinău*, precizează Mihai Tașcă. *A fost de urgență imbarcat într-un tren marfar și, după circa 40 de zile de «călătorie», a ajuns dincolo de munții Ural, în orașul Irkutsk, inima Siberiei. Acolo NKVD nu și-a amintit de el mai mult timp. Abia la 11 decembrie 1941, după mai bine de patru luni de la arestare, Costenco a fost interogat pentru prima dată, iar dosarul de urmărire penală pe semnele infracțiunii prevăzute de art. 58 Cod penal al Federației Ruse «Propagandă și agitație contrarevoluționară» a fost intentat o zi mai târziu, pe 12 decembrie 1941” (M. Tașcă, *Idem*).*

După detenție, scriitorul s-a întors la Chișinău abia în anul 1956, reinventând-și instrumentele scrisului. Memoriile din *Povestea vulturului* au cunoscut o dramatică preistorie, de aceea pare explicabilă „deghizarea” lor în manuscrise uitate, pagini rătăcite. Volumul lui Nicolai Costenco, „exilatul dedublat”, cum îl numește Adrian Dinu Rachieru (A.D. Rachieru, *Nicolai F. Costenco, exilatul dedublat*), a fost recuperată abia după 1990 și a văzut lumina tiparului postum. Cartea se dovedi a fi o veritabilă *lucrare de sertar*, pe care scriitorul a lăsat-o ca și cum uitate. Istoricul literar Vasile Malanețchi, cel care s-a îngrijit, de rând cu fiul memorialistului, de apariția volumului *Povestea vulturului*, menționează în postfață că a trăit o adevărată revelație când Costache Costenco, revenind

din „autoexilul său asiatic” (V. Malanețchi, *Nicolai Costenco – „Vulturul” de la 1955 sau întoarcerea „aisbergului” basarabean din (în)ghețurile siberiene*. În: Nicolai Costenco, *Povestea vulturului*, Ch.: Ed. Arc, 1998, p. 213), s-a dedicat „cu acribie” valorificării trecutului literar al tatălui său. „*Surprizele au venit una după alta, pe măsură ce erau scoase la iveală lucruri cu totul inedite de care, se pare, chiar autorul lor și-ar fi amintit cu greu, afirmă postfațatorul. Or, de-a lungul întregii sale activități de creație [...], nici chiar după 1989, scriitorul n-a pomenit barem despre faptul că ar avea lucrări, pe care, în virtutea unor anumite circumstanțe, nu le-a putut da publicității la data când au fost scrise*” (*Ibidem*, p. 214).

Paginile de memorii scrise la Dudinka, regiunea Krasnoyarsk, unde autorul a lucrat dispecer la construcția uzinei metalurgice din Norilsk și unde personajul central din romanul *Severograd* Costea Moldovanu participă cu entuziasm la construcția orașului nordic, „împodobite cu un scris mărunț, românesc”, erau, povestește V. Malanețchi, „risipite neglijent prin sertarele mesei de scris, rățacite pe policioarele dulapurilor cu cărți sau camuflate printre hârtii în cele câteva geamantane” (*Idem*). Nu cunoaștem ce anume l-a determinat pe autor să-și facă uitat *jurnalul retrospecției* scris la vârsta de 42 de ani. O vârstă nefirească retrospecției pentru generația sa, cu atât mai mult cu cât nici locul nu era cel prielnic rememorării, mai degrabă locul era *un non-loc*, în accepțiunea arhetipală a termenului. Se prea poate că bătrânul poet nu a avut încredere în schimbarea de regim care se anunța. Se prea poate că a fost circumspect. Altfel, era firesc să pună la îndoială, având la dispoziție doar doi-trei ani de tranziție, capitularea definitivă a unui sistem atât de înrădăcinat, cum a fost cel sovietic. Imperiile, dar mai cu seamă cele rusești, nu se dau înfrânte. Intuițiile scriitorului se bazau pe experiența severă a detenției politice și deportărilor, iată de ce dedublarea și circumspecția naratorului din *Povestea vulturului* ne apar astăzi cât se poate de clare și, parțial, de înțelese.

Editura Arc, cea care publica în anul 1998, „cartea întâi” a *Poveștii vulturului*, califică textul drept „memorii”. Definirea lasă totuși ceva în afară, întrucât *Povestea...* este mai specială față de ceea ce înțelegem prin termenul dat. *Povestea vulturului* este *un jurnal*, început în data de 11 octombrie 1955 (scriitorul se mai afla la Dudinka), în care autorul *rememorează* povestea destinului său „sfășiat de trei blesteme” (N. Costenco, *Op. cit.*, p. 9). Este de reținut că scriitorul începe să-și scrie memoriile după moartea lui Stalin, când dezghețul hrușciovist relaxează întrucâtva atmosfera, inclusiv în locul domiciliului său forțat.

Preistorii II. Marginalii biografice la *Eu și lumea de Alexei Marinat*. Năsut dincolo de Nistru, într-un sat din regiunea Odesa, în anul fondării RASSM, Alexei Marinat, „supranumit Soljenițânul Basarabiei” (M. Cimpoi, *Op. cit.*, p. 162), în iarna anului 1946 era student la Universitatea din Chișinău. Viitorul scriitor ține un jurnal intim intitulat *Eu și lumea* (Я и мир), scris mai mult în rusă decât în „moldovenească”, dacă nu cumva doar în limba rusă. Se știe (aceasta o mărturisește și Vladimir Beșleagă) că majoritatea scriitorilor născuți în stânga Nistrului erau frustrați în privința calității limbii lor „moldovenești”, pe care o stăpâneau cu mare greu și în bună parte aproximativ, o vorbeau pocit, în grai transnistrean. Potrivit afirmațiilor autorului, el începe să-și scrie jurnalul încă fiind pe front, dar carnețelul în care-și făcea notițele îi fu confiscat de șeful Serviciului de Contraspionaj „SMERȘ”. Și-a reluat totuși notițele diaristice mai târziu, în anii studenției. Timpul istoric narat în *Jurnal* (partea publicată a lui) este destul de restrâns. Între 30 decembrie 1946 și 27 mai 1947 sunt doar trei luni. Se vede că însemnările studentului Marinat au fost ample, de vreme ce s-au înșirat pe trei caiete. În procesul-verbal al arestării autorului și confiscării operei, care avu loc în 28 mai 1947, sunt enumerate trei caiete: „«Jurnalul nr. 1 – conține 158 de pagini scrise, jurnalul nr. 2 – 107 pagini, jurnalul nr. 3 – 192 de pagini»” (Al. Marinat, *Eu și lumea*. Ed. a III-a. Ch.: Ed. Cartier, 2017, p. 23). Arestarea și confiscarea jurnalelor a fost consecința unui denunț. „*După felul cum s-au făcut perchezițiile, își amintește Marinat, am înțeles că organele de securitate știau de jurnalele mele. Pe urmă am aflat că au fost și fotografiate*” (*Idem*). Scriitorul avea să spună în una dintre prozele sale documentare că turnător i-a fost chiar unul dintre colegii săi, al cărui nume îl trece sub tăcere.

Cele câteva secvențe diaristice publicate conțin observații foarte îndrăznețe asupra situației dramatice a vieții basarabenilor din anii '46-'47: se înstăpânise foametea, oamenii cădeau morți pe străzile Chișinăului, cazurile de canibalism cutremurau satele Moldovei, bântuia tifosul, drepturile omului erau încălcate, legile nu funcționau. Perfidia și hoția domina imperiul care învinsese în cel de-al Doilea Război Mondial. Despre acestea scrie tânărul Marinat în *caietul său verde*, deși simte că „sunt ochi care pândesc, servind pe înfățișătorii legii”. Mecanismul autocenzurii alimentate de frică funcționa nedezmințiți, căci autorul nu-i destăinuiește jurnalului său „esențialul”. Scriitorul trecuse războiul și cunoștea bine ce poate NKVD-ul, care nu întârzie să intervină și în cazul tânărului diarist. Ceea ce le deranja pe autoritățile comuniste era prezența unui punct de vedere critic asupra diverselor aspecte ale vieții sociale. Dincolo de observațiile la cald de ordin cotidian,

Alexei Marinat nu se arată deloc încântat de noua literatură, invocând spiritul anemic al unei povestiri de Ion Canna publicată în *Moldova Socialistă*. „Nu găsesc în ea nimic ce mi-ar atrage atenția, se revoltă diaristul, și m-ar pune s-o citesc până la capăt: din primele rânduri știi cu ce se va sfârși” (*Ibidem*, p. 18).

La trecerea dintre secole, constatând că literaturii române din Basarabia îi lipsește jurnalul, criticul Eugen Lungu afirma că în cartea *Eu și lumea* se află „unicele notații zilnice din poate cea mai neagră perioadă a Basarabiei, reintrată sub teroarea stalinistă, căreia i se adaugă o foamete cumplită provocată artificial de același regim” (E. Lungu, *Literatura fără jurnal*). Deși valoarea literară a aceluia/aceor jurnal/jurnale este mai mult decât modestă, valoarea documentară a observațiilor tânărului scriitor este în afara oricărei îndoieli. La acest aspect se referă și criticul Ion Ciocanu, care afirma că, „deficitară întrucâtva sub aspectul limbajului, fără să se constituie dintr-o scriitură marcată de spectaculozitate stilistică, proza documentară a lui Alexei Marinat se dovedește a fi totuși o contribuție certă la evoluția publicisticii noastre scriitoricești. Ea se distinge net de întreaga producție de acest gen printr-un material uman de o duritate ieșită din comun, prin fapte, întâmplări și evenimente pe cât de concrete, pe atât de groaznice în esența lor” (I. Ciocanu, *Un memorialist lucid și curajos // Limba română*, nr. 10, anul XV, 2005 //).

Pentru îndrăzneala de a spune lucrurilor pe nume într-un jurnal, scris pentru sertar (în tot cazul, așa era la acel moment), studentul Marinat, cu veleități de scriitor, fu condamnat la zece ani de închisoare, termen din care ispăși mai bine de opt în Gulagul Siberiei. S-a eliberat din „lagărul special nr. 7 în 1954, după șapte ani și jumătate de detenție” (Al. Marinat, *Op. cit.*, p. 262), iar în urma hotărârii Tribunalului Militar din Odesa, din 5 noiembrie 1955, a fost reabilitat. Fiind recunoscut nevinovat, deci condamnat pe nedrept, scriitorul ceru cu insistență „mai multor instanțe” să-i restituie opera confiscată. „Mi-au fost restituite toate cele trei caiete ceva mai târziu, după eliberarea din lagăr, își amintește Marinat” (*Ibidem*, p. 23). Cele câteva secvențe diaristice publicate abia de acoperă vreo 20 de pagini din cele peste 260 cât numără ediția a III-a volumului *Eu și lumea*. În mare parte celelalte două capitole de proză documentară, *În subsolurile KGB-ului* și *Pe traseul siberian*, sunt memorii despre perioada detenției. Scriitorul și le scrie prin 1994, timpul retrospecției fiind contemporan tranziției postcomuniste. Asta se deduce din punerea cap la cap a anului eliberării (1954) și deceniile trecute de atunci („Au trecut mulți ani de atunci – peste 40”) (*Ibidem*, p. 262).

Întors acasă, Alexei Marinat s-a alăturat generației '60, asumându-și în măsura talentului său paradigma literară a tinerilor

scriitori afirmați după 1950. Așa se întâmplă că *Eu și lumea* este un jurnal/memorii al singurului șaizecist care a făcut detenție politică. Ca și *Povestea vulturului* de Nicolai Costenco, cartea lui Alexei Marinat a putut vedea lumina tiparului abia după 1990, mai întâi secvențial în *Scrieri alese* (1991), apoi într-un volum mai amplu, în 1999. Dacă în cazul lui Costenco jurnalul era rătăcit în dezordinea manuscriselor, jurnalul lui Marinat a fost ținut în arest ani la rând de către organele poliției politice din URSS. Scriitorul a putut reintra în posesia caietelor sale, confiscate de NKVD mult după eliberarea sa, dar nici atunci nu i s-a permis să le păstreze pe toate.

Spațiul detenției: parabole, metafore, arhetipuri etc.

Volumul lui Nicolai Costenco se deschide cu parabola unui vultur, din care se desprinde semnificația cărții în general și a titlului în special. Vulturul reprezintă *metafora eului distinct, plin de demnitate, chemat în lume pentru a plana la înălțimea piscurilor montane, a tânărului Costenco însuși*. Scriitorul venea dintr-un neam înstărit, iar studiile pe care le obținuse și debutul răsunător ca poet cu har i-au întărit convingerea că este un spirit elevat, aristocratic. În detenție va avea conștiința unui vultur obligat să trăiască până la vârsta de patruzeci de ani în cușcă, printre orătăniile care mimau zborul, necunoscând adevărata chemare a înălțimilor, „idealurile, țelurile, spațiul său fiind cu totul de alte dimensiuni, decât ale celebrelor găini, crescute în cotețul găinățat de ele ale natalei lor și lui Basarabii...”, scria Costenco în ziua de 21 octombrie 1955 (N. Costenco, *Op. cit.*, p. 8).

Rememorarea vieții, în parte cu elemente proprii *bildungsromanului retrospectiv*, ocupă o perioadă scurtă de timp, din 11 octombrie până în 15 decembrie 1955. Sunt doar două luni de zile, în care încape atât povestea copilăriei, cât și, mai cu seamă, cea a anilor grei de detenție, cu tot calvarul închisorilor. În text se impregnează imaginea naratorului senin, totuși, detașat, calm, împăcat cu destinul. „*Fericirea mea, își începe Costenco confesiunea, a fost sfâșiată de trei blesteme: blestemul părintesc, începerea războiului și arestarea mea. Iată cum începe povestea vieții mele. Să-mi ajute bunii auguri la povestire, așa cum nu mi-au ajutat în viață. Această povestire n-o doresc tristă, nici instructivă, ci numai interesantă, ca să știe și alții ce mai pătesc oamenii pe lume*” (*Ibidem*, p. 9).

Arestul i-a pricinuit *frustrare* („A mai gândit neam din neamul meu să șadă la propteală? Ultima rușine pe care o concepea bunelul meu după mamă, răzeșul orheian Gheorghe Leahu, era aceea de ocnaș, de sibirnic”, *Ibidem*, p. 14), *umilință* și *uimire* totodată („Oare arestatul Costenco eram într-adevăr eu? Oare mie îmi era rezervată toată epepeica peregrinare prin imensa Rusie neagră, căpтуșită de

temnițe, lagăre? Eu mă vedeam pentru moment căzut din eroare în acest rol care simțeam că nu mi-i potrivit. «Uite camionul acela cu fum, dacă m-aș băga sub coșul lui, aș ieși în oraș». Acest naiv gând de evadare îmi preciza totuși faptul simplu că sunt un deținut.” *Ibidem*, p. 14-15),

În iunie 1941 arestatul Costenco fu îmbarcat în grabă – era război și poliției politice nu-i ardea de interogatorii – într-un tren-închisoare, care luă calea spre Est. Șase ani mai târziu, în 1947, NKVD-ul avu tot răgazul să-l anchetez pe arestatul Marinat în beciurile sale din Chișinău. Formele de umilință și tortură erau dintre cele mai variate, între care provocarea unui înfometat și reducerea lui la dominația nevoilor primare, a instinctului animalier al ființei secătuite de foame. „*Anchetatorul*, scrie Marinat, *ia pe vârful cuțitului o roticică de cârnaț și o duce la gură, tot așa de fin și manierat cum ar proceda la o lecție, demonstrând cum trebuie să se folosească omul de cuțitul de buzunar la un popas turistic. Eu încep să strig în sinea mea: «Canalie!» Mai bine m-ar fi bătut. Bătaia o suportă mai ușor: te doare locul unde ești lovit, pe când în modul acesta te torturează cu picătura chinezească”* (*Prânzul anchetatorului*. În Al. Marinat, *Op. cit.*, p. 27).

Una dintre cele mai puternice imagini prezente în aceste două cărți este *arhetipul drumului în Infern*. În cartea lui Nicolai Costenco, ființa interioară a naratorului nu a acceptat nicicând incriminarea care i se aducea. Era cert că tot ce i se întâmpla nu era decât un rol într-o tragedie cu scene de oroare. Spre deosebire de atâtea alte cărți care au ca temă detenția, fie acestea jurnale, memorii sau chiar romane, și în care spațiul încarcerării constituie locul chinurilor insuportabile, claustrofobice și demolatoare pentru ființa umană, aici, în *Povestea vulturului*, nu închisoarea propriu-zisă, nu camerele de detenție, nu celulele au încăput cele mai frustrante și antiumane scene. Deși nici ele nu au fost scoase în afara *diabolicei dramaturgii concentraționare*. Insuportabilul chin al întemnițării a fost cauzat de nesfârșitul drum spre locul de detenție și „etapele” prin care au trebuit să treacă deținuții. Am putea desprinde din aceste cărți (*Povestea vulturului* și *Eu și lumea*) *imaginea arhetipală a drumului în Gulag*, prezentă în literatura română încă de la Vasile Alecsandri, cu al său poem *Pohod na Sibir*. Calvarul drumului este evocat în toate mărturiile deținuților politici sau deportaților. În spațiul exsovietic există o întreagă *literatură a drumului spre Gulag*. Imaginea aceluși drum devine simbolul „închisoării pe roți” sau al „trenului-temniță”. În *Povestea vulturului* „călătoria” cu trenul de la Chișinău până după Ural, spre închisoarea *Alexandrovskii Ţentral* a durat aproximativ 40 de zile, ca într-un ritual satanic de hălăduire prin întuneric spre

Dincolo, un Dincolo iremediabil al infernului. Pușcăria „zidită pe vremea Ecaterinei celei Mari, pentru deținuți politici”, își amintește Costenco (N. Costenco, *Op. cit.*, p. 61), era situată la 70 km de Irkutsk. Marfarul, apoi trenul deținuților străbătea prin ororile celui de-al Doilea Război Mondial în ofensiva sa spre Est. Bombardamente, localități distruse – acestea erau peisajele care însoțeau în rezezițiune înaintarea convoiului politic. Cât de neomenească să fi fost oboseala ca un om cu conștiința de victimă, acuzat pe nedrept de un sistem politic totalitar, să se simtă „muiat de fericire” la vederea închisorii:

„Vederea corpului închisorii Alexandrovskii Țentral făcu asupra mea o impresie dintre cele mai favorabile. [...] Nici vederea pragului casei unde m-ar fi așteptat mama, nu mi-ar fi produs o asemenea bucurie. [...] Când au adus în putinele de brad apă fiartă, oamenii au băut una... două... trei... patru... – și nu se mai săturau. Patruzeci de zile n-am văzut apă fiartă.

Am luat și eu o strachină de lut, plină ochi.

Stomacul plin de apă fierbinte zvâcnea și el, muiat de fericire” (Ibidem, p. 60).

Acolo, deținutul Costenco a mâncat cel mai gustos prânz din viața sa. Amintirea foamei și stărilor gustative este una dintre cele mai puternice pe scala memoriei simțurilor. *„Deși fără pâine [...], am primit un ciorpac de borș, fiert cu carne, dar carne nu era. Vă imaginați ce înseamnă pentru noi, cei cu halucinații de praznice, după 40 de zile de regim uscat, adevărat post mare, – această fiertură! Am fi lins și strachina, dacă ne înarma natura cu o limbă canină!”* (Ibidem, p. 62)

La Alexei Marinat calvarului drumului poartă numele de „etapă”. Așteptările pentru „etapă” erau „cele mai istovitoare. «Etapă» înseamnă drumul pe care trebuie să-l faci pușcăriașul spre lagăr, spre acea îndepărtată stea care îl așteaptă și despre care nu are închipuire nici măcar în ce parte a lumii se află: la Nord sau la Est? Cu precizie se știe doar că nu la Vest și în niciun caz la Sud. Aștepta cu nerăbdare să fie chemat la drum. Fiindcă la închisoare, după ce ai fost «botezat», era greu să stai și n-avea niciun rost. Înșiși șefii cei mari ai «Gulagului» își dădeau seama că n-are niciun rost să șadă pușcăriașul la închisoare și să mănânce pâinea statului degeaba. În lagăr erai așteptat să faci treabă: la construcția căii ferate, a conductelor de petrol, la extragerea minereurilor prețioase... Și, iată, te afli într-o celulă de tranzit a închisorii. Aștepți cu săptămânile. Unii sunt chemați și sar bucuroși din loc, de parcă îi așteaptă poarta deschisă a închisorii!... Se duc, de parcă ar sări cu parașuta din avion, se duc în van, în neștire, se mistuie în întuneric. Este puțin probabil

să te mai întâlnești cu careva din ei. Țara e mare, lagărele multe, foarte multe, pușcăriași – zeci de milioane!” (Al. Marinat, *Op. cit.*, p. 48).

Viața închisorilor staliniste și a Gulag-ului, descrisă de Alexei Marinat, amintește întrucâtva de cea evocată în cartea *Колымские рассказы* (*Povestiri din Kolâma*) a scriitorului rus Varlam Șalamov, considerat unul dintre cei mai talentați scriitori ruși care au descris atrocitățile Gulagului sovietic. Lumea Gulagului, văzută de tânărul Alexei Marinat, este plină cu de toate, nu doar cu rele. Scriitorul face observații exacte asupra caracterelor deținuților, construiește tipologii umane (a lingușitorului, a bărbatului dârz, a spiritului aristocratic), dar și tipologii etnice. Altfel, în lagărele din Siberia va întâlni reprezentanți ai numeroase etnii. „*Toți brigadierii*, scrie Marinat, *voiau să aibă în brigăzile lor japonezi: pe ei nu trebuia să-i îndemni la lucru. Apoi, după ei, mergeau coreenii și chinezii. Cei mai răi de lucru erau rușii*” (*Ibidem*, p. 123). Naratorul observă cât de diferit se manifestă caracterele națiunilor în condiții-limită. Povestea despre noblețea, disciplina și acuratețea prizonierilor de război niponi sunt edificatoare: „*Japonezii erau unicii care nu-și schimbau hainele ce le aveau din echipamentul lor militar. Și nici nu căutau resturi de mâncare pe lângă lăzile de gunoi. Se salutau de parcă s-ar fi aflat în unitățile lor militare, aveau o înaltă ținută morală, cântau în grupuri sau țineau discursuri, prin care își menționau nivelul, adică făceau ceea ce trebuie să facă o echipă de exploratori care trece prin junglă sau pustiu*” (*Ibidem*, p. 124).

În Gulag, A. Marinat a continuat să-și scrie jurnalul. Unele caiete au fost arse de frica pedepselor, iar cu altele a reușit să iasă din detenție. „*În 1954, își amintește scriitorul, după moartea lui Stalin, fiind rehabilitat, ieșind din lagăr, fără a fi supus unui control amănunțit, au scăpat cu mine «Caietul filologic», «Caietul muzical» și carnetul «Fulgere siberiene», pe care le am și acum*” (*Ibidem*, p. 98). Întors din detenție, scriitorul a continuat să-și scrie jurnalul, dar și poliția politică a continuat să-l supravegheze. A fost „monitorizat” neîntrerupt până la căderea URSS-ului. Deși a cerut insistent să i se restituie *toate caietele arestate*, abia în perioada *Restructurării și Transparenței*, în anul 1987, scriitorul va fi chemat de aceleași organe și i se vor restitui două din cele trei caiete ale jurnalului *Eu și lumea*. În legătură cu cel de-al treilea, *Pânzala neagră*, i se sugerează că ar fi mai bine să-l distrugă el însuși de față cu ei. Și autorul s-a conforma, așa încât cel de-al treilea caiet nu va vedea lumina tiparului niciodată, doar unele pasaje, cum ar fi *Biletul de lup*, vor fi salvate prin efortul memoriei și incluse în volumul *Eu și lumea*. Altfel, și volumul conține doar

unele secvențe din numeroasele caiete, textul deplin așteptându-și încă editorul, tot așa cum își așteaptă editorul cu partea a II-a a *Poveștii vulturului* de Nicolae Costenco.

Supuși vremurilor vitrege ale celui mai dezastruos coșmar al secolului XX, încărcat cu atâtea crime împotriva umanității, acești scriitori basarabeni au păstrat în însemnările lor emoția umană, observațiile pe viu ale celor a căroră le-a fost hărăzit să înfrunte furtuna. Memoriile și jurnalul fac parte din „documentul” ființei umane presate în teascurile ideologice, politice și geopolitice. Istoriografia ar însemna o știință rigidă, redusă la sinteze și statistici, dacă nu ar exista proza diaristică. Mai elocvent pentru încheierea acestei secvențe exegetice nu mi s-a părut nimic altceva decât acest fragment esențializant (atât moral, cât și estetic), în măsura în care prin el se poate înțelege dimensiunea disperării și suferinței umane descrise în volumul de memorii/jurnal *Povestea vulturului* de Nicolai Costenco: „*Unde te uiți, Doamne? Nu vezi ce faci? se revoltă în adâncul ființei sale naratorul. Dar, Dumnezeu, călătorește și El undeva într-un vagon de vite, pus după gratii de generația lui Cain, mâncat de păduchi, care-i sug sfântul sânge cu milioanele. Pace vouă, nebunilor, copiii mei!*” (N. Costenco, *Op. cit.*, p. 37).

Cărțile lui Nicolai Costenco și Alexei Marinat sunt unice în istoria speciei memorialist-diaristice de la noi, prin dramatismul și tragismul evenimentelor povestite în ele. Rămâne să fie omologate și valorificate alte lucrări de acest gen, fie că acestea au forma unor istorii orale sau constituie texte nedescoperite încă, legate de momente cruciale din istoria basarabenilor în secolul XX: deportări, foamete, războiul moldo-rus de la Nistru din 1992 ș.a.

3 iulie 2019

(va urma)

LIMBA DE HÂRTIE DE TAMARA CĂRĂUȘ SAU ROMANUL UNEI IDEI (III)

LECTURI

Vladimir BEȘLEAGĂ

24 august 2018

După un periplu atât de lung prin minunata carte despre avatururile Limbii (hai! să nu-i mai zicem de Hârtie, ci... de Hâtrie!) oferită publicului de cititori din marginea noastră de românităte (atâta a avut de suferit sârmana noastră Limbă! Atâta ne-am luptat pentru a ne-o întoarce și a ne bucura de Ea!), mă duce gândul la Marile Manifestări din anii '88-'89-'90-'91, și ajung să-mi zic: a fost nevoie de decenii ca să apară acest monument întru eternizarea acelor eforturi, pentru care s-au ridicat și au militat zeci și sute de mii de moldoveni, strigând: Limbă! Alfabet! Din mulțimea de suflete și conștiințe mutilate s-a aflat această copilă a Basarabiei, care a fost chemată de Dumnezeu să înalțe un măreț obelisc, întru amintirea acelei epoci, pentru cunoștința și neuitarea generațiilor viitoare! Chiar dacă i-a zis „Limba de hârtie”, dar, de fapt, este Limba Ființei Noastre! Or, titlul vine ca o metaforă, ba chiar ca o replică la celebrul adagiu/celebra constatare a prințului Cantemir, care zicea că moldovenii nu prea se reped la carte.

Îată că Tamara Cărăuș vine să cerceteze acest neajuns al neamului nostru și, de la o fragedă vârstă, a fost fascinată de limba cărților și și-a consacrat întreaga-i viață cunoașterii, sfințirii și laudei Limbii Române! Adevărat, o face prin mijloacele și procedeele ce îi sunt disponibile și care se plasează la întâlnirea/interferența dintre știință și artă.

Un Studiu-Roman!

E o operă *sui generis*.

O carte ce inaugurează un nou gen literar: „Romanul de Idei”.

Acum să coborâm în intimitatea cărții și să formulăm câteva considerații asupra metodologiei abordării subiectului propriu-zis. Voi expune o impresie/constatare a mea, pur personală și subiectivă, poate, dar care, cred, nu poate fi contrazisă și eliminată în totalitate.

Impresia mea, pe parcursul lecturii (se pare că am mai remarcat acest aspect) a fost că autoarea a ținut în prezentarea și analiza fenomenului Limbă a-1 privi din interior, ca și cum în-sine (*an sich*, cum ar spune Hegel), fără a o raporta la alte fenomene conexe, cum ar fi societatea, statul, gândirea, comunicarea, ideologia, literatura etc. Este o metodologie aplicată de știința contemporană occidentală, în sânul căreia s-a format autoarea noastră, în spiritul căreia și-a realizat și cărțile precedente...

Or, este știut că Tamara Cărăuș a beneficiat de studii alese, fie la Universitatea din București, la Oxford, la alte universități, fie în cadrul Colegiului „Noua Europă” al lui Andrei Pleșu, fie de prestigioase burse internaționale, astfel că formația ei intelectuală și profesională o prezintă ca pe o personalitate de știință și cultură cum rar întâlnim în mediul nostru...

Toate acestea însă nu au reușit să modifice în ea și harul artistic, din contra, i l-a cultivat. Or, ceea ce îți e dat de la mama și Dumnezeu este cel mai de preț lucru în viața omului...

Oricât ai fi de versat, erudit, „învățat”, cum zice omul simplu, la baza științei umane stau bunul-gust și bunul-simț acompaniat de Buna-Cuviință.

Sunt baza personalității și definesc valoarea ei...

Dar mai e un chițibuș în lumea asta și-n viața omului.

Ceva foarte și foarte important. Ceva, care dacă-ți lipsește, e ca și bucatele fără gust, nesărate.

Sarea!

Și Tamara o are.

Are sarea vieții.

Sarea este prezentă în cartea ei.

Despre ce abat vorba?

Despre Castelul Tamarei Cărăuș!

Ați auzit bine!

Castel!

Ce fel de Castel?

Ascultați, că vă voi citi/cita din compartimentul cu nr. 22, partea întâi, care conține o referire – una din numeroasele referiri la autori clasici, naționali și din literatura universală – care m-a impresionat în mod special (e după Paul Claudel, iar acesta se referă la Bourdieu): „...dacă aș converti în bani fiecare cuvânt și expresie devenită numai

a mea, în carnetele mele, aş fi fost în topul celor mai bogați oameni. Iar dacă aş converti fiecare cuvânt în cărămidă și piatră de construcție, s-ar vedea că micile mele bogății intelectuale fac nu o casă, ci un castel”.

Urmează magnifica metaforă a întregii cărți, care vine să confirme o dată în plus marele talent analitic, dar și plastic al Tamarei Cărăuș.

Citez în continuare, ca pe un poem.

„Castelul meu e construit
din cuvinte și expresii,
folosite atât pentru elevație,
cât și pentru umplutură a
zidurilor groase de trei metri.
Tot cuvinte sunt folosite pentru
pervazuri și piloni,
iar arcadele sunt construite din
expresii frumoase
din primii ani de colectare.
Castelul este înconjurat de un șanț
de apărare
umplut cu lacrima limbii noastre.
Zidurile sunt susținute și consolidate
în exterior
de 12 contraforturi
formate din dicționare.
Cele 4 bastioane și cele 8 turnuri
de apărare
încadrate direct în scheletul de ziduri
sunt construite solid din neologisme.
Încăperile din turnurile de est
au plafoane din cuvintele învățate
din carnetele cu numerele 4-7,
sprijinite pe grinzi groase de
cuvinte livrești,
iar încăperile din turnurile de vest
au arcade boltite,
realizate din cărămida
calificării culturale.
Pe latura de est
se afla închisoarea
unde sunt sechestrate și ferecate
calchierile,
rusismele
și limba macaronică.
Spre sud, se află un paraclis
al expresiilor uitate în carnete.

Tot aici, în sud, într-o încăpere,
bine zăvorâtă,
se află vulgara părintească.
Tot pe latura de sud, la etaj,
e o cameră cu o ușă secretă,
unde se află cuvinte secrete,
al căror sens rămâne nespus.
Pe latura de nord
se află sala armelor,
unde stau pregătite
o trupă de neologisme din
noua generație
și importante rezerve de cuvinte livrești.
Pe latura de vest
se află holul de onoare,
grandios,
cu lambriuri din cuvintele cele mai
catifelate,
tapetate cu basoreliefuri
din cuvintele și expresiile
pe care le-am rostit
și lumea s-a uitat la mine
întrebându-se
ce ar însemna ele.
Tot pe latura de vest
e sala de muzică,
unde sunt stocate
și se pot auzi în permanență
discursurile în care
am vorbit frumos
și am dat muștrări arzătoare.
Și tot pe latura de vest
e sala magnifică,
cu plafonul sculptat și aurit
de cuvintele
pe care le-am rostit pe jumătate
și au fost continuate și împlinite
de cealaltă jumătate,
cu două candelabre orbitoare
turnate din cuvintele
pe care le-am rostit
sub adierea unei aripi de înger.
Restul încăperilor, precum și
demisolul,

sunt îndesate cu propoziții
 în care am exersat
 cuvintele și expresiile
 frumoase,
 dresându-le să fie ale mele.”
 În concluzie zice:
 „Și dacă aș fi purces la timp
 la elaborarea proiectului
 de lege
 care să-mi apere castelul
 și cunoștințele dobândite,
 poate nu s-ar fi dărâmat...
 Dar nu pot fi prea sigură,
 căci, așa cum se știe,
 după o creștere nejustificată
 pe piața de capital
 vine criza,
 se spulberă toată avuția
 și toate economiile.
 Și astfel tot ce mi-a mai rămas
 sunt niște mărunțiș
 prin buzunarele
 sparte,
 ar castelul de cuvinte
 e ipotecat
 și
 dărâmat...”

26 august 2018, Chișinău

Acum ce aveți a... zicere? E un adevărat poem! Deși... cam... trist. Dar lu-mi-nos! Or, zic eu, tristețea e cel mai frumos lucru pe lume, adică în viața omului.

Bucuria, chiar mare să fie, vine și trece.

Tristețea rămâne

Mereu cu tine!

Vă mai amintesc una, din cartea Tamarei (pentru cei care s-au aplecat asupra ei, dar și pentru cei care, din păcate nu au luat-o încă în mână, sărmanii), zice dânsa așa, cutremurându-se literalmente și făcându-ne și pe noi să ne cutremurăm până în străfundurile ființe noastre:

„Îmi fuge limba de sub
 picioare!”

O spune/suspină/geme/strigă și nu o singură dată. Pentru că așa i s-a întâmplat pe parcursul vieții, de la acei 12 ani și până a ne oferi ca dar minunat această carte – Imn Limbii Materne!

Da, îi fuge limba de sub picioare.

Ca să vedeți ce mare dramă/tragedie ascund aceste, la prima vedere, simple și chiar banale cuvinte.

Cum, adică, îți fuge limba de sub picioare? Ce are acest enunț bazat pe o veche vorbă românească: „îmi fuge pământul de sub picioare”? Pământul – da, dar de ce: limba? Cum poate fi așa ceva?

Ești în stare să-ți imaginezi la concret că...

Ți-ar fugi limba de sub tălpi?

Cum: de sub tălpi, dacă limba ți e în gură?

Da, da, în gură, dar...

Ce: dar?

Ia s-o luăm dintr-o parte și de mai departe!

Când simți că-ți fuge pământul de sub picioare, așa e că ai amețeli?

Dar când îți piere graiul, devii mut și te asemeni cu un pietroi, o buturugă, o zdreanță, nu tot amețelile îți învâртежesc mintea și dai să cazii?

Ca și cum ți-ar fugi pământul de sub picioare...

Asta e semnificația, hai să zicem, poetică a metaforei/asociației autoarei...

Dar e ceva și mai adânc, aici! „Limba este casa ființei”, o știm de la Heidegger citire și dacă-ți piere, și dacă ți se ia limba nu e totuna cu a rămâne fără sprijin, fără adăpost, fără vatră, fără casă pe lumea asta?

Îl aduce Tamara Cărauș drept martor al Marelui Dar Divin care este Limba pe magnificul, tristul și totuși, luminosul Dante, cel care a scris nemuritoarea-i *Divina Comedie* în limba poporului său... Dar nu uită de marii noștri luptători și martiri ce și-au consacrat viața reînvierii oropsitei noastre limbi: Mateevici, Vieru, Mândăcanu...

Laudă autoarei că și-a amintit de ei și ne îndeamnă și pe noi să nu-i uităm. Și nu doar să-i pomenim cu un cuvânt bun, ci și să-i urmărim cu consecvență zi de zi!

În alt fel, o dată cu pământul, ne va fugi și limba de sub picioare, pardon: o dată cu limba, ne va fugi și pământul de sub picioare, iar odată cu el Casa/Ființa noastră!...

28 august 2018

La finalul acestor note/comentarii sau, poate, blând spus, divagații ale mele ca un cititor ce sunt (dar cititor!), îndrăgostit de opera Tamarei Cărauș, zic, m-a durut rău inima să citesc următoarele regrete ale autoarei: „Câte ore, zile, luni și câți ani, câte eforturi și emoții consumate în zadar, pentru ceva atât de banal și la îndemâna oricui. Totul pare exagerat – și efort, și pasiuni, și miză, și naivități, și mai ales excesivă e lipsa de efecte pe care ar fi putut să le genereze o pasiune de durată”.

Nota cea mai cutremurătoare: „Atâta zgomot pentru nimic!”

Am citat aceste dureroase gânduri/reflecții/regrete din „Epilog: *Love Story*”, un adevărat *memento dolere*, ca să zic așa, care încheie Cartea Limbii.

Dar dacă ai răbdarea și o oarecare rezistență/persistență ca să vezi ce urmează, te convingi că nu e decât un semnal al autoarei de a-ți provoca

atenția, spre a te înălța, așa cum a demonstrat-o deja până aici, – a te înălța în sferile sublime ale marelui mister uman care este divina Limbă.

Să trecem cu vederea paralela atât de contrastantă, ce-o trage între blugi și „iubirea mea pentru o limbă frumoasă” și să selectăm cele mai încântătoare spuse/scrise ale autoarei despre marea pasiune ce i-a fost dat a o trăi – pentru Limbă.

Iarăși intuindu-le ca emanații poetice:

„...curtez obiectul iubirii mele

după toate regulile și eticheta

unui îndrăgostit,

deopotrivă cavalier și romantic:

i-am dedicat caiete întregi

în care scriam,

cu cea mai caligrafică scriere

de care eram în stare,

cuvinte și expresii frumoase.

I-am recitat ode și poezii

(bine, odele nu erau scrise de mine,

dar le-am recitat cu toată

sinceritatea și pasiunea).

I-am cântat și am slăvit-o în melodii

în care îi veneram proporțiile cosmice,

frumusețea, neasemuirea.

Am curtat obiectul iubirii mele ani la rând,

cu răbdare,

așteptând momentul sublim

când avea să fie a mea.

Și chiar am avut o vreme iluzia

că iubirea mea se lăsase

cucerită

și era a mea, că o posedam, în sfârșit.

Apoi a urmat,

inevitabil,

trădarea.

Și gelozia,

crunta gelozie,

că alții o cunosc mai mult

decât mine.

A fost o dragoste cu năbădăi,

umilințe, lacrimi, certuri

și scandaluri

care au arătat focul pasiunii mele,

dar mai ales au arătat

dependența mea

față de obiectul iubirii.
Cu cât mă trăda mai mult
iubirea mea,
cu atât mai puternică îmi era dorința
să fiu una cu Limba.
Și paradoxal – și aici istoria mea de iubire
e în afara tuturor regulilor și legităților –
tocmai în acele clipe
când mă părăsea,
iubirea mea
mă lua cel mai mult cu ea,
mă ducea în adâncurile Limbii
și mă pulveriza într-un extaz
primordial...
S-a întâmplat evenimentul,
imposibilul,
întâlnirea neașteptată,
flacăra a ars,
focul pasiunii s-a mai domolit –
poate să facem o înțelegere
și să încheiem un contract
care să fie respectat pentru beneficiul
ambilor părți,
adică să legalizăm pasiunea?
Însă obiectul iubirii mele
nu se lasă legalizat
și nu acceptă instituția mariajului.
Dar odată focul pasiunii domolit,
e loc și de o reflecție
asupra celor întâmplate,
și care îmi aduce
întreaga *love story*
într-o lumină nu prea înălțătoare:
dragostea mea
pare să fi fost
doar un paravan
pentru dorința de a „vorbi frumos”
și de „calificare culturală”,
ca într-o comedie
unde declarațiile de iubire
camuflează
dorința pătimașă,
tocmai ceea ce face
dragostea comică,

ridicolă chiar.

Iubirea mea a fost un vehicul
pentru propria gratificare,
am vrut să iau totul din ea,
dar ce am oferit în schimb?...”

Ca să ne luăm un respiro, unul mic de tot, vom remarca iar și iar tonalitatea pronunțat elegiacă, dar cu atât mai adânc spiritul pătrunzător în cel mai complet și mai contradictoriu sentiment uman care este Iubirea.

Or, atâtea talente au încercat să-l explice, să-l limpezească, să ni-l facă mai accesibil, mai înțeles, el însă, acest divin sentiment, care e cel mai de preț dar oferit omului de Dumnezeu, niciodată nu s-a lăsat pătruns până la capăt!

Și nici nu va reuși nimeni s-o facă! E cea mai mare taină a vieții omului pe acest pământ...

Ați văzut cum se zbate biata noastră Tamara să afle: ce e Iubirea? Dar, mai ales, de ce e așa cum e?

Urcă la cele mai mari înălțimi ale divinei pasiuni după care cade în abisurile de sub ea... S-o auzim.

„A fost o iubire fără rod, căci
dacă, după cum se zice,
copilul
e cel ce trebuie să dea rod
iubirii,
care o fi rodul
dragostei noastre?
I-am vrut toate expresiile frumoase
și cuvintele noi,
dar nu i-am dăruit în schimb
niciun cuvânt nou
sau o expresie «frumoasă»,
care să îmbogățească limba cumva,
și care să fie rod al
iubirii noastre.

Acum
ar trebui să las privirea în jos
și nu mai fac caz
de marea mea iubire...

Nici consolarea *love story*
nu o am pe
deplin...”

Urmează acordul final, demn de muzica divină a lui Bach:

„Iar dacă toți cei pătrunși
de *l'amour de la langue*
se vor apleca asupra limbii cărții,

atunci limba de hârtie
se va însufleți
și totul va prinde viață.
Hârtia se va face înapoi
copac,
verde și mare,
copac al vieții.
Și seva lui verde
va curge atunci
prin limbile noastre
de hârtie,
va curge înapoi
spre începuturile limbii.
Și vom depăși
confuzia și amestecul limbilor,
vom construi
turnul Babel
până la capăt,
vom ajunge
la limba originară,
în care se vor regăsi
toate limbile,
moarte și vii.
Și atunci vom celebra
limba,
fără ceremonii și fără ode.
Vom celebra vorbind
limba
pe care o vor înțelege toate
făpturile omenești,
îngerii
și
păsările”.

(10 octombrie 2018)

GĂTEȘTE, BEA, IUBEȘTE – CONFESIUNILE UNUI SINUCIGAȘ

LECTURI

Lucia ȚURCANU

Ultima amantă a lui Cioran (Editura Cartier, 2018), a treia carte de proză a lui Constantin Cheianu, este la fel de uluitoare (ca să nu zic șocantă) ca și autobiografia ficțională *Totul despre mine* (Editura Cartier, 1999) sau romanul *Sex & Perestroika* (Editura Cartier, 2009). Cartea se vrea o „perspectivă sinceră asupra unei vieți” (sintagma este din mottoul la capitolul 18 – un citat din *Kitchen Confidential* a celebrului bucătar Anthony Bourdain, idol al personajului narator din romanul lui Constantin Cheianu) și relatează istoria unui tânăr care ajunge bucătar („ca să nu mă sinucid”) și se confruntă cu două experiențe existențiale majore – thanatosul (ideea sinuciderii e o obsesie a sa – livrescă, totuși, se pare) și erosul (în acest caz, manifestându-se latura donjuanescă a eului).

Romanul este surprinzător nu numai prin scenele erotice debordante, ci și prin dezvăluirea fără vreun fel de reținere a hrubelor întunecoase ale eului narator, marcat de scenele violente din copilărie și adolescență, al căror personaj central era tatăl („dacă am să cresc mare o să-i bag o dată cheia de la beci în cur”, își promite acesta). E „o voluptate a exhibării” (Vitalie Ciobanu) în cartea lui Constantin Cheianu, naratorul divulgându-și cu la fel de multă plăcere pasiunea pentru femei, patima alcoolului, gândul sinuciderii.

Narațiunea se desfășoară pe două voci ale aceluiși eu, autorul relevând astfel două perspective asupra existenței – negativă și pozitivă. Distincția dintre voci se face și la nivel scriptural, secvențele de text fiind scrise cu caractere diferite („Poate că am decis să devin bucătar – asta iarăși zice el, Pozitivul, să fie clar, iată de ce schimb caracterele – grație unchiului Ignat, ruda noastră din oraș, care, în copilărie, ori de câte ori venea în

vizită și lua masa cu noi, nu mai obosea să laude bucatele mamei”). Învingător, în acest duel al vocilor, pare să iasă Negativul, toate experiențele de eliberare dovedindu-se a fi oarecum ineficiente, or, concluzia la care se ajunge e că, de fapt, căderea până la ultima limită are efecte eliberatoare, cathartice („e o carte cu putere cathartică, eliberatoare”, scrie Vitalie Ciobanu pe coperta a patra), naratorul simțindu-se cu adevărat invincibil doar în momentele când trăiește la modul cel mai intens, aproape paroxistic, orice viciu al său: „Vreau să beau din nou, vreau să întorc înapoi acele prime luni ale relației noastre, inundate de alcool și de «fântână», vreau să fiu liber de frica morții cum eram atunci și să nu mă tem de gândul sinuciderii. Pentru că obsesia aceasta a sinuciderii mă pune fața în față cu un fel de eternitate. Este ca și cum ai avea la dispoziție o grămadă de ani, o veșnicie, și tu întrerupi, orgolios și triumfător, totul. Te simți un pic de Dumnezeu”.

În orice roman al inițierii (și *Ultima amantă a lui Cioran* este un roman al inițierii), protagonistul neofit capătă, odată cu maturizarea, conștiința morții inerente. Personajul lui Constantin Cheianu începe să învețe ce înseamnă moartea încă în copilărie („Ce trebuia să creadă un copil despre oroarea asta? Eu mi-am explicat așa: adevăratul moșneag ori adevărata babă dispăruseră pe ascuns undeva, nu se știe unde, iar în locul lor lăsaseră niște momâi bune de îngropat, pentru că nu era de imaginat că poți băga nitam-nisam oameni adevărați în pământ”; „Alteori mă gândeam că moartea este un fel de boală. Și babele, și băiatul, și verișoara prietenului meu aveau defectul acesta din naștere, boala morții.”), devine apoi obsedat de gândul la sfârșitul inevitabil („Ce năucit am fost când am realizat pe bune că mă așteaptă și pe mine soarta babelor și a moșnegilor! Un hoit bun de îngropat... Încercam cât de tare puteam să iau în serios nebunia asta și sfârșeam într-un râs nervos. Parcă ar fi căzut o cortină și, în spatele lumii ce se perinda prin fața mea, se căscă deodată un gol imens și placid, o nesfârșită noapte.”) și încearcă să găsească o eliberare de această frică exacerbată alegând să sfideze arbitraritatea morții prin impunerea propriei opțiuni – sinuciderea („Ce te ajută să trăiești? Banii, norocul, potența, frumusețea, inteligența, pe scurt, o grămadă de chestii. Pe mine, ca și pe Cioran, m-a ajutat gândul sinuciderii”).

Astfel, filosofia cioraniană despre ideea sinuciderii care ajută la supraviețuire constituie fundamentul peregrinărilor și tribulațiilor personajului narator din *Ultima amantă a lui Cioran*. „M-am făcut bucătar ca să nu mă sinucid”, se destăinuie acesta într-un moment, iar cealaltă personalitate care-l inspiră, alături de gânditorul de la Păltiniș, este un sinucigaș... practicician – Anthony Bourdain. Personajul lui Constantin Cheianu imită oarecum modul de viață al celebrului bucătar, vrând să ajungă și el renumit și, în același timp, fiind marcat de sentimentul zădărniceii, sentiment care îl face să-și dezvăluie o altă latură a caracterului – scepticismul (cu origini tot în Cioran). E și o încercare a autorului de a pune față în față două tipuri umane – eul superior, reprezentant al centrului, și omul mic, provincialul. Iată, bunăoară, un așa-zis schimb de replici dintre *Negativul* și *Pozitivul*, care relevă, cu scepticism, această „discrepanță”:

„Cu toate acestea, când mă gândesc la el, îmi vine în minte fără să vreau o competiție pe care am văzut-o la televizor între excavatoare. Mai bine zis, între conducătorii de excavatoare. Aștia au probe dintre cele mai ciudate, de pildă aceea de a ridica cu căușul excavatorului o sticlă cu apă și a turna lichidul într-un pahar. Așa mi apare uneori Tony: o personalitate uriașă, care însă se ocupă de sosuri, biftecuri, paste. Sau poate mă enervează pentru că mă recunosc cumva în el, poate că și eu ar fi trebuit să mă ocup cu altceva în viață, dacă tot am ales să-mi amân sfârșitul. Pe de altă parte, oare a te dedica unor lucruri mari știind că o să dai ortul popii nu înseamnă să fii mai idiot decât cei care se mulțumesc cu ocupații fără pretenții? Tony acesta a luat de patru ori premiul EMMY, foarte frumos, o să-l mai ia de vreo patru ori... Și ce?...” (*Negativul*); „Cum vă plac divagațiile astea ale unui provincial despre un tip celebru, talentat și împlinit de la New York? Pe care îl ironizez pentru că a luat patru Emmy, în situația în care eu unul m-aș mulțumi măcar cu o nominalizare la un premiu de o mie de ori mai puțin prestigios decât Emmy. Ați observat cu câtă ușurință și voluptate discută oamenii mici din toată lumea despre defectele și erorile celor la vedere, ale starurilor, ale tipilor mari?!” (*Pozitivul*); „Adevărul este că nu mi-ar dispăcea deloc, evident, să fiu ca Tony Bourdain, să reușesc atâta cât a putut el. Succesul, marele succes, poate fi, probabil, o bună anestezie pentru suferința morții. Mă tem însă că pentru asta ar trebui să mă nasc ca și el la New York și să-mi umble mîntea la fel” (*Negativul*).

Bucătarul lui Cheianu, asemenea idolului său, este un excentric. Extravanța comportamentului său se manifestă în mai multe direcții. La concursul de bucătări gătește cele mai ordinare bucate: salată Waldorf, prepeliță umplută cu mămăligă și brânză, pară în vin. În viața de zi cu zi, alege alcoolul ca modalitate de dezvăluire a adevăratului eu („Îmi place libertatea și curajul ce mi le transmite, dobândesc cumva caracterul pe care mi-aș dori să-l am, și capul îmi lucrează mai bine, iar mai presus de orice îmi dezleagă limba când trebuie să abordez femeile”). Relația cu femeile, multe și diverse („Dacă ar trebui să fac o clasificare a lucrurilor care îmi plac cel mai mult în viață, dând la o parte faptul că viața în general nu prea are mare haz pentru mine, cu primele trei locuri nu aș avea nicio dificultate. Pe toate s-ar situa femeile”) devine o înșiruire de experiențe sexuale („cert este că după primele experiențe erotice nu am mai știut să mă atașez de femei altfel decât sexual”), descrise în carte cu exces de amănunte. Sunt de fapt excentricitățile unui dependent: de meserie, de „sportul cu paharul”, de „plăcerea femeilor”, de gândul sinuciderii. Iar confesiunea, ajunsă roman, devine formă de eliberare de aceste dependențe. Astfel, *Ultima amantă a lui Cioran* este un roman al inițierii în labirintul existențial și, totodată, un roman al mântuirii de frici, angoase, frustrări, dependențe, obsesii și, în primul rând poate, de gândul că de oriunde și oricând poate să ne iasă în față ea, moartea. Iată concluzia la care ajunge personajul narator în unul dintre capitolele finale ale cărții: „Gândul morții a acționat asupra mea, dacă vreți, ca alcoolul. Am mai avut prilejul să spun aici că la început îți poate fi rău de la o sticlă de vin. Pe urmă însă, încetul cu încetul ajungi să faci față unor cantități din

ce în ce mai mari. Obsesia aceasta a sfârșitului iminent, «cantitatea» ei mereu sporită, privitul insistent în «ochii» morții, știți ce efect are? La un moment dat «ea» este cea care nu mai poate face față duelului privirilor, pentru că e obișnuită că nimeni nu i se poate uita în ochi, toți își feresc privirile. Ea e cea care nu mai rezistă, care și-o întoarce, privirea, în altă parte. Va tot încerca, îți va tot vâna privirea, dar de fiecare dată când o va întâlni, se va frige de ea, pentru că nu va vedea în ea groază, ci indiferență. Să fii gata mereu să mori, să admiți ideea sinuciderii înseamnă să nu te lași furat de nebunia și deșertăciunea acestei lumi. Totodată, mai înseamnă să accepți moartea ușor, cu conștiința împăcată în orice clipă. Îmi dau seama că asta înseamnă enorm de mult”.

Așa cum ne-a obișnuit, Constantin Cheianu dezvăluie și în această carte a sa fețele din spatele măștilor. Vitalie Ciobanu observă pe bună dreptate că autorul „sfidează prejudecăți, deranjează comodități de gândire, răscolește sensibilități aplatizate”. De o nuditate cum rar întâlnești în literatura scrisă la Chișinău, romanul *Ultima amantă a lui Cioran* poate să stupefieză cititorul pudic prin scenele erotice descrise în cele mai mici detalii, prin meditațiile fără perdea despre clitorisul sau posteriorul femeilor, prin descrierea „regulilor” de consumare în cantități mari a alcoolului. Personajul narator se arată expert în arta seducției și a iubirii (a sexului, mai exact), în arta gătitului și a consumului de alcool, în arta cochetării cu moartea prin explorarea intensă a gândului sinuciderii. Toate aceste experiențe însă par să fie acumulate mai curând din cărți decât din viața propriu-zisă. Și dacă ar fi să căutăm neapărat partea slabă a cărții lui Constantin Cheianu, tocmai asta ar fi: de cele mai multe ori, autorul descrie experiențe pe care le învață/ le află din cărți. Rezultă scene/ secvențe foarte bine scrise, dar neconvingătoare până la capăt, pentru că le lipsește dramul de autenticitate care le-ar face credibile de-a-ntregul (vedeți, bunăoară, descrierea etapelor pe care le trec toți alcoolicii, descrise în capitolul 11 – sunt prezentate ca la carte, dar nu ne fac nicidecum să credem că chiar sunt descrise de un alcoolic, cum se pretinde).

Romanul *Ultima amantă a lui Cioran* confirmă o dată în plus că autorul lui, Constantin Cheianu, merge cu fermitate în direcția tematică aleasă încă la scrierea autobiografiei ficționale *Totul despre mine* – confesiuni defulatoare, exhibatoare, ironice și spectaculare, mergând dincolo de limitele admisibile impuse și respectate de proza așa-zis cuminte.

IOAN ES. POP,
12 OCTOMBRIE
1992

OUL DIDACTIC

Nicolae LEAHU

Mă întorc acasă după ani și ani de
umblat prin bucurești
și mă întorc cu o plasă goală în mână
și iese ea la poartă și îmi zice păi,
dragul nostru, parcă ai zis că mergi la câștig
parcă ziceai că tu, în doi ani, o să câștigi cât alții în 4
și uite că acum n-aduci nimic.

ba, uite, dragilor, chiar nimic am câștigat.
și aduc atâta nimic acasă cât n-a putut aduna
nimeni în ăștia doi ani.
nici n-am putut căra de unul singur atâta
nimic cât am câștigat.

în urma mea vin carele-ncărcate cu nimic,
gata să se rupă sub greutate.
când or să se deșarte toate-n curtea noastră
nimeni n-o să aibă atâta nimic ca și noi.

într-un an, doi o să fie mai căutat decât aurul.
o să vindem din el numai când va fi la mare preț.
fiți siguri, dragilor, atâta nimic n-are nimeni,
doi ani am tot adunat numai cu gândul la voi

(Secvență din poemul *Viața de-o zi*, vol. *Ieudul fără ieșire*, 1994)

Nici imaginile fulminant-fanteziste, dar nici
cuvintele pur și simplu cumiți sau banale ale
marilor poeți nu cad vreodată peste noi ca să le
simțim cumva greutatea cum se întâmplă cu frunzele
ruginii, bunăoară, sau cu ploaia bătându-și tobele pe
fundul jobenului. Aceste imagini și cuvinte au un fel

atât de ciudat de a se insinua, de a ghiersui totul fără ca să afirme ceva și de a vântura nelămuriri atât de inspirate încât, dacă ai știință despre vorba aia scrisă a lui Platon, că societatea ar fi mai eficientă dacă și-ar trimite poezii cu un cârd de găște mecanice cât mai departe de zidurile cetății, îți vine parcă să le și măтури acestora (poetilor, desigur) și ficătoaselor lor orătănii leșești cu mecanism teuton cărarea pe dinainte, ba și pe dinapoi, cu o prea străvezie intenție civică. Salvezi astfel Cetatea Ideală, mai făcând un serviciu și filozofiei, care, cum vedeți, n-a fost niciodată izgonită de epico-liricii cu noroc politic (precum Emilian Bucov, Léopold Sédar Senghor sau Agostinho Neto) la o plimbare rustică nici măcar după toate izbânzile teoretico-practice ale marxism-leninism-stalinism-maoismului și ale altor gândiri empirio-, imperio- și chiar beria-... criticiste.

Platon însă, care avusese și iluzia că ar putea conduce tiranii, fie și măcar numai pe cei ai Siracuzei, ba poate și mereu nemulțumitele lor gloate de pirăți, știa ce știa despre poeți. Nu ajunsese el la Athena ca participant la un concurs de poezie ce-l va încorona cu un triumfal eșec?

Iată că și noi, stând în fața acestui descumpănitor poem ioanESpopeștean, nu prea știm de ce ne minunăm și, în genere, să ne mai minunăm? Ce sunt și ce vor fi ascunzând în ele aceste 20 de versuri, încununând fragmentarista sagă a unei familii care își împletește din sâcăială, ciorovăială, invidie și ură liantul supraviețuitor?

Citit izolat de celelalte nouă secvențe, pentru că face și jocul unei redutabile autonomii, poemul – o filă de jurnal liric, reproducând, deci, notele despre una din numeroasele și amestecatele înde ele zile de *12 octombrie* ale mai multor ani: 1976, '86, '63, '89, '88, '90, '92 (prim), altădată, '92 (bis) și... ultimul *12 octombrie '92*, cel de care ne vom ocupa aici, – pare a fi o rescriere a parabolei fiului risipitor sau... visător, care inițiază o expediție după un fabulos de ademenitor câștig plescăind undeva prin stuhăriile Dâmboviței bucurescene și se întoarce acasă împodobit nu numai în zdrențe și cu buzunarele întoarse pe dos, ci și cu o cogeamite plasă în care fluieră năprasnic furtunile deșerturilor.

La poartă, nu-l așteaptă însă nici vițelul cel gras, gata marinat și pus imediat la proțap, cu ocazia acestei solemne întoarceri *la izvoare*, la fel cum nu se arată prin preajmă nici înțeleptul tată din parabola fiului risipitor. Aici veghează, cu cronometrul ținut sub pestelcă, însăși instanța maternală, care-l și ea, suspendând orice preaviz, în furcile retoricii familiale: „păi, / dragul nostru, parcă ai zis că mergi la câștig/ parcă ziceai că tu, în doi ani, o să câștigi cât alții în 4 / și uite că acum n-aduci nimic”.

Faptul că adresarea cu „dragul nostru” nu-i decât o tocită figură de stil se vede și de la Tebea, ba și din Poarta Sărutului, ceea ce țâșnește însă policrom din negurile intenției de comunicare este cruzimea judecății materne, care nu lasă fiul nici să-și tragă răsuflarea și îl și execută, adevărat că verbal numai, ceea ce-ar fi cam un fel de grațiere în avans, una însă nu tocmai sigură.

Ești de-al nostru, lasă ea să subînțeleagă spectatorii de prin vecini, care, desigur, n-au cum pierde premiera mondială a spectacolului rural, *te recunoaștem*, altfel zis, dar, văzându-te cum arăți, nici zare de vorbuliță din ce trăncăniseși la plecarea nu pare să se fi împlinit.

Personajul ioanESpopeștean prinde însă probozeaua din zbor și n-o lasă să-și desfacă prea larg aripile spre veselia carnavalizantă a vulgului. Preluând, deci, inițiativa, personajul decretează senin exact ceea ce ai casei ar fi trebuit să deducă ei înșiși, acționând asemeni biblicului tătâne al fiului risipitor, care are înțelegere pentru greșală, fiind nu numai iertător, ci, mai ales, iubitor: în spiritul iubirii și moralei creștine, care, fie vorba între noi, cititorii, constituie ecranul pe care se proiectează umbrele istoriei și ale istorietelor lui Ioan Es. Pop.

În lumea personajelor sale însă – o știm și din celelalte secvențe ale poemului *Viața de-o zi* – faptele sunt doar pentru „ca să părem și noi în rând cu lumea” (sau: „ne facem și noi că arăm și semănăm”, sau: „toamna ne facem și noi că strângem roade” etc.). Consecința e că eroul liric nu numai că nu face criza umilitului în fața neceremonioasei întâmpinări, ci, înșfăcând de-o ureche de pluș cuvântul *nimic*, începe a-l și învârteji activ în cerul Matriei, desenând acolo fel de fel de minuni și promisiuni din care, în văzul tuturor, se și despletesc grămezile de comori pitite în gușa cocoșului strămoșesc sau în sacii fără de fund ai daniilPrepeleacului abil încălecător de sarsaili proști ca... cel mai potrivit termen de comparație.

„Ba, uite, dragilor”, zice el micos-artificial, respectând stilistica neamului, „chiar nimic am câștigat./ și aduc atâta nimic acasă cât n-a putut aduna/ nimeni înăștia doi ani./ nici n-am putut căra de unul singur atâta/ nimic cât am câștigat// în urma mea vin carele încărcate cu nimic,/ gata să se rupă sub greutate./ când or să se deșarte toate-n curtea noastră/ nimeni n-o să aibă atâta nimic ca și noi”. Și, să știți, faraonul de personaj poetic are dreptate. Fiul risipitor sau visător se întoarce acasă cu, întreagă, Știința nimicului. N-au avut revelația amplelor desfășurări cosmice ale Științei nimicului numai deșteptii care stau pe sobă (bocind amenințătorul drob de sare), pe prispă (ca Zavista cea invidiind fericirea ibovnicilor ce-i nesocotesc veghea) sau pe podiște (ca independentul băragănean Ilie Moromete). Abia acum vor avea și ei șansa de a se înfrupta pe săturate din frăgezimile NIMICULUI! Iar zăcământul sau, mai precis, zăcăMINȚILE acestuia sunt inepuizabile, dovadă că performanța personajului liric nu este aceea de a și-l fi înșușit integral – ce să faci cu atâta bunătațe idealistă? –, ci, dincolo de faptul de a fi câștigat „cel mai mult”, bucuria sa e de a-și fi imaginat *nimicul* crescând neconținut în preț („într-un an, doi o să fie mai căutat decât aurul”, zice el cu-o fermitate neprefăcută).

Constantin Noica făcuse o adevărată obsesie pentru rolul fiului risipitor. O descoperim mai ales în *Jurnalul* filozofului, unde acesta reia cu înverșunare aceeași temă de reflecție. Ea mă ajută, prin rigoare, să înțeleg în ce stau frumusețea și triumful *neisprăvirii*. Scurt: în experiență!!! În *opât*, cum se spune în Centrul Terrei, adică la Bălți.

De altfel, și căutarea „zidului neisprăvit”, în balada „Mânăstirea Argeșului”, nu-și are miza numai în... continuitate, în re-întemeiere, în redescoperirea și toarcerea unuia și aceluiași fir de tort al căutărilor estetice strămoșești. Una mai importantă chiar pare a fi *experiența* risipită printre molozurile „zidului neisprăvit”, or numai ea, experiența, ar putea sugera ceva care să conducă la împlinirea gândurilor Domnului și ale Meșterului. Prin urmare, Ioan Es. Pop creează fabuloasa imagine a convoiului de harabale încărcate cu NIMIC nu atât ca pe-un răspuns ironic la discursul batjocoritor al instanței maternale, ci, mai ales, ca pe-un răspuns parabolic (dincolo chiar de... greșală, iertare, iubire): numai înțelepciunea, numai convertirea prostiei sau a neșansei în cunoaștere poate ajunge, cu timpul, să fie „la mare preț”. Vor profita de pe urma expediției gnoseologice a junelui aventurier **ontologic** inclusiv cei care nu sunt dispuși să sacrifice măcar o clipă din confortul mediocrității lor. Am putea preciza: *mediocritate istorică*, mediocritatea nu are însă istorie, chiar dacă are buletin de identitate. Pentru că, insistă în final personajul: „fiți siguri, dragilor, atâta nimic n-are nimeni/ doi ani am tot adunat numai cu gândul la voi”. „Numai cu gândul la voi” este și expresia gestului ultim, a gestului *mântuitor*.

Acum nu mai avem nicio îndoială: în poemul lui Ioan Es. Pop se întoarce acasă voinicul năzdrăvan, încărcat de preaplina știință a drumului inițiatic, a nemediatizatelor sale încă prăbușiri alternate de necunoscute victorii. Perfect articulata sa alocațiune de răspuns la pripitele insinuări ale mamei arată că personajul nu numai că a aruncat pe la vreo răscruce nesuferita-i piele a condiției de cenușar, ci acum este în stare să reverse *lumină* și asupra celor care altădată-l considerau lipsit de orice virtute.

Poemul sfârșește abrupt, pentru că în continuare ar fi loc doar pentru nuntă, pentru nunta eroului, bineînțeles. Iar dintre toate candidatele cu ie, cocoșnic, „trabant” și celelalte, mireasa nu poate fi decât una: POEZIA. Inspirații știu deja și cine e nașul...

REGELE MIHAI I AL ROMÂNIEI ȘI BASARABIA (III)

ISTORIE ȘI CULTURĂ

Aliona GRATI

Basarabenii despre Regele Mihai: ficțiuni legende, mituri. Evenimentul de la Țiganca din 2006 a declanșat un proces inevitabil: basarabenii au început a se întreba mai apăsător asupra evidenței de a fi avut un rege care i-a reprezentat într-o perioadă istorică importantă. Până nu demult învăluită de mister, personalitatea sa prinde concretețe. Ici acolo în presă, apar informații descoperind supraviețuitori care l-au văzut aievea, se adună mărturii, se țes povești curioase, ficțiuni.

Cele mai nostime dar și cele mai interesante momente sunt crâmpiele rămase în memoria generației succesoare celei contemporane tânărului rege, a copiilor care au auzit de el de la bunici, moștenindu-le structura perceptivă, la care se adaugă distanța mitologizantă. Un nepot reține din poveștile bunicii sale, Liuba Laktionov (numele de fată Zestrea), născută la Vorniceni în 1927, că prințul „era tare frumușel”. Rudele Margaretei Chiorescu își amintesc faptul că aceasta ținea portretul lui Mihai ascuns în rama de lemn din spatele oglinzii sale.

Filtrul succesiv al subiecților implicați în proiecția figurii lui Mihai sporește caracterul fictiv al evocărilor, îndepărtează de documentul istoric într-atâta, încât ne justifică să le putem percepe ca pe niște plâsmuiri populare, adică să le credităm ca pe orice legendă, după o logică a percepției artei populare în genere. Pictorul Aurel Guțu își amintește că la el în sat (s. Corpaci, r. Edineț) a trăit un om care a făcut parte din Garda Regală și care cică l-a salvat pe prinț de la înec. În Căușeni

trăia un om care afirma că l-a învățat pe Mihai să meargă cu bicicleta. O altă versiune aproape incredibilă e că la nordul Republicii Moldova (s. Glingeni, r. Fălești) trăiește o soră de pe tată a regelui Mihai, cam de aceeași vârstă cu el, născută la Iași. Din spusele lui Ștefan Melnic, a cărui noră este o nepoată a doamnei în cauză, mătușa Ana Ambrozie este la chip „fix regele Mihai”. Povestea spune că Ana a venit în vacanță la o prietenă în Basarabia în timpul războiului și, după ce a trecut Prutul a nimerit împreună cu prietena ei sub un bombardament. Rudele de la Iași au considerat-o ucisă sub bombe. Ana însă s-a căsătorit la Glingeni, a născut doi copii, a lucrat mai mulți ani în calitate de șefă de club, însă despre trecut a refuzat să vorbească. După deschiderea frontierei, Ana și-a cumpărat bilet la Iași, dar acolo nu a găsit nicio rudă, iar casele dispăruse în timpul războiului. Nu poate nimeni confirma veridicitatea datelor din poveste, nici nu e nevoie de asta. Viața privată a regilor a fost mereu în centul atenției, fiind dezbătută și exagerată de către supuși.

Poporul generează legende despre regele său ca în timpurile lui Alexandru cel Bun sau Ștefan cel Mare. Poveștile create de colectivitate se pliază pe un tipar al ficțiunilor populare preocupate de figurile emblematice ale trecutului. În imaginarul colectiv, regele are neapărat o sumă de virtuți demne de urmat. Publicistul Ștefan Melnic, redactor la revista „Alunelul”, afirmă că prin părțile satului său de baștină circulă o vorbă legată de regele Mihai: „Când soarele va fi în dreptul bisericii, aici să-mi fiți!” Originea acestui enunț se trage dintr-o poveste a mamei sale Tatiana. Când aceasta era tânără, tatăl ei, Ioachim Postolache, avea grijă de doi cai albi și de careta regală. I s-au dat de la Soroca ca să-i îngrijească bine, să-i nu ia la arat și când se va întâmpla să vină regele prin acele părți să i le pună la dispoziție. Caii primeau porție specială de la statul român. Se întâmplă să vină la Tatiana un flăcău. Tatăl inhăma caii la caretă, îi dădea flăcăului hățurile și îi zicea: „Când va fi soarele în dreptul bisericii, aici să-mi fiți!” Și tinerii plecat la plimbare în careta regală.

Cândva locotenent în armata română la Șabo, localitate din sudul Basarabiei, Vasile Bologan afirmă că a dat mâna cu regele, când Maiestatea Sa făcea inspecții pe front. Întâlnirea l-a marcat atât de mult, încât din acel moment se ridica în picioare ori de câte ori se vorbea de rege și chiar îi imita gesturile. De exemplu, când voia să spună ceva ridica mâna dreaptă și spunea „Atenție!”, așa cum, cică, făcea regele.

Evocări, memorii. Toate episoadele în care basarabenii îl evocă pe regele Mihai se deosebesc de oricare alte feluri de discursuri. Fiind pornită povestea, se accede într-un univers subtil, plin de afecțiune, iar stilul povestitorului devine mai rafinat. Cei care l-au văzut aievea își amintesc momentul cu sufletul la gură, scoțând la lumină secvențe prețioase. Dispuse în ordine cronologică, evocările basarabenilor oferă imaginea regelui în diferite ipostaze ale vieții sale, de la copilărie la exil.

Mai mult sau mai puțin autentice, reconstituirile sunt întotdeauna afectuoase, exprimând o atitudine plină de considerație.

Basarabeanul Radion Chiaburu, fiu de țăran, devenit mai târziu ofițer de aviație¹ a fost unul din cei 11 colegi ai Marelui Voievod Mihai în Clasa Palatină. Se știe, Carol II-lea vroia pentru fiul său o educație care să-i cultive conștiința clară a „diversității românești”, de aceea clasa regelui era compusă din reprezentanți ai diferitelor medii și etnii. Ajuns la vârsta de 91 de ani, Radion Chiaburu își amintește cu emoție acea perioadă: „Între orele 17.00 și 19.00, spre exemplu – îmi amintesc și acum –, făceam meditații împreună cu Voievodul. Dimineața, făceam înviorarea cu colonelul Emil Pălângeanu, în spatele Palatului. Făceam alergări, exerciții, 15 minute de gimnastică și apoi ne întorceam fiecare acasă pentru a ne pregăti de școală (...) Înainte de Crăciun, Victor Ion Popa, un regizor teribil de pe timpul nostru, a venit la Palat și ne-a făcut un text într-o jumătate de oră, pentru a marca Nașterea Domnului. Eu îl jucam pe împăratul Irod, care tocmai dăduse ordin să fie omorâți 2.000 de copii, iar Voievodul era un țăran. Ne-am dus chiar la Regina Maria, la Cotroceni, să prezentăm piesa. După reprezentație, ne-a dat la fiecare câte un pachet mare de tot cu portocale, iar Voievodului i-a dat o pungă *cu monede de aur pentru săraci*”².

Radion s-a reîntâlnit cu Regele Mihai și după școală, mai întâi în 1943, pe front, apoi în 1992. În 1944, regele i-a acordat asistență, salvându-i familia de „repatrierea” sovieticilor: „*Faptul că am fost coleg cu Regele pentru mine a fost salvarea vieții. Fiindcă, în felul ăsta, eu mi-am refugiat familia*”³.

Un alt caz curios prezintă povestea basarabeanului Sozont Sorbală, născut în 1916, în satul Plopi, jud. Orhei, care, în 1936, a făcut parte din Garda Regală și care afirmă că a salvat viața principelui în timpul unei instrucțiuni militare. În cartea sa de memorii *De sub tăvălugul istoriei*, Sozont Sorbală descrie amănunțit momentul. Fiind marcat de tonul amintirilor, fragmentul se transformă într-o scenă pasibilă pentru un roman. Cazarma lor se afla ceva mai sus de cele trei castele Peleş, Pelișor și Foișor. Într-o dimineață pe când se pregăteau să plece pe câmpul de instrucție, apăru Măria Sa: „*Era un tânăr zdravăn și bine făcut, cu fața luminată, cu ochii albaștri, cu un nas superb în vânt, cu un*

¹ *Majestatea Sa Regele Mihai al României, O domnie întreruptă. Convorbiri cu Philippe Viguié Desplaces*, București: Editura Libra, 1995, p. 46.

² *Amintirile basarabeanului Radion Chiaburu, coleg de clasă cu Regele Mihai*, adevarul.ro/moldova/actualitate/amintirile-basarabeanului-radion-chiaburu-coleg-clasa-regele-mihai-1_50aca3a47c42d5a663876248/index.html

³ <https://clasapalatina.wordpress.com/elevii-palatini/6-radion-chiaburu/>

păr blond cârlionțat și bine așezat sub basca lui de vânătoare de munte"⁴.

Făceau împreună zilnic instrucții cu un detașament de soldați. Sozont era numit aghiotantul Măriei Sale și trebuia să meargă mereu la cinci metri în fața lui. În ziua examenului, aveau misiunea să atace inamicul în munții Bucegi. Cei doi au greșit drumul pe hartă, despărțindu-se de restul soldaților. La un moment dat, au nimerit în zona de foc, se trăgea cu cartușe de război adevărate. S-au aruncat iute într-un șanț, gloanțele unei mitraliere veneau șuierând cam la un metru pe deasupra capului lui Mihai. Sozont l-a apucat pe principe de picioare și l-a tras într-un spațiu protejat. Pe spinarea voievodului era nisip și trei gloanțe căzute de pe marginea șanțului. Tânărul prinț s-a uitat nedumerit la Sozont căruia i-a trecut prin minte gândul: „*Atunci mie mi s-a părut că am de a face cu un copil naiv, care nu-și dă seama prin ce pericol a trecut*”.

Paul Goma invocă numele regelui, încă de la primul său jurnal din 1984, în contextul unor analize a evenimentelor desfășurate în Basarabia în secvențele de timp '40-'41-'44. În ochii mei, Regele Mihai a început să prindă contururi grație cărților lui Paul Goma. Aceste lecturi au fost cu atât mai importante pentru mine, cu cât îmi orientau perceperea acestei personalități pe un făgaș al buneii cumpene, ferindu-mă a ocupa una din pozițiile radicale ale acelor care au dezbătut problema în literatura de specialitate. În primul rând, Paul Goma, el însuși martor al dramaticelor evenimente, găsește justificată implicarea armatei române în cel de-al Doilea Război Mondial pentru eliberarea provinciei românești: „*Eu ca basarabean, notează Paul Goma, firește, nu pot decât să mă bucur (și m-am bucurat, atunci și pe loc) de faptul că românii au trecut Prutul, ca să-i elibereze pe frații lor din Basarabia*”⁵.

În al doilea rând, referindu-se la relațiile complexe și mult discutate dintre regele Mihai și mareșalul Ion Antonescu, mai concret, la cele declanșate la 23 august 1944, cu înțelepciunea celui care a simțit istoria pe propria-i piele, Paul Goma nu învinuiește nicio parte. Marile puteri se înțeleșeseră încă în 1939, România căzând victima poftelor expansioniste ale principalilor actori care își delimitaseră sferele de influență: „*Cu toții au fost victime, scrie el, ale unor evenimente care nu fuseseră provocate de ei și pe care nu le puteau opri, nici măcar devia cursul (să zicem că 23 august nu a fost o «întorsătură»), ci o continuare a cascadei de erori începute în iunie '44; sau mai devreme, în septembrie '40; sau și mai înainte, în*

⁴ Omul care l-a salvat pe Regele Mihai, <http://jurnalul.ro/campaniile-jurnalul/viata-mea-e-un-roman/omul-care-l-a-salvat-pe-regele-mihai-56616.html>

⁵ Paul Goma, *Jurnal pe sărite* (1984), p. 53.

„iunie același an la cedarea Basarabiei și Bucovinei de Nord – și, din nefericire, nu numai)”⁶.

Ulterior, această poziție mi-a fost întărită de afirmația altei personalități născute în Basarabia, Ovidiu Creangă care, în aproape toate răspunsurile la acest subiect, este de părerea că: „În opinia mea, atât Regele Mihai cât și Antonescu sunt patrioți de mare ținută, personalități din Istoria Națională marcate de destine tragice”⁷.

Mai curând vinovat, cugetă Goma în jurnalul anului 1998, este Iuliu Maniu care, la 23 august 1944, nu a fost alături de regele Mihai I, contribuind, prin retractilitate, la instaurarea comunismului în țară: „...în loc să se aplece lângă Mihai I – tânăr, inexperimentat, traumatizat de tratamentul tiranic al lui Antonescu, s-a ascuns, nu i-a dat asistență, l-a lăsat singur cu comuniștii lui Pătrășcanu, iar rezultatul îl îndurăm și azi și va fi simțibil încă un sfert de veac. Desigur rușii tot ne-ar fi ocupat – cum au ocupat Polonia, Cehoslovacia, martirizate și de Germania, cum au ocupat Ungaria (rămasă pe două picioare până la urmă), însă nu am fi acoperiți și de rușina istorică a cedărilor de tot felul din pricina atitudinii capitulare de a «șefilor partidelor democratice»”⁸.

Atașamentul lui Paul Goma față de rege este explicabil, în copilăria sa din satul Mana, jud. Orhei, el primește o educație în spirit monarhist. În unul din jurnale, scriitorul înregistrează un fragment din reportajul jurnalistului și scriitorului Viorel Ilișoi, care, la 1990, ajunge în la Mana și stă de vorbă cu sătenii care au cunoscut familia viitorului opozant. Un anume Cristea Maximovici îi arată o fotografie din 1936. În poză Paul Goma de numai un anișor în brațele tatălui său; în picioare, Maria Goma, mama. Pe verso stă scris de mâna mamei: „Paul Goma la 2 octombrie, iunie 1936”. Semnătura Mariei, ștampila atelierului. Deasupra cineva a scris cu cerneală roșie: „Anul 1941, 14, VII – Trăiască România Mare și M.S. Regele Mihai I!”⁹.

Pe paginile altui jurnal, scriitorul trece în revistă textul scrisorii pe care o primește de la regele Mihai I la 25 octombrie 2010, în care Majestatea Sa îl felicită cu ocazia împlinirii celor 75 de ani: „Am primit o scrisoare de la regele Mihai I. Caldă, lungă. Mă felicită cu cei 75 de ani. I-am mulțumit. I-am răspuns. Însă abia apoi am aflat că în curând va avea să fie și aniversarea Majestății Sale”¹⁰.

O parte bună a evocatorilor o constituie cei care avut posibilitatea

⁶ Paul Goma, *Jurnal pe sărite* (1984), p. 56.

⁷ Ovidiu Creangă, *Destine tragice – Regele Mihai și Ion Antonescu*, <https://covidiu.wordpress.com/>

⁸ Paul Goma, *Jurnal de apocrif* (1998), p. 15.

⁹ Paul Goma, *Jurnal 2012*, p. 156.

¹⁰ Paul Goma, *Jurnal 2010*, p. 889.

să întâlnească regele în România sau în Occident. Și ei își amintesc cu evlavie aceste momente pe care le consideră de grație, rămânând neapărat impresionați de comportamentul plin de noblețe și e blândețe al regelui, de demnitatea și discreția cu care întreține o discuție, de interesul necontrafăcut pentru soarta țării din care a fost alungat. Aurel V. Zgheran, jurnalist, redactor la ziarul „Moldova”, are o scurtă întâlnire cu regele la Jubileul Regal de la Opera Română. Potrivit lui, la auzul cuvântului „Moldova”, ochii regelui „s-au aprins ca două stele, pe față i s-a ivit un dans al luminii, pe gură un surâs curat, ca al unui copil, plin de voioșie, seducție, mirare! – Aaaa...! a rostit Regele, păstrându-și lumina și bucuria feței, aplecându-se mai mult asupra mea, apoi ridicându-și drept capul și continuând să mă privească țintă în ochi, iar eu simțind că trece prin ei și vede mai departe plaiurile Moldovei, istoria tărâmului de patrie apărât cu jertfă, locuit de frați duși în surghiun sovietic, amar de vreme...! Această privire a Majestății Sale a alcătuit în inima mea o poveste, a clădit în conștiința mea temelie unei istorii, a aprins vâlvătaia patimilor unui neam, a deschis o fereastră înlăuntrul sufletului Regelui nostru patriot, eroic, demn și așa cum stătea scris pe o pancartă, la funeralii, «trădat de toți, dar loial tuturor!» Vedeam în mine, Majestatea Sa, un fu al Basarabiei, iar în fiul Basarabiei un plai de Regat, un ungher de iubire și dor, un răstimp de istorie!”¹¹.

Compozitorul și dirijorul corului de copii *Lia-Ciocârlia*, Eugen Mamot își evocă întâlnirea cu regele ca pe un eveniment de vârf în cariera sa. S-a întâmplat la mănăstirea Moldovița, în 1997, când corul pe care îl conduce realiza un tur de vizitare a mănăstirilor din Bucovina: „L-am întâlnit pe Rege cu creațiile: «Deschideți mari a cerului porți ca să intre Împăratul» de G. Gluc, «Trei culori» de C. Porumbescu și «Deșteaptă-te, române» de A. Pann. Toate trei creații au fost dirijate de mine, cu fața la rege și cu spatele la cor. Copiii au rămas fascinați de simplitatea cu care Regele Mihai s-a apropiat și ne-a întins mâna, pe copii i-a netezit pe umeri, a vorbit cu copiii într-o limbă română curată și ne-a întrebat dacă cadoul Dumnealui, oferit în 1996, când «Lia-Ciocârlia» a cântat liturghia în Biserica Regelui Mihai din Paris, a ajuns la noi. I-am mulțumit Regelui pentru cadou, pentru cuvintele frumoase adresate coriștilor”¹².

Cele mai multe reacții afective ale basarabenilor țin firește de plecarea dintre cei vii a regelui. La funeraliile regelui au fost mulți basarabeni, majoritatea dintre ei deplasându-se la București sau Curtea de Argeș. Familia Bușcaneanu, basarabeni stabiliți în Elveția,

¹¹ *Majestatea Sa Regele Mihai I al României: privire ziditoare*, în <http://www.romani-aregala.ro/atitudini/regele-mihai-in-basarabia-de-a-lungul-anilor/>

¹² Eugen Mamot, *Întâlnirea cu Regele Mihai al României*, în: *Pe punte de cântec spre Unire, Chișinău, 2018, p. 83.*

a fost prezentă la priveghiul regelui, în reședința sa de la Aubonne. Iată un fragment ce reconstituie starea de spirit simțită de Luminița Bușcaneanu:

„Moartea regelui m-a marcat într-un mod neașteptat de tulburător. 10 decembrie, frig ud, reședința privată de la Aubonne cu ieșirea direct în stradă. Câțiva români, câteva camere de filmat, câțiva securiști. Câteva servicii elvețiene pe străzile alăturate. Pentru orice eventualitate. Așteptam. Să se termine slujba. Să se deschidă ușa. Care dădea direct în stradă. Ne încălzeam la gânduri bune, despre ce ar fi fost, dacă... Vorbeam șoptit despre țară, despre rege, instituție, persoană, monarhi, tradiții, modernitate. Nu învinuiri, nici preamărire. Discutam discret.

S-a deschis ușa și drumul s-a umplut. Mai mult de emoții, decât de lume. De emoțiile mele, mai ales. Eram atât de aproape de rege. La o întindere de mână. De regele pe care l-am descoperit cu adevărat aici, acum. Când pleca de tot, fără să mai caute în urmă. Cu atât mai mare tulburarea, cu cât e tipul de cunoaștere care ți se deschide rar, ca revelația specială. Un destin luminat brusc și total de propriu-i sfârșit. O viață care n-a fost de paradă. Regele Mihai, ultimul rege, pleca acum, înconjurat de câțiva oameni. Corul aproape șoptit și subțire al măicuțelor, de care nu s-a mai despărțit ultimii ani. Mașina ternă a serviciului funerar. Pe fundalul acesta fără bocitoare drapelul acoperind sicriul alcătuia unicul simbol evident. Altele, multe, erau inaccesibile vederii, impalpabile. Sub ploaie, pe drumul spre Lausanne, unde e îngropată Regina mamă Elena, și unde, la Biserica Ortodoxă, urma să i se officieze a doua zi slujba de rămas-bun, ne țineam de fantasma steagului, care licărea inform în luminile de drum. Ne luam rămas-bun. Trăiam sentimentul acela acut al pierderii unei lumi extraordinare chiar în momentul descoperirii ei. O lume în sine. Cum ar fi arătat oare, dacă era și pentru noi?”

Într-un interviu acordat corespondentei radio Europa Liberă, Valentina Ursu, la 6 decembrie 2017, Vladimir Beșleagă rostește cuvintele care, fără doar și poate, ar fi trebuit să fie demult înscrise în manualul de istorie: „Odată cu plecarea din viață a Regelui Mihai, se încheie o epocă întreagă, în care Regatul României a avut de parcurs un drum complicat, un drum cu multe cumpene, dar, până la urmă, a reușit să se mențină ca stat național, chiar mai mult, să se întrească prin teritorii, ceea ce s-a întâmplat după destrămarea celor două imperii – Austro-Ungar și Rus. (...) În special, Mihai a fost cel care a fost martor, participant la ultima încercare mare a statului român în cel de-al Doilea Război Mondial. Dar în acel de-al Doilea Război Mondial statul român era pus iarăși sub semnul întrebării. Foarte complicată situație, atunci când a abdicat tatăl lui, Carol II-lea, a rămas el tânăr de tot și a fost nevoie ca să vină la conducerea statului mareșalul Antonescu.

Împreună cu mareșalul Antonescu, Mihai a fost cel care a contribuit la conservarea, la păstrarea statului, care era amenințat din partea Germaniei naziste. Iată că în perspectiva deceniilor, a istoriei ne dăm seama despre marele rol al lui Mihai I. (...) *Regele Mihai este o figură providențială, care a salvat și statul român, și a contribuit la păstrarea lui într-un moment de mare cumpănă. Deci, să-i spunem: «Dumnezeu să-l odihnească în pace»*¹³.

Reprezentări în literatură. Regele devine un savuros personaj în cartea *Cu sau fără securiști* a lui Ovidiu Creangă, un autor născut în Basarabia în același an cu prințul Mihai și plecat la cele veșnice la Toronto, la câteva ore diferență de regele Mihai. În 1927, Ovidiu Creangă îl întâlnește pe Voievodul de Alba Iulia pe când aveau ambii doar 6 anișori. Iată cum descrie scriitorul scena:

„*Într-una din zile, mi-aduc aminte că era vară, vine mama la mine val vârtej, și-mi spune: «Hai sa mergem repede la Sobor (catedrala din Chișinău lângă care este și statuia lui Ștefan Vodă stând falnic cu Crucea în mână, înălțată în văzduh către cer), vine Regina Mamă cu Marele Voievod de Alba Iulia». Treaba asta pe mine mă lăsă rece: «Ce treabă am eu cu el, cât o fi el de Mare Voievod de Alba Iulia, să fie sănătos și să mă lase în pace!»* Dar ce am scăpat de mama? M-a îmbrăcat cu ce aveam mai bun, m-a pieptănat și mi-a mai aranjat cu scuipat niște bucle rebele pe frunte, m-a înșfăcat de o mână și fuga la Sobor.

La Sobor era moarte de om. Mama a început să înoate prin oceanul de oameni cu mine disperat ancorat în derivă de aproape îmi smulgea mâna din umeri. Eu ștergeam cu nasul fudul la toți cei pe care-i călca mama vitejește în picioare. Unele cucoane mai miloase strigau la mama: «Nu ț-âi ghini cucuonă hăi, o să ucizi copchilu aista, ești chioară, nu vez că-șă dă duhu'?» și aveau dreptate, «copchilu», era pe ducă, dar mama nu s-a lăsat până nu a ajuns în față spre ura și disprețul tuturor celor pe care îi zdrobise fără nici o cruțare.

Culmea, tocmai atunci trecea prin fața noastră «Regina Mamă» târând de o aripă pe cine credeți? Pe «Marele Voievod de Alba Iulia», care era o mogâldeată cam cât mine, dolofan și bosumflat. Era și el în pantaloni scurți, și era și el tuns á la «Micul Lord». «Ásta e Marele Voievod?» mi-am zis eu, «pentru ásta m-a târât mama cu nasul pe la fundul oamenilor ticsiți ca la pomană? Pentru ásta era să-mi smulgă mâna din umeri?» Și fără să stau mult pe gânduri, m-am răzbunat pe el cum m-am priceput, i-am scos o limbă cât am putut de tare! El a răspuns pe moment, și mi-a scos una și mai lungă! Înfuriat, trebuia reacționat prompt și decisiv. Eram gata să-i lansez un caimac la precizie drept între felinare de să mă țină minte, sau și

¹³ <https://www.europalibera.org/a/interviu-cu-vladimir-besleaga/28901074.html>

mai categoric, ca să-i iau dintr-o dată piuitu', mai bine îi rad scurt o copită la țurloaie... Noroc că mama disperată văzând ce «dialog» port eu cu «Marele Voievod», m-a smucit de mi-au clănțânit dinții.

Atunci cu un aer blând, matern, Regina Mamă, bănuind ce chelfăneală am să primesc de la mama, pentru comportamentul meu foarte puțin potrivit față de un înalt membru al familiei regale, s-a aplecat spre mine și m-a mângâiat delicat pe creștet. Și a mai făcut ceva nemaipomenit, a zâmbit prietenos la mama (ca de la mamă la mamă!). Gest care pe mama a dat-o gata, motiv pentru care m-a iertat, dar nu numai atât, pentru ea am devenit un erou mai abitir ca cel ce stătea falnic cu Crucea în mână înălțată în văzduh către cer. Fapta mea «eroică», a fost povestită și răspovestită cu multă mândrie și mare lux de amănunte, de către maică-mea la tot coconetul din mahalaua Visternicenilor, în timp ce eu muream de ciudă că n-am apucat să-l pictez pe «Marele Voievod» cu ce v-am spus mai înainte, sau să-i las amintire niște vânătași...¹⁴

Ipostaza ștregărească a prințului reprezentată de Ovidiu Creangă dă viață numeroaselor portrete cu chip de înger care aglomerează ziarele timpului.

Din Garda Regală a făcut parte și personajul lui Ion Iachim din romanul *Decameron basarabean sau Dumnezeu i-a dat omului pușcă*, Evdochim Vărzărescu, al cărui prototip era tatăl autorului. Scriitorul pune în gura personajului evocările tatălui său, sporind autenticitatea povestirii:

„Evdochim Vărzărescu, reîntors din armată acasă de câteva săptămâni, povestește într-un cerc de flăcăi, mai tineri și mai tomnatici:

– Palatul acela de la Sinaia, unde am fost ostaș de gardă, e strașnic de mare: are trei sute șazeci și șase de odăi; eu, ce-i drept, am fost doar în câteva din ele. Iaca acolo să vezi aur și argintăriile, mătăsuri și catifea! Am fost de mai multe ori la post într-o sală de audiențe, foarte mare, cam cât un sfert din iarmarocul nostru. Acolo era un covor cât tot peretele. Pe covor – un leu cu coroană regală – țesut numai cu fire de aur. Soldații care stăteau la acest post, da la noi nu prea era de ăl cu paie, ăl cu fân, smulgeau câte un fir de aur din coada sau din coama leului. Am păcătuit și eu. Îl învălătuceam pe deget și-l ascundeam în buzunar. Pentru un fir de acesta mâncam și beam, cu trei patru camarazi, la cele mai bune crâșme din Sinaia, ca în ziua de Paști. Când leul a năpârliț rău, am fost avertizați că vom fi pedepsiți strașnic și am încetat să mai smulgem fire de aur. Ce-i drept, nu prea aveam ce mulge și nici leul nu mai semăna a leu: nici tu coamă, nici tu coadă”¹⁵.

¹⁴ Ovidiu Creangă, *Cu sau fără securiști* (prefață de Paul Goma), Bacău: Vicovia, 2009; *Din sacu' lui Moș Bodrângă*, <http://www.logossiagape.ro/2017/12/06/ovidiu-creanga-ghiciti-cine-mi-a-pus-mana-in-cap-regina-mama/>

¹⁵ Ion Iachim, *Decameron basarabean sau Dumnezeu i-a dat omului pușcă*, Chișinău:

Personajul este pus și în relație cu tânărul Mihai, la rândul lui devenind un personaj episodic al romanului: „Într-o zi a avut ocazia să-l ducă pe brancardă, împreună cu alt ostaș, pe fostul și viitorul rege al României, Mihai I. Tânărul, de vreo 16 ani, se cățărăse într-un brad... legea lui Newton l-a aruncat fără prea multe ceremonii; Mihai, căzând, și-a zdrelit rău o nară...”¹⁶. Plasând fața regală în cotidian, unde i se pot întâmpla neplăceri ca oricărui alt om, Ion Iachim o reprezintă în ipostaza ei umană, cu bune și rele.

În povestirea în formă de jurnal a scriitoarei Mary Kușnikova, intitulată *Apocalipsa*, prințul Mihai este deja un tânăr chipeș admirat de domnițe. Scriitoarea îl cunoaște pe Mihai la sfârșitul anilor '30, pe când familia ei locuia la Sinaia. Tatăl ei, medic roentgenolog, absolvent al universității din Odesa, discipol al lui Levi-Dorn la Berlin, a fost invitat să consulte familia regală. Iată fragmentul ce decupează o secvență din tabloul mirific al stațiunii Sinaia, indispensabil legat de domeniul regal: „În copilăria mea timpurie, la sfârșitul anilor 30, mă duceau la stațiunea montană de la Sinaia, unde locuiam cu toată familia în una din aripile rezidenței regale. În parc am făcut cunoștință cu prințul Mihai, viitorul rege. Mama mea, femeia-păsărică, văzându-ne împreună, a făcut o glumă în timpul cinei: «– Un cuplu perfect, niște porumbei, de vreme ce roșcata de Lupeasca a devenit regină neoficială...». «– Nu băga în seamă asta, copilo, mama ta e o mare născocitoare – a ironizat tata – să nu dea Dumnezeu nimănui fericirea roșcatei Lupeasca!»”¹⁷

Cele câteva decenii de existență a basarabenilor în cadrul Uniunii Sovietice le-au cultivat o ignoranță înfiorătoare în privința regilor pe care i-au avut. Ciracii comunismului le-au îngăduit doar evocarea faptelor domnitorilor Alexandru cel Bun și Ștefan cel Mare, ancorându-le istoria în Evul Mediu. Istoria oficială a pulsat în ritmurile Puterii. Faptul că basarabeni au o istorie a perioadei moderne, reprezentată de regi, s-a dorit a fi șters din memorie pentru totdeauna.

O dată cu trecerea timpului, rămân tot mai puțini martori ai timpului care duc cu ei în cealaltă lume imagini prețioase, amintiri importante. Filmul Regelui Mihai, văzut cu ochii basarabenilor, merită a fi continuat, pentru a menține vie imaginea simbolul prințului frumos, a tânărului rege ctitor de biserici, a omului curajos luptând cu tentaculele sovietice și a regelui alungat din țara sa dar reușind să-și mențină verticalitatea și demnitatea.

Pontos, 2005, p. 63.

¹⁶ Ion Iachim, op.cit., p. 58.

¹⁷ Mary Kușnikova, *Apocalipsa*, în *Scrieri*, Novosibirsk, 1999, p. 43.

CREAȚIA ȘI POLITICA SAU DESPRE SCURTCIRCUITUL DE PERSONALITATE

ESEU

Leo BUTNARU

Si eu am fost implicat, uneori destul de activ, ca animator, moderator, în ore, ceasuri, ceasuri, ore în șir de sporovăială ce se voia gravă și patriotardă, și chiar era, pe alocuri, însă – pardon! – nu prea avea pondere/greutate, astfel că, la un moment dat, în special după ce veleitarii și profitorii acaparaseră posturi și tribune, i-am dat neamânat curs dorinței, mai vechi, de-a abandona acel maraton al ritorici cvasi-inteligibile, pe alocuri, și de a mă retrage la masa (și în... vocația) mea de scriitor. Aveam subiecte începute, unele dintre ele duse spre jumătate, spre trei sferturi, altele, poate, și mai departe, spre final. Alteori, când fusesem invitat să particip la întruniri *frontiste*, parcă mă porneam încolo, dar se întâmpla că acele texte sau altele ce ispiteau să apară în orizontul conștiinței mele, să mă țină la ele, cu ele. Iar azi îmi dau seama că am făcut bine că m-am abătut de la ispita de a mă face politician de profesie... amator, precum erau cam toți pe atunci, cu unele excepții de foști nomenclaturiști recalificați în patrioți și unii patrioți *ad hoc*, care serviseră și au continuat să servească securitatea, organele oculte de urmărire. Inclusiv cele ale birocrăției plodite la nivel de stat (și de mers aiurea...).

Aveam în pregătire o carte de poeme, alta de proză, o alta de eseuri. Scrisul mă „reține” și în cadrul redacției. După fascinația literaturii era imposibil să suport, serile, teroarea banalelor taclale amatoricești. Simțeam necesitatea „de răzbunare” prin scris, prin creație. Venise timpul de a sfida până și amintirea ideologiei sovietice opresive, care voia să te facă orice altceva, numai să nu fii

tu însuși. Cum spunea cineva, ajungeai să te simți străin în propria-ți ființă, în propriul tău destin. Iar cei care am ieșit oarecum altfel (e drept, nu prea mulți sau chiar foarte puțini, unități), decât ne programau canoanele sociale sovietice, bineînțeles că nu semănăm cu mediul în care studiam, ne maturizam. În ochii și sub lupa supraveghetorilor ideologici acelei epoci noi eram niște, pardon, mutanți, niște corcitură, mai mult sau mai puțin periculoși/ periculoase, în funcție de gradul fiecăruia de nonconformism.

Pot spune (cu dovezi la îndemână!) că, și în timpurile trecute, dar și în cele mai recente, care nu sunt deloc propice scrisului, am încercat și o tactică a reculului, a retragerii din bizareriile și futilitățile cotidianului politic sau, pur și simplu, ale cotidianului „alb”, în spațiul ideilor culturale, de estetică, de filosofie și îi dau dreptate lui Gabriel Liiceanu că aceste tărâmură te alină prin „ideea profundă a mântuirii prin cărțile citite și scrise”. În acest caz, poți pune în serviciul existenței tale ca profesionist al scrisului acea „voluptate a culturii care, descoperită, te face să te împlinești ca om”.

Dacă s-ar fi întâmplat să-mi bag anii, viața, vocația în viața socială politizată, cum se spune (pentru că, la diverse niveluri de intensitate și prezență am făcut, totuși, și fac politică: prin scris, prin atitudini, dar nu la tribune oficiale), astăzi eram un alt scriitor. Unul împușinat, poate chiar deformat, împovărat de regretele timpului fituit aiurea, pentru a vedea că, de fapt, lucrurile au degradat, unii din foștii scriitori-politicieni sau pliat pe interese personale, s-au căpătuit, s-au... Dacă mă „abonam” la locul cu tribunele săltate și la îndemâna oricărui scriitor, intelectual de a „predica” ceea ce așteptau să audă zecile de mii de oameni, pe care aceia, tribunii, îi țineau de vorbă, cum se zice la țară, în timp ce nomenclatură de ieri, cerberii opresiunilor ideologice, antinaționale, cozile de topor de totdeauna își tănuiseră prin cine știe ce locuri carnetele roșii cu chipul lui Lenin pe copertă, eram, indiscutabil, un altul, care nu ar fi înaintat în vocație, predestinație, nu ar fi căutat să se realizeze mai plenar în posibila plinătatea a harului. Le-aș fi semănat zeloșilor și geloșilor oratori ai schemelor – etice, estetice (cu greu se poate aminti și de așa ceva), artistice, în general, politice, folclorizante, pășuniste etc. – pe care și le-au creat nu din motivul că le-ar considera (chiar) exemplare sau, cel puțin, relativ corecte, ci din cauza că au devenit chiar prizonierii acestor scheme, care i-au încorsetat, i-au imobilizat spiritual, nu le mai dădea voie să se dezvolte (bineînțeles – și cu concursul propriei lor lipse de interes, lenei, suficienței de sine). Scriitorii cu ceva har, se părea, intrați sau insinuați în politica la zi, profitabilă, nu au mai căutat, nu au mai cercetat, nu au mai înaintat întru înnoire și racordare la pulsiunile ideatice ale unor timpuri în schimbare, altele decât cele în care și-au plăsmuit schemele șubrede, ajunse demne de milă sau derâdere.

Odată, chiar îmi spuneam că implicarea în politică ar duce la un scurtcircuit de personalitate, care curentează, stinge lumina vocației tale de scriitor. Scurtcircuitul de personalitate părea să-l fi încercat și pe M. Cimpoi, ceea ce se putea presupune din judecățile sale despre literatură și politică. Ba chiar te mirai de ce, cândva estetul, subtilul critic literar ar fi perorat futilități, făcând-o rudimentar, frust și alandala, când era, dar mai ales – când nu era cazul? Iată ce spunea domnul academician într-un interviu – foarte improvizat! – acordat agenției *Info Prim-Neo*: „Alegerile parlamentare din 2009 vor arăta dacă literatura va mai exista sau nu. Dacă comuniștii vor câștiga alegerile, arta literară nu va mai avea nicio șansă de supraviețuire”. Păi, stimate confrate, să iasă că literatura română din Interriverania e doar până la Prut?... Eu cred că ceea ce se scrie, ca literatură de bună calitate, în Interriverania pruto-nistreană e până, hăt, la Dunăre și, precum mai spune „Cântecul Gintei Latine”, e *Din Carpați la Pirinei* etc. Colegul M. Cimpoi, care a tot editat și editează cărți în diferite orașe din România, prorocea că, – să vezi! – „literatura va mai exista sau nu” în funcție de niște alegeri parlamentare. Ce spusă deocheată! Între Prut și Nistru niciodată nu au existat condiții favorabile pentru afirmarea literaturii. Dar, uite, aceasta nu a murit. A supraviețuit. Și va supraviețui. Indiferent de cine vine la putere. (Pentru ca să ne amintim, nici „democrații” noștri, și ei – comuniști de ieri, – nu au făcut mare lucru pentru „supraviețuirea literaturii”.) Este extrem de ciudat cum judeca, însăilat, neconvingător, un președinte de uniune a scriitorilor, cel care ar fi trebuit să întrețină speranța colegilor săi, să facă tot posibilul pentru a-i ajuta prin activitatea sa. Cum stăteau lucrurile cu adevărat în acele vremuri strâmbe, de altfel, ca și cele de azi, o înțelegea până și un coleg nespus de tânăr față de dl Cimpoi, Vitalie Sprânceană, care constata că interviuevatul o fi fost „aburit probabil de campania electorală”, comentând sagace:

„Nu știi cum și de ce leagă, distinsul critic, mârtoaga literară de gardul politichiei, ar fi putut s-o pună să pască pe un câmp mai neutru, cel al vânzărilor de carte, premiilor internaționale acordate unor scriitori autohtoni etc. Căuta probabil un țap ispășitor pentru lipsa de talent a colhozului ce-l conduce și pentru faptul că, în pofida sponsorizărilor generoase venite din toate părțile (România, Puterea), scriitorul moldovean (considerat ca erou generic) nu a reușit să construiască o piață literară normală, una care nu ar ține cont de nazurile guvernării, condițiile climaterice și horoscopul ghicitorilor în bobi. Spune cel mai mare eminescolog în viață, cu referire la roadele anului astronomic-politic care tocmai s-a dus: «Se scrie o bună eseistică și publicistică literară, care e dovada includerii noastre serioase în dialogul valoric european. În acest sens aș remarca articole combative ale lui...” (Apoi sunt înșiruite câteva nume – se

înțelege de ce calibru din cele ce urmează imediat în comentariile lui V. Sprânceană – L.B.)

Boon, e ok că, la nevoie, când nu sunt alte soluții, și racii sunt pești, adică și jurnaliștii ce-și fac (e treaba lor cum) meseria pot trece drept scriitori pentru articolele lor combative. Mă întreb atunci de ce nu intră în categoria asta scriitorii de graffiti (mult mai curajoși decât omologii lor ce murdăresc hârtia), cei de la agențiile de publicitate, textierii de tot soiul, forumiștii, bloggerii, reporterii radio/ paper/ tv, cumătra Vera de la Răscăieți și restul celor care știu să scrie în țara asta? Sau, o altă întrebare diavolească: de ce acești activiști invizibili nu au încă carnet de membru al US?

Cireașa de pe înghețată: Partea pozitivă e că se face o artă literară în R. Moldova, iar partea negativă este că ea nu ajunge la cititor, nu e protejată și ajutată de stat. Domnul Cimpoi bate câmpii aici, știe că Eminescu, Kafka, Apollinaire, Celine, Cehov și mulți alții n-au beneficiat de protecție de stat sau de acoperiș guvernamental, ci au scris, pur și simplu printre alte lucruri, servicii și munci.

Partea cea mai proastă este că, lăsată în paragină (așa cum se cuvine!) de stat, literatura autohtonă a fost abandonată și de scriitori, urmând să moară la apus de soare, undeva, într-un colț uitat de lume... Abia anul ăsta s-a gândit US să-și facă un site pe care-l înnoiește o dată la 3-4 luni. Cu excepția cărților electronice furate de la *Litera*, cele care circulă liber pe net, conducerea adunăturii de scriitori n-a digitalizat o buche chioară, ca doar să facă ceva pentru promovarea propriului produs... Mă rog, așteaptă s-o facă alții... Scriitorii locali (cu 3-4 excepții) nu intră pe bloguri, forumuri, site-uri de discuții unde să-și bage marfa. Așteaptă și ei, precum cârmaciul lor, mană de la stat... sub forma **intrării** în manualele școlare, unicele care asigură rentabilitatea unei opere literare în Republica Moldova, unui premiu sau, colea, titlul de artist emerit, academician..."

Eu unul, astăzi cred, ceea ce credeam acum zece ani, când apăruseră opiniile mai tânărului coleg Vitalie Sprânceană: neangajarea, rigidă, oficioasă, în politică îți lasă altfel deschise perspectivele, altfel îți trasează căile evoluției. Un scriitor are multe de făcut, de creat, pe care însă nu le poate face, nu le poate crea prin consum politic. Dreptatea e de partea scriitorului doar atunci, când acesta creează valori și le oferă țării sale, lumii. Vă amintiți cumva ca politicul, politicienii să fi susținut continuitatea în efortul civilizator, de instruire a societății? În cel mai bun, dar totuși, rău caz, ei apelează la clasamente, ierarhizări juma-artistice, juma-politice, astea din urmă făcute în baza simpatiilor pe care le pot atrage de la unii bieți artiști.

Scriitorul nu e doar un cetățean, un personaj în societate, ci este, trebuie să fie un protagonist al vieții spirituale, un manifest de conștiință aplicat în existență prin opera sa.

Occidentul și limba... moldovenească.

Dramatic, despre un onorariu pentru traducere

(Din Jurnal)

Printre colegii cu care am corespondat, virtual, a fost și Anni-Lorei Mainka. În 1981, a absolvit Universitatea din București cu teza de „Zwischen Dinggedicht und Christusvisionen-R.M.Rilke. Ein Versuch”. Locuia, alternativ, la București și Köln. Din textele sale autobiografice: „Bunica din partea mamei era o femeie mică, o față ca o lună plină, tăcută, iar când totuși vorbea, săseasca ei scotea și mai tare la iveală blândețea dialectului din Marienburg, ceea ce nu pot să spun despre dialectele auzite în fața bisericii Luterane din București, duminică de duminică după terminarea slujbei”.

Miercuri, 6 august 2014, cenușa scriitoarei Anni-Lorei Mainka a fost depusă la cimitirul evanghelic Bellu din București.

19.I.2012

Ieri și azi, scurt dialog pe Facebook.

Butnaru: Dragă Anni Lorei, mulțumesc pentru semnele pe care mi le dai. Dar, iată, mă miră faptul că, la limbi cunoscute, tu pui *Romanian*, dar și – pardon! – *Moldave*... Chiar așa? Crezi că există l. moldovenească?...

Anni: Eu evident că nu cred, dar aici, în acest mare vest, este o limba străină și, ca traducător, trebuie să o pui, nici nu știi cât m-am luptat să nu o pun, sigur că cine are ochi și știe, știe, dar pe cartea de vizită nu am pus-o. Da, asta e trista poveste din vest despre Limba Moldovenească care nu există. Îmi pare rău sa-ți spun această veste.

Butnaru: Regret și eu că ai cedat atât de ușor (inclusiv... oportunist). Cariera mai presus de adevăr?...

Anni: Nu are cu cedatul nimic, este un formular, și sigur că ei vorbesc românește... dar formularul – asta e. Și nu am cedat, ci am fost dată afară cu interdicție de munca pe 3 ani, asta așa, dacă doriți amănunte... Iar restul nu cred că doresc să le...

Butnaru: Asta e – obtuzitatea occidentală și... Păi, pentru limba „moldovenească” nu se mai pedepsește nici pe aici... Sau pe colo mai continuă vânătoarea de vrăjitoare?... Apoi, aia e o anchetă de birou, nu știu de ce afișezi eroarea și pe Facebook...

Anni: Pentru că având atât de puțin de lucru, cei de aici își caută pe FB liber profesioniștii... Am șters „limba moldovenească”. Oricum sper să ajung să-mi fac un blog civilizată, ca lobby-urile nu mai dau de lucru decât celor care fac parte strict din ele. Și eu mai am de crescut și un copil, ea cu proiectele ei, însă reușește cel puțin să-și plătească cărțile.

24.I.2012

Am postat pe blog unele păreri referitoare la decizia colegului bucureștean Lucian Vasilescu (mama lui e din Hrușova, Criuleni) de a se lăsa de poezie; cel puțin, de a nu mai publica. Iar opiniile mele au făcut-o pe Anni Lorei, rezidentă în Germania, să-mi scrie:

„M-a pus tare de tot pe gânduri. Tare. Acum un an, o doamna nu a avut bani sa-mi plătească o traducere, mi-a adus în schimb o peniță din Murano, un caiet din piele vechi, o brățară din nu știu ce pietre de prin lume... Avea lacrimi în ochi, se despărțea greu, dar nu dorea să rămână datoare... La ea a trebuit să mă gândesc acum, nu știu de ce. Cred că și prietenul dvs. o duce așa, o apăsare mare îl face sa își închidă carapacea prin care noi cititorii îi vedeam «perlele» de gânduri scrise cu penița. Vă admir pe toți pentru puterea de a hotări”.

Eu: Înduioșător ceea ce spuneți despre onorariul „material” pe care l-ați primit. Și despre situațiile mai speciale în care poate nimeri vreun poet...

Lorei: Știți, cu gândul la facturi mi-am făcut o pungă și pun în ea ce-aș putea vinde, dar acele lucruri, de la acea doamnă care parcă mi-ar fi dat bucăți din zidurile vieții ei, pe care aș lua un ban, nu pot să le dau... ciudat, sau? Sunt lucruri care pentru mine nu au amintiri, dar să fi văzut ochii aceia de nedescris de plini... Parcă o vedeam în depărtările deceniilor cum a fost tânără și fericita și purta pietrele, poate le-a cumpărat personal din Asia, poate caietul i-a fost dăruit „să îți aducă aminte de mine,,” îi va fi șoptit o voce... Acum era o femeie nălucă, nevăzută, transparentă, cum sunt cei în vârstă... Un număr pe o cartolină a unei asigurări... Ce aș dori, ar fi să-i poată asculta, înregistra și retine ce au ei de spus din ultimele decenii, dar sunt atât de temători...

Eu: Dragă Anni, ceea ce ai scris atât de aplicat realității triste e un fragment foarte dramatic de proză... Asta e, arta se naște și din suferință... Sunt vibrante detaliile pe care le dai... Să ne gândim cum am putea să ne susținem mai cald oarecum, mutual, atunci când împrejurările ne reduc la muțenie...

Ghinion și învățăminte

Uneori, în viață am fost și ghinionist. Mai ales în comunism. Nu mi-a mers. Pentru că, firește, nu putea să-i meargă în toate unui spirit ce se voia liber, desprins de dogmele aberante ca și generalizat. Probabil, am fost un ghinionist luminat de o parte din învățămintele pe care le-a tras, din câte erau posibile, în urma propriilor erori, dar și a erorilor lumii, istoriei. Pentru că așa e: o dată greșește omul – altă dată, sau de mai multe ori, greșește lumea, istoria, și din această alternanță unii oameni reușesc să tragă oarecare concluzii,

învățăminte; mai totdeauna – oarecare concluzii, număr parțial, deoarece a trage toate concluziile instructive, orientative în conduita de mâine este ca și imposibil. Apoi, nu toate concluziile trase devin și implicații practice în corectarea/ modificarea principiilor de viață sau pur și simplu comportamentale.

Una din concluziile la care ajunseseam și care „m-a convins” că ar fi valabilă era că eu nu aș fi dintre cei care ar „iubi mai mult norocul decât viața”, cum zice un vers al francezului Allard. Viața cu toate ale ei, inclusiv cu dramatismul subtextual, cu drame și dureri, e de preferat norocului orb care nici el, evident, nu poate fi unul non-stop, iar de la un moment încolo chiar poate părea... plicticos, fad, ca trăire și diversitate emoțională. (De altfel, în tinerețile... mature, deja, scrisesem acest poem: *Mi-a spus norocul:/ „Nu ți-am dat nimic/ ca mai apoi să nu am ce-ți lua –/ mi-ar fi fost milă să te jefuiesc...”// Nu i-am răspuns/ căci nu aveam motiv/ nici să-l înjur/ și nici să-i mulțumesc...*)

Însă ar fi de remarcat că această iluminare mi s-a statornicit ca valabilitate, convingere mai ales în urma concluziilor pe care le-au tras despre umila mea persoană doi scriitori excepționali, prozatorul Fănuș Neagu și poetul Adi Cusin. Primul însoțea cartea mea de poeme „Gladiatorul de destine” cu un text-urare de plutire fără primejdii pe drumurile fără pulbere: „Leo, ridică vâslele și lasă vântul să te poarte spre limanul Nistrului românesc, spre Delta uimirilor ce le adună Europa lângă Ceatalul Ismail, spre misterele Carpaților”, tot acolo însă fulgerând o caracteristică dedublată, să zic, a marinarului pe care mă vedea: „Leo Butnaru este un diavol cu barbă care scapără din copite de sidef la mijloc de rău și de bine... Se vrea gladiator de destine, dar nu știe să și-l păzească pe al său, ceea ce înseamnă că este un poet adevărat”.

Probabil, mai explicit într-o elucidare a ideii lui Nea Fane a fost poetul Adi Cusin, bucovineanul bucureștenizat, din generoasa portretizare a sa, pe care mi-a făcut-o, aici extrăgând, sincopat, doar atât: „...este un luptător... Un anume *savoir-vivre* îi luminează chipul și versul... Constituția sa fizică și spirituală exprimă tandrețe și forță. Intransigent cu sine, intransigent cu ceilalți, iubitor de sine, dar iubitor și de prietenie. Trăiește totul cu intensitate, încât ai crede că până și supărarea îi face plăcere”.

Bineînțeles, prietenul Adi Cusin a spus-o în spirit metaforic. Pentru că supărările – dar am avut destule, venite dinspre CC sau dinspre Uniunea Scriitorilor anilor de până la perestroika – nu mi-au produs niciodată plăcere. Însă acele supărări, iscate în urma nedreptăților și împilărilor care mi se făceau, m-au determinat să trag anumite învățăminte, care m-au ajutat să revin, să fiu în acord cu propria mea fire, cu propriul meu caracter. Cu ceea ce intuiseră, mai apoi, Fănuș

Neagu și Adi Cusin, umbrelor luminoase ale cărora le mulțumesc și în aceste spuse despre ghinion și revenire în forță a celui, cum spunea marele prozator, *iubitor de sine, dar iubitor și de prietenie*.

O reticență moștenită și indusă față de ideea de avangardă

Ce poate spune despre avangardă sau despre unii avangardiști un ieșean sau tradiționalist prin formația sa (ceea ce nu e de condamnat), dar, se pare, reduționist din cauza că nu cunoaște prea multe („prea multe” – prea mult spus!) despre fenomenologia artistică sau personalitățile la care se referă (are dreptul care, iată, pare-se, a fost substituit doar de tupeu)... În revista „Vitrăliu” (nr. 1-2, 2006), Bogdan Ulmu zice că: „Dar pe reprezentanții mișcării începutului secolului XX (nefericită expresie: începutul mișcării secolului? – *l.b.*), (de ce virgulă? – *l.b.*) trebuie să-i citești, în mileniul trei, cu ineluctabilă mefiență...” De ce – cu mefiență și nu cu – competență, obiectivitate, discernământ, dorință de a te edifica, dacă tu nu prea ești familiarizat cu întregul registru și infinitudinea de nuanțe a fenomenologiei avangardei?... Pentru a ajunge, Bogdan, la concluzia reduționistă, specifică celor ce se mulțumesc doar cu suprafața problemei: „Personal, cred că nu o dată, în timp, Dostoievski – spre exemplu – s-a dovedit mai *important* și chiar mai... *contemporan* cu noi, decât uitatul D. Burluiuk”. De ce, de unde – „uitatul Burluiuk”? Oare știe B. Ulmu câte cărți, albume, studii de-ale și despre D. Burluiuk, înnoitorul de artă, au apărut în ultimii douăzeci de ani? Și nu numai în Rusia. Parțial, s-ar fi putut edifica, dacă deschidea *Google* să vadă ce torent de informație învăluie numele lui David Burluiuk, să vadă, cel puțin matematiceste, doar, dacă nu și esteticeste, sutele de trimiteri la acest autor – scriitor, dar și pictor de notorietate. Iar dacă mai cunoaște și alfabetul chirilic, să fi intrat în sistemul internet rusesc, să vadă și cealaltă parte a unei cartoteci impresionante David Burluiuk. Sigur, după aceasta nu conchidea justițiar-incompetent: „uitat”. Iar mai jos raționează, de asemenea cu aplomb de foarte aproximativ știutor în domeniu, despre Pușkin care, malițios fie spus (spune ieșeanul), s-ar umple „de talentul incontestabil al necunoscutului Igor Severianin”. De unde a luat-o Ulmu că Severianin ar fi un necunoscut? Doar din tristul motiv că nu-l cunoaște el, Bogdan? Păi, de mergem pe această cale, îl pot depista pe referent că nu cunoaște o mulțime de nume importante ale literaturii ruse... Și încheie în doi peri și mai multe planuri ale nesigurantei de sine în ce spune despre la ce se referă, fără competența necesară (firește, cunoaște el ceva, dar prea puțin), amestecând borcănașele propriului gust și dezgust: „În fine, să meditam cu tristețe pe tema vieții de efemeridă a avangardei: Beckett, artizanul exploziei limbajului, a sfârșit prin a fi încununat cu *Nobelul* pentru literatură; nonconformistul Ionesco, virtuozul

absurdului, a murit ca un clasic, dublat de un bogat academician burghez; iar coreutul (probabil, o eroare; în loc de – *corifeu*, L.B.) *furiei și al violenței*, John Osborne, a fost făcut *sit*, spre disperarea eroului său exemplar, Jimmy Porter...

Pedeapsa cumplită a avangardei? Depinde: pentru unii este *uitarea*, pentru alții, vai, consacrarea...” (Ei bine, Bogdan Ulmu ar trebui să știe că atât pentru Burluiuk, cât și pentru Severianin „pedeapsa” postumă – și nu numai – a fost tocmai consacrarea! Ba chiar, în timpul vieții, Severianin fusese declarat „rege al poezilor” ruși din acea epocă, iar David Burluiuk – părintele avangardismului rus – *n.m.*). Apoi concluzia neoașist-pilduitoare din final: „Așa cum urma scapă turma, *ariergarda* scapă avangarda...” Doar această *parafrazuță* ce ar vrea să substituie atât de complexul, sinuosul, pe alocuri dramaticul complex de relație dintre tradiție și inovație?... Plus faptul că cel care se referă atât de ritos la fenomenologia avangardei ar trebui să știe că majoritatea semnatarilor de declarații categorice, vehemente contra predecesorilor au depășit fronda juneții, căutându-și serios de ale creației *temeinice*. Acesta e și cazul lui Burluiuk, Krucionîh, Maiakovski și Hlebnikov care au semnat manifestul „O palmă dată gustului public” (1912), cei doi din urmă fiind incontestabil atinși (serios!) de geniu ca... exces de sine, ca supremă cotă de manifestare a spiritului uman în artă etc. Ca să nu mai vorbim de Severianin – acesta apărând ca semnatar al provocatorului manifest „Duceți-vă dracului!” –, care nu a făcut prea mult avangardism (dens-intens-principial!), ci s-a retras... dintr-o cumișenie în altă cumișenie! Creația sa nu e categorică, sub aspectul inovației. Iar după 1914 e, pur și simplă, una ce seamănă mai curând cu cea a simboलिष्टilor predecesori, decât cu a cubofuturiștilor novatori.

Așadar, cu părere de rău, prietenul Bogdan Ulmu face parte din contingentul celor (deloc puțini, de altfel) care nu sunt în stare să înțeleagă că, prin timp, istorie, axiologie etc., fenomenologia avangardistă e mereu supusă discernerii, reevaluărilor, abordărilor din noi unghiuri de apreciere, pe care „le sugerează”, să zicem, permanentul proces de contemporaneizare a concepțiilor estetice, artistice ale lumii, ca civilizație. Astfel, acea „palmă dată gustului public”, la 1912, astăzi ar fi ca și cvasi-autonomizată de contextul său general de proclamație pe-alocuri extrem de radicală. Timpul, ca decantare ideatică și de atitudine, dar mai ales opera, activitatea ulterioară a semnatarilor ei parcă ar fi „dezis-o” de excese, cum ar fi (fost), spre exemplu, îndemnul de a-i arunca „de pe Nava contemporaneității” pe marii înaintași (Pușkin, Dostoievski, Tolstoi etc.). Prin urmare, dincolo de experimentul radical, de renunțări la forme, stiluri, metode sau de căutarea cu orice preț a elementului

novator, avangarda, în elementele sale deja „clasicizate”, rămâne a fi arta propriu-zis, care confirmă că, de cele mai multe ori, adevărata poezie e „dincolo” de principiile declarate în diverse manifeste și chiar e creată în afara lor de însăși semnatarii respectivelor proclamații. În poezia adevărată totdeauna a existat ceva care nu se lasă supus analizelor *literaturologice* de un raționalism *sui generis*. Plus faptul că cititorul, de multe ori chiar și cel avizat, citește literatura fără a cunoaște principiile care, chipurile, ar fi stat la baza ei; principii declarate de autori și nicidecum respectate orbește de aceștia.

Unul din posibilele răspunsuri de care ar fi putut ține cont regizorul din Iași se află în același număr al revistei „Vitrăliu” și aparține Magdei Cârnecki, care diagnostichează cu precizie că „există încă în publicul larg o reticență moștenită și indusă (politic, cultural, social) față de ideea însăși de avangardă. Chipul său teribil, de negație și de revoltă împotriva convențiilor putrescente ale tradiției încă irită conștiințele conformiste majoritare, punând într-o deloc meritată obscuritate chipul ei luminos, obsedat de înnoire și evoluție, de o incredibilă creativitate”.

A bon entendeur, salut!

PRAFUL DE STELE AL HAINELOR DIN CUI

POEZIE

Anna ROSIER

Motanul cu blană de aur
Locuia singur,
Cu păianjenii lui
Într-un palat făcut din abur
De fum, de vin...
Și praful de stele
Al hainelor din cui.

Priveam printr-o lunetă fermecată
Acest castel întunecat...
Depart, într-un colț al minții mele,
Inaccesibil...
Ferecat
Cu lacăte de fier forjat.

Și după cum spuneam,
Am intrat.

Motanul cu blana de aur
Mă privi încurcat:

„Cine-a venit?
Cine-a-ndrăznit?

O vrabie, de cinat?
Un păianjen, de păstrat?
Un intrus?
Vreun evadat?”

Un evadat din lanțurile
Propriei conștiințe de sine.

Motanul și-a spus:
„E cineva ca mine!”

Cu-atât mai bine...
.....
Al hainelor din cui
Praf de stele...
De fum, de vin și de parfum...
Într-un palat făcut din abur
Locuiam eu...
Cu motanul de aur.
Și cu păianjenii lui.

Ei îmi vorbesc despre Tine
Numai calomnii.

Te descriu de parcă ai avea
Contururi clare.
Te fac, voit, să pari
O cursă atrăgătoare.

Tu, care ești o femeie
Ne-nchipuit de frumoasă,
Dorită de toți
Și urâtă deopotrivă,
Căci aparții întotdeauna
Altcuiva.

Văduvă și mireasă!
Tu!
Ești extaz și-angoasă!

Tu, care mi-ai fost
Primul sărut
Și prima lovitură-n coaste...

Ce știu ei despre Tine?

Nebunie!
Strigă-nnebuniți...
De parcă ar fi în măsură

Să ofere lumii ceva mai mult
Decât o feerie de iluzii...

Precum Eluard
Slăvesc numele Tău
În strigăte și-n șoapte!
Ca pe-al unui amant,
Ca pe-al unei rivale...

Tu!
Libertate!

Fiecare monedă are două fețe.
Atunci când o arunci
Și îți dorești cu-ardoare
Să ți se dea extazul,
Dar cazii în disperare,
Te rogi, și plângi, și blestemi!
Ești... ca o scoică-n mare...

Fiecare față are două laturi...
Și-n fiecare-s șoapte
Și zeci de mii de sfaturi...
Tu le ascuți
Cu inima-mpărțindu-ți-se-n
caturi...
Ești o corabie-fantomă
Ce nu mai are dreptul la
uscaturi.

Fiecare latură are o singură
muchie
Chiar dacă-ți pare semicerc...
Îi simți tăierea de secure
Și știi încă o dată...
Că ai călcat pe bec.

Fiecare muchie... E un tăiș
Cu alte două fețe, două laturi...
Și-un infinit de alte muchii.

În depărtare urlă lupii.

 Ești captiv pe o tablă de șah,
 Ce se rotește,
 Iar, în mișcarea sa,
 Te-nnebunește.
 Pe un alt câmp de luptă,
 Cavaleria caii-și pregătește.
 Războiul abia acum începe!
 Tu, dacă poți... iubește.

Care sunt toate lumile posibile?

Există lumi ale probabilităților
 și
 Lumi ale imposibilităților;
 Lumi de elemente aleatorii,
 Fără început și
 Fără sfârșit,
 Lumi de calcule și
 Lumi în pofida oricărui calcul.
 Toate...
 Sfere plutind
 În neant,
 Mânate de curenți
 Fără direcție și
 Fără timp...
 Sau
 Pretutindeni în timp.
 Care este speranța de viață a
 unei lumi?
 Atâta timp cât exiști în ea
 Și ea în tine?
 Ori poate că atât cât ți-o
 amintești?
 Cât mai ai déjà-vu-uri?
 Sau măcar déjà-rêvé-uri?
 Atât cât persistă un fior de
 nostalgie
 Pentru imposibilitatea de a fi...?
 Suntem cu toții creatori de lumi,
 Noi înșine planete abisale,
 Clădite din vârtejuri de

dimensiuni
 În care se repetă big-bang-uri...
 colosale
 În care se aud vuind strigări
 primordiale...

DESPRE FIARE ȘI OAMENI/ ALIGNIȚA

Ioan MÂNĂSCURTĂ

De felul său, academicianul Diomid Tighineanu nu este o persoană foarte sociabilă, ba chiar s-ar părea că-i un piculeț ursuz. Probabil, așa trebuie să fie un specialist în nanotehnologie: zice-se că nici măcar undelor sonore nu le este îngăduit să tulbure armonia din lumea particulelor fine, cu care acesta lucrează... În rest, bun prieten, îi plac plimbările, mergem în excursii la mănăstiri, iar uneori ne abatem pe la un prieten, care își desfășoară activitatea în zona licorilor bahice, pe numele său – atenție! – Alecu Podgoreanu. Este adevărat că nu prea cunoaștem amănunte din biografia academicianului, dar numele său arăta clar spre marea cetate de la Nistru, Tighina, pe care, luând-o, turcii au numit-o Bender, adică numele său este de dinaintea instalării în zonă a osmanlâilor. Ulterior, s-au abătut peste noi rușii și, dorind să-și eternizeze biruințele asupra ăstora cu semiluna, au lăsat-o tot Bender. Că una-i să iei de la români și alta să bați pe turci! Simțiți diferența... Dar asta-i altă poveste... Podgoreanu, iată, ne spunea cu al său nume că prietenul nostru se trage dintr-o veche dinastie de vieri, de podgoreni cum ar veni... Tot neamuri alese! Al treilea membru al echipei, Vasile Mare, alias Marele Vasile, venea de pe filiera zoologică, din zona animalelor care nu voiesc să se domesticească și se zbat să viețuiască în sălbăticia pe care le-o mai îngăduie omul... Părerea mea fermă este că ăștia cu relații în lumea necuvântătoarelor, dacă sunt admiși într-o companie umană, aceasta trebuie

să fie alcătuită obligatoriu din inși care au motive serioase, cum ar fi jurământul pe... ei, măcar și pe vreo constituție..., să păstreze tăcere. Cât despre mine, ce să zic? Însuși faptul admiterii în gașca selectă ca și cum ar reprezenta un merit...

Acum, dacă eram toți grămadă și în vinărie la Podgoreanu, Vasile-Marele Vasile săltă de pe masă un pahar și mormăi o frază din care reieșea că se simte om civilizată abia când degetele lui linse și mușcate de sălbăticiuni se mulează pe formele grațiosului obiect. Paternitatea fu pusă imediat în cârca lui Hemingway. Dacă asta-i plăcea, lui Vasile, n-avea decât să umble toate ziua cu paharul în mână, chit că într-un eventual clasament al consumatorilor de vinuri nu i-ar reveni decât un modest loc în categoria *abstinent-plus*. Fiecare cu necazul lui!

Că era cam guraliv, nu există nici o îndoială, acum însă se vedea că are să ne comunice vești care îi marcaseră profund plimbarea prin viață.

– Stațiunea noastră, demară în trombă Vasile cel Mare de Vorbă, ca și cum s-ar fi temut să nu i-o ia altul înainte, se află la kilometrul 50 pe șoseaua Balcani. Cunoașteți locul! Șoseaua taie în două Codrii Moldovei de la est de Prut, adică trece exact prin inima rezervației naturale. Prin inimă, ca o sabie păgână! Chipurile, cadru natural nealterat, arie strict protejată, bla-bla... Mare lucru! De unde șosea prin codru, betonată și trasată astfel încât pe anumite tronsoane să poată ateriza avioanele? Ce, folosim avioanele pe post de bicicletă? Știe careva? Vă zic eu! În dorința lor arzătoare... la propriu, arzătoare... de a elibera cât mai multe țări, sovieticii nu cruțau nimic. Tăiau și spârceau tot ce le stătea în cale. Într-o zi, în presupusul lor drum spre Adriatică sau spre cangurii australieni și alte nevinovate marsupiale, le-au ieșit înainte Codrii noștri. Care rezervație, care tezaur natural? În comparație cu munții detunați, mările secate și râurile puse să curgă în amonte, cu alte mărețe lucrări, asta era un mizilic, care nici măcar nu cerea prea multe aprobări (vă amintiți că la sovietici aprobările și aprobarea aprobărilor constituiau un fel de sport național și brand de țară)... Unde mai pui că și pentru băieții deștepți, tot ei bravi apărători ai patriei lor din întreaga lume, treaba asta cu magistrala reprezenta o adevărată vână de aur. Se poate să scapi chilipirul? La actuala pe atunci graniță sovietică, matrapazlâcurile nu se vedeau din cauza depărtării de centru și scufundării lor în lichidul vrăjitoresc numit coniac moldovenesc. Era de presupus că afacerea va dura ani buni, rezervele de valută lichidă fiind peste așteptări. Atunci, ofițerii și-au adus femeile lor grase, mai tinerii le-au zăpsit pe moldovencuțele iubărețe care se șteau curioase din tufari și s-au apucat într-o veselie de făcut copii, ba chiar și-au încropit și căsuțe cu două etaje din materialele ce prisoseau pe șantier... vânat era îndeajuns... în capul aborigenilor se instalase definitiv înțelegerea că eliberatorului trebuie să-i arăți recunoștința, să-i cați în coarne – mai

pe înțeles, dacă altceva încă nu îți stă în putere... Este de mirare oare că ăștia, constructorii cum ar veni, și-au uitat subit baștina și au decis să aștepte pensia și individa cu coasă (dacă le-o mai da de urmă!) în preajma magistralei edificate prin... mda, neomenescul efort?...

Aici, Vasile s-a oprit să-și tragă răsuflarea sau să înjure în gând (avea acest interesant nărav: înjura numai în gând și într-o limbă pe care localnicii o deprinseseră de la constructorii magistralei), altfel cine știe prin ce hățisuri istorice ne-ar fi condus.

– Bine, grăi cu glasul înțelepciunii Alecu Podgoreanu, cum i se cuvine reprezentantului legal al zeului Dionysos pe aceste plaiuri, dacă Marele Vasile utilizează paharul pe post de microfon, nu este cazul să preluăm și noi acest de ocară obicei. Haideți să cinstim nobila licoare, care simbolizează sângele și viața și să ne amintim și adevărul din cuvântul psalmodistului: *Gustați și vedeți că bun este Domnul*. Iar dacă Vasile are vreo pricină să nu guste barem o picătură, nu înseamnă că nu va fi și el mântuit... După câte cunosc eu, păcatul vorbei lungi li se iartă celor care își petrec cea mai mare parte a timpului printre sălbăticiuni, ei înșiși nesălbăticitându-se, nu hulesc pe Domnul și nu atacă la o masă creștinească probleme cum ar fi politica și alte spurcate lucruri...

– Mda, făcu Marele Vasile, sper că am înțeles corect mesajul din încifrata aluzie. Dar cum îndrăznești să crezi că nu voi sorbi, și o s-o fac cu multă evlavie, din nobila licoare ce-mi este hărăzită ... Că și Sfântul Pavel zis-a lui Timotei: *...de acum înainte, nu bea numai apă, ci folosește puțin vin pentru desele tale slăbiciuni*.

Cinstiră un pahar de vin în sănătatea gospodarului și câte o jumătate pentru gospodină. Aceasta, cu nume de împărăteasă, Elizaveta, dar căreia toți îi ziceau Veta, punea pe masă plăcinte și ce mai trebuia, atentă la ciudata lor conversație, care evolua nu știu cum prea de tot firesc între profan și sacru, și nu observă discriminarea.

– Uite acum ai dezlegare la vorbă, se milostivi stăpânul cramei. Mare ești tu, Vasile, dar te rog să vorbești scurt, ca să încapă și alții cu păsul lor. Și explică-ne la ce ne-ar folosi interesantele amănunte despre șoseaua Balcani...

– S-a întâmplat acum o lună și mai bine și nici până astăzi nu-mi vine să cred că lucrurile s-au petrecut în realitate... Cu cât trece timpul, cu atât mai fabuloasă pare pătărană...

– Este un început cât se poate de promițător, găsi de cuviință să-l îmbărbăteze stăpânul cramei. Dacă-l garnisim cu câțiva stropi de *Fetească Neagră*, încântarea ne va purta către linia orizontului... Este unul din soiurile „dacice”, dacă nu știați, căruia i se mai zice *Poama fetei neagră*, *Coada rândunicii*, *Păsărească neagră*. În fine, spune mai departe...

Istoria este precum urmează. Fiind zi de vineri și știind că sâmbătă și duminică nu va trece pe la stațiune, Vasile Mare s-a gândit să termine anumite treburi, ceea ce l-a făcut să se rețină mai mult ca de obicei. Șoseaua era circulată intens și nu vedea o problemă să ajungă acasă la Chișinău. Șoferii din zonă îl cunoșteau, fiind el un pasager permanent cu care era o adevărată plăcere să discuți. O luă la pas în lungul șoselei, ca pentru promenadă, dar peste o sută-două de metri un mic autobuz stopă în dreptul lui și el urcă lângă șofer. Pe banchetele din spate se deslușeau trei sau patru inși.

– Nu vă temeți, dom' profesor, să umblați noaptea prin codru? Întrebă peste un timp șoferul, mai mult ca să lege capăt de vorbă.

– Nu! Pe mine mă cunosc toate fiarele. N-avem de împărțit nimic, răspunse binedispus Vasile Mare și un timp merseră în tăcere.

La un moment dat, băiatul de la volan începu să frâneze și întrebă nedumerit:

– Asta ce-o mai fi!? Dom' profesor, mata înțelege ceva?!

Întâmplarea părea într-adevăr incredibilă, dar felul detașat în care o relata Vasile Mare sugera că lucrarea fanteziei era redusă și abia dacă servea de poleială. În lumina destul de slabă a farurilor, văzură că pe șosea umblă de colo-colo un animal masiv. Ce era? Urs nu putea fi, pe aici nu existau urși... Cerbii sunt mai zvelți, iar acesta, deși arăta o constituție robustă, era destul de scund... Un juncan, un berbec, alt animal fugit de la casa omului, dacă, iată, nu se teme de mașini?... Șoferul aprinse faza lungă și își dădură seama că este un mistreț. Dar ce mistreț! Rar se întâmplă un asemenea specimen! Era de așteptat că lumina puternică va pune pe fugă sălbăticiunea. Animalul însă își continua bizara plimbare pe șosea, liniștit, fără a le acorda cea mai mică atenție... Nu era pe moșia lui? Se băgase cumva peste oameni, îi supăraseră cu ceva? Oamenii ce drept au avut să tragă acest fir de beton acolo unde firești sunt potecile întortocheate ale codrului?...

Se trezise în el vreun instinct, unul fundamental, care zăcuse în adânc din timpurile când a vâna era totuna cu a supraviețui, sau îl luase în stăpânire spiritul aventurii, patima tinerească de a sfida necunoscutul? – greu de spus, dar băiatul de la volan porni iarăși mașina și abia atingând acceleratorul începu să înainteze parcă pe furiș în direcția animalului. Ce-l apucase, voia să dea piept cu sălbăticiunea? Din clipa când îl văzuseră, animalul se aflase mereu în mișcare, de parcă ar fi executat un straniu ritual sau ar fi căutat o urmă adâncită în betonul drumului. Deodată, se opri și ridică sfidător capul. În lumina farurilor, licări amenințător un ochi mic.

– O fi turbat dihania sau ce are? șopti unul dintre pasagerii care acum se înghesuiau în spatele șoferului. N-o mai încape pădurea...

– Mai cu cale ar fi să ne întrebăm ce căutăm noi aici, zise altul. Noaptea... Am auzit că în țările care se respectă circulația la vreme de

noapte prin rezervații este interzisă. Aici toți gonesc parcă-s scăpați de la balamuc!

– Dacă se repede în noi, trece ca ghiuleaua prin tabla autobuzului și se duce mai departe, zise primul. Nu glumi! îl avertiză el pe șoferul care lăsa mașina să înainteze câte puțin. Un cunoscut de-al meu, pictor de flori și de copaci, care vine des prin părțile astea, a lovit cu mașinuța lui un purcel, unul mic... judecând după pielea afișată pe peretele din atelierul pictorului, cred că avea doar câteva zile... După ce și-a văzut paguba, un far făcut țândări și aripa din față mototolită, a dat cu ochii de leșul micii vietăți și l-a azvârlit în portbagaj... Băiat deștept pictorul, își făcuse socoteală că are de-o friptură. Atâta că animaluțul mai avea viața în el, și-a revenit și i-a făcut zob portbagajul, centimetru cu centimetru, după care și-a dat și el obștescul sfârșit. Friptură ai dorit, na friptură! Săracu zugrav, dacă știa, mânca pâine seacă un an întreg... Friptura de purcel sălbatic l-a costat scump, cât dacă ar fi zburat la Paris s-o înfulece la un restaurant de lux...

Pe măsură ce se apropiau, se vedea că animalul este mult peste talia mijlocie și cineva își dădu cu părerea că are în jur de două sute de kilograme.

– Nici chiar așa! O sută cincizeci, un pic peste... Dar are forță, uite cât de țațoș își poartă greabănul!

Apropiindu-se mereu, oamenii vedeau mistrețul de sus, dintr-o perspectivă dominantă. Nu mai părea nici fioros, iar dimensiunile se înscriau într-un fel de limite familiare, utilizate de gospodari în activitățile cotidiene, și nu păreau deloc exagerate. Bineînțeles, dacă te întâlneai cu el față în față, în habitatul său firesc, este aproape sigur cui i-ar fi cedat nervii... Așa însă, de la înălțimea vehiculului, părea o umbră stingheră, o căpiță zburlită care evolua printre valurile de aburi ce se ridicau la căderea nopții deasupra betonului încins de căldura zilei.

– Dacă aveam pușcă, altă vorbă...

Iată că oamenii, în fața cărora se desfășura o scenă absolut neverosimilă, nu încercau să-i afle mobilul, semnificația, nu voiau să priceapă ce circuite neuronice fuseseră activate în masiva căpățână, făcând animalul să se răscoale și să meargă împotriva esenței sale de porc sălbatic... Erau deciși să ucidă însăși sursa miracolului, s-o anihileze, chiar dacă știau că acesta ar fi putut să nu se mai repete în vecii vecilor. Miracolul face parte din viața omului, dar se produce cu o frecvență neglijabilă, așternând mari intervale între evenimente, când trecuta manifestare a inefabilului ține deja de domeniul legendelor. Deși sunt interferente, lumea sălbatică – ei, sălbatică! – evită pe cât este în puterile ei contactul cu lumea zisă civilizată, știind că acesta este omorător. Chiar dacă sunt interferente, nu poate fi vorba de convergență. Abisul a existat întotdeauna... Așa, deocamdată destul de confuz, se creează impresia că omănașul nostru studiază fauna, creează rezervații

doar ca să... devină mai eficient în lucrarea lui de distrugere... Și iată acum...

– Asta-i o scroafă de porc mistreț, zise cineva, o femelă...

Într-un colț de pădure se aprindea zăriștea lunii ce răsărea și razele luminau cerul și vârful copacilor. Cât se vedea, valurile ceții acopereau panglica șoselei, fără să se reverse peste marginile ei. În centrul acestui tablou, misterios și nelipsit de măreție, sporind senzația de ireal, stăteau față în față, la doar cinci-șase metri distanță, o mașinărie creată de oameni și o creatură a lui Dumnezeu, care arătase dârzenie și nu se clintise cât monstrul metalic înaintase implacabil asupra ei...

– Stinge motorul, șopti înfiorat un pasager și șoferul opri mașina.

– Pe toți ne scuturau florii..., comentă Vasile pentru prietenii din jurul mesei de la crama lui Alecu Podgoreanu. Pe toți ne apucase un soi de zăluzeală...

Animalul făcu o mișcare și ochiul lui mic, într-un mod neînțeles, păru să se răsucescă asemenea un tirbușon în capetele lor de vânători de strânsură. Ochiul scormonitor, care se știe că este aproape nevăzător la lumina zilei, căpătase o stranie opacitate și acționa hipnotic asupra oamenilor, provocând-le o stare de neliniște vecină cu panica...

În clipa aceea, mai multe umbre sprintene țâșniră din tufari, se amestecară cu ceața de pe șosea, după care micile năluci se materializară pe partea opusă a drumului, făcându-se tot atunci dispărute în vegetație. Scroafa pufni (ai fi zis că de satisfacție), își făcu coada morișcă, dădu un pas îndărăt și dispăru și ea în întunericul de pe marginea drumului. Totul se petrecu atât de repede și îi ului atât de tare pe oamenii din autobuz, încât nimănui nu-i scăpă barem o exclamație.

– Pricepeți! Scroafa ne-a oprit ca purceii ei să poată trece nestingheriți în partea cealaltă a pădurii, zise Vasile Mare. Pasămite știa că pericolul vine de la drăcoveniile care circulă pe șosea... De la oameni... Dar așa ceva este de neconceput!

– Vrei să spui, mărite Vasile, că a oprit intenționat autobuzul? Că a fost un act premeditat? Întrebă Podgoreanu. Crezi că în capul unui râtos pot să se iște astfel de planuri?

– Ai altă explicație? Bineînțeles, a lucrat instinctul, dar cum putea să-l conducă instinctul lui de fiară anume spre această soluție... Să te crucești, nu alta!

– N-ai observat că la intersecțiile semaforizate câinii traversează la verde, odată cu oamenii, dacă aceștia sunt prezenți? Cineva îmi spunea, și am văzut și la televizor, că numeroase alte animale, inclusiv sălbatică, au adoptat aceeași strategie... Asta în țările în care populația nu trage cu tunul, nu dă cu bâta și nu gâtuie tot ce mișcă...

– Când este vorba de propria supraviețuire, mai înțeleg... Experiența se învață! Reflex condiționat... Dar să ieși demonstrativ în fața unui coșcoaga autobuz!... Să ai intenția de a-l opri! Și să-ți realizezi

intenția! Așa ceva nu se învață la școala animalelor și nici nu cred că s-a mai văzut pe undeva! Ca să înveți, trebuie să ai de la cine învăța! O biată ființă din carne și oase, care știe ce-i durerea și cât de nemiloși sunt oamenii (asta judecând după cicatricea adâncă de pe capul scroafei, lăsată sigur de un glonț), îndrăznește să înfrunte în monstru de fier care sloboade fum și flăcări prin toate orificiile... Dacă o lovea în plin, fierul mașinii s-ar fi îndoit pe ici-colea... atât... Iar stârvul curajosului animal ar fi fost ridicat cu urlete triumfătoare de... sălbaticii aceștia care dau impresia că sunt veșnic înfometați... și sunt gata să ucidă și iar să ucidă și nu se mai satură...

Vasile Mare își întrerupse discursul, de parcă ar fi ezitat să-și ducă gândul până la capăt, după care dădu din mână și continuă:

– Poate că mi s-a năzărit... Era noapte, întâmplarea ne tulburase mințile... La despărțire, scroafa de mistreț a dat din cap, cum fac și oamenii când sunt satisfăcuți sau mulțumesc cuiva, ochiul ei mic a sticlit, după care animalul pur și simplu c-a topit în lumina lunii... Cred că a fost o iluzie, luna se ridicase deja peste marginea pădurii, scaldând lumea într-o lumină ireală... Era ca o apă luminătoare și toate pluteau în această lumină... Dar... mistrețul nu-i șoarece – iaca este, iaca nu-i... Unii îl vedeau, alții – nu... Cum se poate așa ceva? Era ca o flacăra care pâlpâie... Vreau să spun că întâmplarea m-a marcat profund, am considerat-o un semn, pe care încerc să-l descifrez.

– Un lucru nu poate fi pus la îndoială, zise academicianul nostru. Animalul știa că oamenii vor ceda!

– Cum să știe!? Că doar asta nu ți-i *mistrețul cu colți ca argintul* sau vreo fiară folclorică...

– Știa! De unde și cum – greu de spus, dar este sigur că știa. Mistrețoaica avea în căpătână informația... Cred că avea chiar tot filmul evenimentelor derulate ulterior...

– Informația trebuie să aibă o sursă, zise Vasile Mare. Nu există o asemenea sursă, n-are cum exista... De unde putea să extragă mistrețul o astfel de informație? Ar însemna să aibă acces la gândurile oamenilor!

– Nu materia, nu energia! Informația domină spațiul, dragul meu prieten! comentă Diomid Tighineanu. Uneori, câmpul informațional devine accesibil tuturor ființelor. Unii vorbesc despre revelații... Să nu credeți, însă, că oamenii sunt singurii care au iluminări, iar celorlalte ființe le lipsește harul! Biologic, suntem aproape identici animalelor. Genetic, majoritatea speciilor de animale și oamenii au aproximativ aceeași vârstă – 100-200 de mii de ani, ceea ce înseamnă că suntem de-o seamă și provenim din aceeași sursă. Nu credeți că este un fapt tulburător?

– Mai e ceva, zise Podgoreanu, încercând să confere discuției o nuanță de seninătate... Puneți mințile voastre iscoditoare de adevăruri la contribuție și răspundeți la următoarea întrebare: care este în cazul

dat semnificația celebrissimei expresii *se poartă ca un porc*? Ei, na: e de bine sau de bășcălie?

– Păi, iată, așa se poartă un porc! Un porc sălbatic, ce-i drept... Omul, în astfel de împrejurări... Mda..., făcu academicianul, profund marcat. S-ar părea că am picat într-o capcană semantică...

– Pentru asta trebuie inteligență, gândire abstractă..., mi-am dat și eu cu părerea. De unde? La o sălbăticiune?...

– S-ar putea să fi auzit și voi..., zise Tighineanu. Profesorul Dumitru Constantin Dulcan vorbește despre *mintea de dincolo*. Ați auzit bine: mintea de dincolo... de dincolo de înțelegerea noastră, firește, dintr-un spațiu ce nu ne aparține (*deocamdată*, să sperăm, nu ne aparține!), dar care comunică cu ființa noastră cea mai profundă... O teorie foarte interesantă! Conștiință cosmică, energii subtile, câmp informațional, fizică cuantică... despre inteligența materiei din care se alimentează orice suflare... Până și virușii, deși aceștia au poziția intermediară între viu și neviu... Într-o conferință, profesorul dă un exemplu cu găina ajunsă cloșcă... Cea mai ordinară pasăre, nici măcar zburătoare! Nu se spune: prost ca găina!? Iată că atunci când devine cloșcă, ființa ei trece printr-o transformare radicală: i se schimbă comportamentul, este viteză și gata să se încaiere cu hultanul, până și glasul i se schimbă, știe să-și conducă și protejeze puii... Cum s-ar spune, iese din condiția ei de pasăre ordinară. Durează până își vede... odraslele zburătăcite. Și – gata! găina redevine găină! De unde-i vin toate acestea? Să lăsăm la o parte instinctul matern! În cazul dat, nu prea avem teme să vorbim despre așa ceva... S-ar părea că nimic nu este întâmplător și prin fiecare ființă Universul își face o lucrare, doar că aceasta, deocamdată, rămâne necunoscută nouă... Toți ne alimentăm dintr-o sursă secretă, de undeva... de *dincolo*... Nu știm ce este, cum arată... Eventual, poate fi o altă dimensiune spațială... La un moment dat, să zicem, un om oarecare săvârșește o faptă de care nimeni nu-l credea capabil! N-avea de unde – nici fizic, nici spiritual. O mamă saltă cu mâna ei automobilul de două-trei tone ca să-și scoată copilul de sub el... Cum se explică?

Prinzând o clipă de liniște, am socotit că nu greșesc venind cu o confirmare:

– Pot să vă relatez un caz... Este vorba de un pilot de încercare, care zbura în stratosferă. Echipamentul acestora nu se deosebește de al cosmonauților. Pilotul și avionul stratosferic fac corp comun, ba chiar sunt legați nemijlocit – hai să-i zicem așa! – printr-un cordon ombilical, de fapt, un tub gofrat, prin care vine oxigenul și toate comunicațiile: pilotul conduce aparatul de zbor,

iar mașina asigură supraviețuirea acestuia. Pe lângă faptul că tubul este extrem de rezistent, practic indestructibil, acesta este prevăzut și cu un cablu de oțel, pentru siguranță. La aterizare, pilotul trebuie să decupleze tubul, altfel rămâne legat de aparatul de zbor... Ei bine, într-o situație de criză, asta i s-a întâmplat prietenului meu. A reușit să aducă aparatul la sol, a sărit din carlinga cuprinsă de flăcări, urmând să găsească un adăpost care să-l apere de deflagrația iminentă. Nu era vorba de secunde, ci de zecimi de secundă... În grabă, uitase că este legat de avion... Dar nici timp nu mai avea... Și atunci... A înșfăcat racordul și l-a rupt cu tot cu cablul de oțel care trecea prin el... Astfel pilotul s-a salvat. Specialiștii în domeniu, după multe experiențe, au declarat categoric că nici chiar înmiind puterea unui om tubul de bransament nu poate fi rupt...

– Ai vreo dovadă că nu-i snoavă, legendă urbană?

– Protagonistul este unul dintre legendarii cosmonauți...

Cu astfel de povești nu acumulezi puncte la celebritate. N-a făcut decât să-mi relateze întâmplarea. Tot într-o discuție despre... în manieră ateistă, firește, cu argumente ateiste... era pe timpurile ateismului generalizat... forțe latente care sălășluiesc în om, se declanșează în situații extreme... Pe militari, lucrul acesta i-a interesat în mod deosebit. Vă imaginați ce-ar însemna să ai un ostaș care fuge cu racheta subsuoară și pe parcurs răstoarnă cu șuturi tancurile inamice. Zadarnic, la o anumită etapă se împotmoleau și clacau... „Forțele latente” nu voiau să se activeze la ordinul generalilor...

– Vrei să spui că pilotul tău a fost ajutat de... *mintea de dincolo?*

– Spun ce știu... Mintea, puterea de dincolo... Cât privește mistrețoaica și puii ei, mă gândesc că instinctul, voința de perpetuare a speciei a avut o manifestare atât de puternică încât a declanșat forțe necunoscute, energii subtile...

– Este vorba despre căutarea Dumnezeului... mai pe ocolite, cu mijloace moderne?!... îndrăzni să afirme sau poate să întrebe nevasta lui Alecu Podgoreanu.

– Zi-i cum vrei. Din punctul meu de vedere, dacă nu-l cauți pe Dumnezeu, aproape că nu ai ce face pe Pământ. Există, nu există, îl găsești, nu-l găsești – asta-i altă treabă.

– Dar dacă s-a săturat de noi și ne-a părăsit?

– O-o, zise academicianul Diomid Tighineanu, să nu uităm că ne-a lăsat curcubeul! Dumnezeu a zis lui Noe: *Acesta este semnul legământului pe care l-am făcut între Mine și orice făptură de pe pământ. Atenție!* – nu cu oamenii, *cu orice făptură!* Rămâne să nu uităm noi pe Domnul... Acum, hai să vă spun și

eu o poveste de viața în intenția de a vă sugera că viața unui om se subordonează unor legi pe care încă nu avem putință de a le cerceta și înțelege și nu se știe dacă se va întâmpla vreodată...

Ca să vezi! Taciturnului academician, obișnuit să cuvânteze doar în cele mai înalte foruri științifice, i se dezlegase limba, avea poftă de vorbă. Caz rarisim! Am găsit iarăși de cuviință să manifestăm respect față de oenologi în general și față de cinstita gazdă, în particular. Fără să ne-o recunoaștem, fuseserăm profund marcați de povestea Marelui Vasile și făceam tot ce era în puterile noastre ca să împingem strania senzație ce ne cuprinsese într-o regiune mai dosită a sufletului... Dacă îmi amintesc bine, s-a toastat pentru minuni. Obișnuitele minuni. Ne-am amintit și de Omar Khayyam, neuitând minunea iubirii... *cât zarea-i plină de albastru și lumea plină-i de vedenii*. Am și cântat câteva strofe, încercând să imităm fata de la cenaclul lui Adrian Păunescu, care spunea povestea unei iubite de acum o mie și nu știu câte sute de ani ca și cum ar fi spus propria poveste:

Rămâi să-nmormântăm tristețea

Și setea fără de-alinare

Cu vinul negru de la hanul

Din valea umbrelor fugare...

După aceste preparative, indispensabile, după părerea noastră, am dat de înțeles că suntem gata și chiar nerăbdători să adunăm în auz înțeleptele, cum era de presupus, vorbe ale măritului academician, care desface în joacă atomii și îi strânge la loc după bunul plac... Ar fi fost o impietate, în contextul ce se prefigura în această *vale a umbrelor fugare*, să nu-l invocăm și pe *bătrânul dascăl, cu-a lui haină roasă-n coate*, evocat de Eminescu: *Universul fără margini e în degetul lui mic...* Greu de spus câtă parte din Univers stăpânea învățatul nostru prieten, dar manierele și vestimentația elegantă trădau un coborâtor din vechii aristocrați!

– Într-o localitate cutare, își începu povestea Diomid Tighineanu, era o femeie căreia toți îi ziceau Alignița. În actele de naștere era scrisă Gherghina, dar lumea nu avea timp s-o caute de acte și îi zicea cum îi zicea. I se trăgea de la faptul că alignea de un picior. A aligni, în părțile celea, de mai sus de Drochia și Soroca, înspre Bucovina cum ar veni... înseamnă a șchiopăta puțin, doar o părere de șchiopătat. Din păcate, beteșugul ei era destul de pronunțat. Avea un picior cu câțiva centimetri mai

scurt... o fi fost un defect congenital, suferise o traumă la naștere sau în copilărie – nimeni nu știa. Părinții muriseră demult (se zvonea că nu de moarte bună, cineva râvnind bruma lor de avere), iar ea își ducea viața cu te miri ce din micile câștiguri ocazionale. Era o femeie cuminte și harnică și oamenii o năimeau cu plăcere. Veghea la căpătâiul bătrânilor care trăgeau să moară, dădăcea copiii cât mamele erau la muncă, oamenii aveau nădejde să-și lase casele în grija ei când nevoile îi purtau prin lume... Când stătea la masă, cu picioarele ascunse, nu-ți puteai rupe privirea de la chipul neîntinat de răutăți și parcă ocolit și de tristeți. Când se ridica însă și făcea câțiva pași, tot farmecul dispărea și ieșea la iveală dizgrațioasa dizabilitate... tot trupul se punea în mișcare, ca un mecanism hrentuit, dereglat, care se încâlcește în propriile comenzi și angrenaje... Dacă se oprea să schimbe o vorbă cu cineva, era nevoită să stea cumva într-un picior, ca barza în baltă, cel puțin așa se vedea dintr-o parte, piciorul neconform fiindu-i ascuns sub poalele fustelor și rochiilor lungi pe care obișnuia să le poarte...

Printre altele, nici astăzi lumea n-a devenit foarte tolerantă, odinioară însă infirmitatea reprezenta o condamnare. Poate de aceea că după marele război erau foarte mulți infirmi... nemilosul stat, care îi calicise în numele unor idealuri mai mult decât obscure, ca să nu zicem criminale și antropofage, n-avea ce face cu ei, lăsându-i să cerșească și să se tăvălească pe toate drumurile... în scurt timp, aceștia s-au alcoolizat, au devenit agresivi, sfidători, expunându-și trupurile schilodite (doar cioturi în descompunere a ceea ce odinioară fuseseră bărbați în floarea vârstei) în toate locurile publice și revendicând compensații pentru eroismul de care ar fi dat dovadă... Greu de spus de ce se întâmplă așa... Se creează impresia că orice dizabilitate ar fi ceva asumat, un fel de păcat pe care-l săvârșești cu bună știință și dezgolindu-te scandalos în văzul lumii...

Alignița avea de suferit mai ales din partea copiilor, uneori chiar a acelor pe care îi dădăcise... În dorința lor de a se face remarcați, probabil, aceștia nu știau de milă, uitau de rușine și încercau să-i imite mersul cât mai caraghios. Fetele luaseră obișnuința s-o strâmbe de pe pragul școlii, călcând cu un picior pe o treaptă și cu celălalt pe alta aflată mai sus, mai și rupându-se din șale, cum era nevoită să facă biata femeie. Bineînțeles, spectacolul se derula exact la trecerea Aligniței prin preajmă... Băieții... aceștia inventaseră un fel de parodie dansantă, cum se mai văd și astăzi maimuțărindu-se rușii și ucrainenii ce-și zic cazaci, executat cu picioarele îndoite din genunchi, care imita totodată, în cel mai grotesc mod cu putință, mersul chinuit al

femeii. Generațiile se schimbau, nu însă și năravul... Supusă mereu șicanelor și batjocurii, cred că ajunseseră să urască copiii. N-avea chip să nu-i urască! Era și la vârsta la care oamenii își doresc și merită să fie respectați, iar dânsa continua să fie tratată ca o... mda, o regretabilă greșeală a naturii, căreia nici măcar indulgența nu-i este îngăduită. Că ce-i o femeie? O femeie se vrea protejată, în primul rând! Asta, cel puțin, după ce am desființat matriarhatul... mai bine n-o făceam... Ce, credeți că nu ducea și ea dorul unei mâini de bărbat, care s-o sprijine, s-o ocrotească, s-o mângâie... Pe dânsa cine s-o apere, așa beteagă și singură, pe care putea s-o asuprească orice neghiob, de multe ori din motiv că neghiobul nu era în dușii cei buni?... N-avea cine! Și ea încerca să se furișeze prin viață, să treacă neobservată, ca o umbră și nici măcar atâta, privită disprețuitor de cei care se credeau puternicii zilei...

Una din ciudățeniile Aligniței era că îi plăcea să meargă la petrecerile din satele învecinate, organizate cu prilejul diferitor evenimente și sărbători tradiționale, la care se aduna lume din toate cele patru zări... în realitate, trei, deoarece peste Prut se întindea o altă țară, o altă lume, care, deși adăpostea rudele cele mai apropiate și scumpi prieteni de odinioară, acum era ca și inexistentă pentru ei... România ajunseseră să fie tratată ca un fel de pustiu al sălbaticilor, din care oricând puteau să răsară nitamnisam hoarde de cuceritori nemiloși, pruncucigași și canibali, cum se mai întâmplase, cică, din vremurile de demult și până aproape în zilele noastre, și abia odată cu venirea rușilor (de unde-or fi venit, că a fi rus este mai mult o meserie legată de arta prădălniciei, nu de națiune?) atacurile banditești asupra pașnicilor (doar că un pic cam bleguți) moldoveni se mai răriseră, dar pericolul persista... Poveștile acestea revoluționare, dublate de snoavele progresiste despre viitorul luminos (dar aflat undeva dincolo de orizonturile lumii omenești), erau repetate zi și noapte, la toate răscrucile de unde fuseseră scoase crucile, încât și oamenii mai răsăriți la minte dădeau ca chiorii unii peste alții și se prefăceau că le cred... iar mai tinerii chiar credeau balivernelor, se înhăitau cu străinii, preluând proastele obiceiuri ale acestora...

Circulau zvonuri că râul pe care sovieticii îl făcuseră hotar de netrecut nu constituia un obstacol pentru Alignița și că de două, de trei ori pe an, poate și mai des, era văzută la slujbele de la mănăstirile de peste Prut... Alignița avea neamuri unde nu te așteptai și pretutindeni era primită cu multă bunăvoință. Uneori, ajungea în localități aflate la o distanță considerabilă, hăt spre Cernăuți, înstrăinat și acesta, dar mai accesibil, totuși, deoarece era cuprins în granițele aceluiași hulpav imperiu, doar

că peste un arbitrar gard despărțitor... Cunoștea drumurile către ținta călătoriilor pe de-a dreptul și le străbătea pe jos cu pasul ei împiedicat, dar uimitor de sprinten. Când o ajungea din urmă o mașină sau o căruță, urca numai dacă era poftită. Nu catadicsea barem să fluture din mână cerând să fie luată...

– Nu bătea drumurile de dragul petrecerii și a meselor îmbelșugate, continuă Diomid Tighineanu, ci cumva pentru a-și satisface... cred că sunt îndreptățit să-l numesc așa... orgoliul de femeie. La petrecerile cu pricina se aduna lume de pe lume, între care și mulți bărbați care n-aveau de unde să-i cunoască beteșugul... Cum ea se aciua întotdeauna într-un loc mai retras din spatele mesei, practic inaccesibil pentru amatorii de dansuri și de strâns în brațe prin ungherele întunecoase, șansa abordării directe era ca și inexistentă. Musafirii care o plăceau sau ahotnici de aventuri amoroase clandestine vedeau doar frumosul chip așezat pe bustul cu sâni ce emanau în egală măsură promisiuni de desfrânare și melancolie feciorelnică... Anii treceau, iar Alignița... ei, da, părea să-i sfideze cu râsul ei zglobiu și năvalnica scurgere a timpului nu făcea decât să adauge chipului ei o calmă strălucire. Bărbați care o vedeau prima dată, dar și cei care, după două-trei pahare, uitau momentan infirmitatea, o sorbeau din priviri și complimentele păreau să n-aibă sfârșit.

BALENA DIN DORMITOR

LECTURI

*(O întâmplare care, pe un tărâm oarecare, s-ar
putea să fie adevărată)*

Piesă în două acte și șase tablouri

(fragment)

Dumitru BĂLUȚĂ

Personajele:

Socrate – „bărbat al cetății”, are barbă și un început de chelie ce pare că emană luciditate.

Mădălina – soția lui Socrate, casnică prin convingere și activistă pe cont propriu, Președinte a Mișcării Civice „Pro-Conștiința Socială”.

Haisam, supranumit **Spânzuratu** – un individ despre care nimeni nu știe nimic concret, în schimb el crede cu fermitate în perfecțiunea sa, motiv pentru care nu se regăsește într-o societate „la întâmplare”.

Vecin – o blondă „autorizată” cu pretenții mondene, fire delicată, dar, când este cazul, și intransigentă.

Protestarii – bărbați, femei de toate varietățile și valențele.

ACTUL ÎNTÂI

Tabloul 1

*Spațiul scenic reprezintă un salon pentru primirea
musașfirilor, parte dintr-un apartament la bloc.*

*Încăperea este mobilată în stil retro, sumar, însă
neapărat se vor afla: o masă și câteva scaune, o
canapea, o consolă cu sertare și oglindă înaltă, un
orologiu, un raft cu cărți exagerat de voluminoase și
un televizor. Pe presupușii pereți și firdo – câteva
tablouri bizare, creștături „de peșteră” și figurine
stilizate în spirit antic. Regia, la necesitate, ar putea
introduce și alte recuzite.*

*Noapte târzie. Mădălina urmărește la televizor ceva
captivant. Capotul cam strâmt pe figura ei și căștile
vetuste fixate pe urechi o exteriorizează puțin grotescă.
Din presupusul dormitor apare agitat Socrate.*

S o c r a t e: Mădălina, mă sufoc! Nu mai pot...

M ă d ă l i n a: (*surprinsă*) Ce s-a întâmplat, Socrate dragă?

S o c r a t e: Am visat urât!

M ă d ă l i n a: Iarăși peștele?

S o c r a t e: Iarăși...

M ă d ă l i n a: Ce are peștele ăla cu tine, nu mai înțeleg.

S o c r a t e: Era de-a lume acolo...

M ă d ă l i n a: (*curioasă*) Unde „acolo”?

S o c r a t e: (*umblă disperat prin cameră*) Unde, unde... În burta peștelui!
De data aceasta chiar m-a înghițit.

M ă d ă l i n a: O fi fost o balenă mare, dacă zici că încăpea multă lume.

S o c r a t e: Mare de tot. Lumea curgea gărlă. Un fel de amestec de culori:
roșu, verde, albastru... Nu mai știi câte, dar mai mult roșu.

M ă d ă l i n a: (*iritată*) La naiba cu culorile! Oare de unde s-o fi luat dihania
în dormitorul nostru?

S o c r a t e: Afurisitul de pește? Eu de unde să știu. Apare fără nicio pricină,
când dorm. La început se arată unul normal, ca cel de se prinde la undiță.
Apoi se face mare-mare. Exact cum zici și tu, cât o balenă.

M ă d ă l i n a: Măi Socrate, tu pari a fi dus chiar cu totul... (*Se ridică de pe
canapea, aruncându-i o privire peste umăr, în semn că a încheiat discuția.*)
Nu mă lua de proastă. (*Deodată devine alarmată și ea.*) Aoleu, de unde ai
 luat pijamaua asta?!

S o c r a t e: Nu mai cunoști pijamaua mea? (*Pipăie nasturii.*) Vezi și tu: cum
îi lipseau doi nasturi, așa este. Tot promiți că o să-i coși...

M ă d ă l i n a: Ba nu, a ta era curată, iar asta e numai pete roșii, verzi,
albastre... te-ai tăvălit cumva prin vopsele? (*Râde pe ascuns.*) Parcă ai fi tras
pe tine o uniformă de camuflaj, arăți ca un boevik¹ din filmul ce îl priveam
adineaori.

S o c r a t e: (*privindu-se în oglindă, speriat și el*) Na! Chiar așa. Poate nu
sunt eu!

M ă d ă l i n a: Socrate dragă, ce să însemne asta?

S o c r a t e: De unde să știu, femeie? Nu m-am interesat.

M ă d ă l i n a: Ba ar trebui să te interesezi, că nu este prima dată, când te
aventuriez cu balena... Fii atent, să te cauți... Eu cred că asta nu înseamnă
a bine.

S o c r a t e: (*răstit*) Mai lasă-mă, femeie, cu acest „înseamnă” al tău!
Înseamnă să stingi televizorul că de nu... E trecut de mult de miezul nopții!

M ă d ă l i n a: (*derutată de tonul lui neobișnuit, stinge televizorul*) Nu am
voie să privesc și eu până la capăt un serial. Iată, l-am stins. (*cu grijă*) Ești
mai bine,

Socrate? (*după o pauză încordată*) Să mai fac ceva?

S o c r a t e: Mergi și te culcă.

¹ (*Rus.*) Luptător la comandou cu misiuni speciale.

Mădălina: Bine, uite că merg la culcare. (*La intrarea în dormitor se oprește și îl privește pe Socrate cochetând.*) Nu vii și tu ori... îți este frică să nu te înghită balena?

Socrate: (*necăjit*) Lasă-mă, nevastă!...

Mădălina: (*prefăcându-se geloasă*) Numai la ea te gândești, la balena ta...

Mădălina pleacă în dormitor. Socrate, rămas singur, caută pe raftul cu cărți, scotocește cu înfrigurare prin sertare.

Socrate: Era în casa asta o carte de tălmăcire a viselor. Oh, femeile astea! Ce ajunge pe mâna lor, nu se mai ține la loc. Aha, am găsit-o!

Socrate răsfoiește atent cartea. Deodată în dormitor răsună țipete și reappare Mădălina cuprinsă de spaimă, încercând zadarnic să-și acopere pieptul dezgolit de gulerul descheiat al cămașii de noapte.

Mădălina: Ajutor!... Socrate, nu mă lăsa!... Mi-i frică! A intrat cineva pe fereastră! În dormitor este...

Socrate: Peștele!

Mădălina: Niciun pește. Are mâini lungi, fâlfâie... Du-te și vezi. Ba nu te băga așa... Ia ceva cu tine!

Socrate și Mădălina se împulzesc prin colțurile camerei, căutând ceva potrivit pentru contraatac. În acest moment din dormitor apare un bărbat desculț, într-o pijamauă roșie, mătăhăloasă, pe gât îi atarnă un capăt de funie. Vorbește puțin găngăvit și gesticulează exagerat. Tipul este supranumitul Spânzurat.

Spânzurat: (*relaxat*) Mă plimbam și eu pe stradă... Ador plimbările nocturne. La ora asta am văzut geamuuri luminate... Romantic, nu? Am zis să intru, poate mai stăm la o cafea. Știți, de aia, îngerească. Eu sunt maiestru la gătit cafele, de cu caimac. Dacă preferați și dumneavoastră...

În timp ce Mădălina stă lipită de perete fără nicio mișcare, Socrate, cu mare precauție, protejându-și capul cu cartea de tălmăcirea viselor, face câțiva pași spre Spânzurat.

Socrate: Stai așa! Adică, te plimbai! Te plimbai desculț pe stradă. Adică, pe zăpadă.

Spânzurat: Care zăpadă, domnule locatar la bloc? Afară deja e martie. N-ați văzut că-i plin orașul de lăcrămioare? Toată lumea vinde, cumpără doar lăcrămioare. Lăcrămioare trecute în Cartea Roșie, iar poliția și cei de la partidul verzilor o fac pe neznai.

Socrate: Ai intrat de afară în pijama...

S p â n z u r a t u: O, pijamaua mea! Nu vă uitați că e cam lăbărțată pe mine și să nu credeți că a fost cumpărată pentru altcineva. Dar stofa, mai ales culoarea – tocmai după grozavă plăcere a iubitei mele. „Trandafir pe zăpadă”, așa îmi zicea în pat până la prima încercare...

S o c r a t e: (*vigilent*) Te-ai cățărât tocmai la etajul...

S p â n z u r a t u: Nu contează erajul, ci tentația. Dacă o faci cu pasiune...

M ă d ă l i n a: (*prinzând la curaj, vociferează cât poate de tare*) Ce-i cu funia aia pe gâtul tău?!

S p â n z u r a t u: (*calm*) A, funia... Păi, am tot dreptul să port și eu o funie la gât, că trăim într-un stat democratic. (*sesizând nedumerirea celor doi*) Bine, nu țin niciun secret. Vă spun adevărul gol-goluț. Tocmai ieșisem afară... la balcon, că-mi era mai la îndemână. Imaginați-vă: clar de lună, o bufniță stă stană de piatră pe horn și ascultă simfonia pisicilor de pe acoperiș în mi-au major... Romantic, nu? Însă funia s-a dovedit a fi prea slabă. A cedat.

M ă d ă l i n a: (*il cercetează*) Omule, cum ai ajuns în casa noastră?! De ce anume la noi? Cine te-a trimis?

S p â n z u r a t u: Cum, cum... De la balconul de sus... Zburam în gol. Dumnezeu știe cum m-am agățat de pervazul ferestrei dumneavoastră. Așa a fost să fie.

M ă d ă l i n a: Dumnezeu știe... Întâmplarea pare destul de dubioasă. Spune chiar acum, cine ești.

S p â n z u r a t u: Păi, sunt vecinul dumneavoastră de sus.

M ă d ă l i n a: (*cu dispreț*) Ia 'uzi, Socrate: „vecinul” nostru! De unde și până unde?

S p â n z u r a t u: Cum să vă spun, nu sunt chiar vecin-vecin. Mai vin și eu pe la iubita mea, care cu adevărat este vecina dumneavoastră. După prima mea încercare, cu funia asta... Acum a devenit o obișnuință. În fiecare seară, când o vizitez, pleacă de acasă. Numai ea știe unde. Eu, dacă rămân singur... Știți cum e temutul...

S o c r a t e: Funia asta de pe gâtul tău, de la temut se trage?

Spânzuratul ezită să răspundă. Gesticulează straniu, retrăgându-se spre ieșire, dar Mădălina îl trage înapoi.

M ă d ă l i n a: Dacă tot te-ai băgat în casa noastră, n-o să pleci fără să știm cine ești. Ia zi o dată, străine, cum te cheamă!

S p â n z u r a t u: (*teatral*) Eu mă numesc Spânzuratu. Adică, în acte sunt trecut altfel, dar asta nu contează. M-am obișnuit deja ca nimeni să nu cunoască CV-ul meu și să-mi zică Spânzuratu. Mai ales după a doua încercare... Știți cum e, ba cuiul sau bara cedează, ba funia-i prea slabă, iar lumea, deh! Cretină cum este – una-două și Spânzuratu. Dacă eu, care întrunesc cele mai perfecte calități umane într-o societate la întâmplare...

M ă d ă l i n a: (*pe un ton de zeflemea*) Char așa. Ești atât de perfect, încât nu te regăsești între niște cretini. Asta e!

Spânzuratu o fixează cu privirea pe Mădălina, se dă foarte apropiat de ea și îi pipăie cămașa de noapte descheiată la piept.

S p â n z u r a t u: Cămașa asta se încheie cam dificil, nu-i așa?

M ă d ă l i n a: *(surprinsă, îi îndepărtează mâinile și se ferește de gesturile lui obraznice)* Jos mâinile de pe feminitatea mea!

S p â n z u r a t u: Nu face nimica, se mai întâmplă. Vedeți dumneavoastră, era unica în toate magazinele din oraș. Știam că o să-i placă la nebunie iubitei mele. De aia, chiar dacă îi lipsea un nasture, am cumpărat-o. Vai, ce s-a mai bucurat de cadou!

M ă d ă l i n a: *(gata să plângă)* Socrate, ce îndrugă tipul ăsta?!...

S p â n z u r a t u: *(oprindu-l cu gesturi conciliante pe Socrate, care vrea să intervină)* I-am zis eu că vântul e de vină. A smuls-o vântul de pe sfoara de uscat rufe și a suflat-o la alt balcon. Nu crede nici până astăzi și o tot caută. Ce bine vă stă, doamnă, cămașa iubitei mele!

Spânzuratu încearcă din nou să o atingă pe Mădălina, dar ea se ascunde după spatele lui Socrate.

M ă d ă l i n a: Nu sta, Socrate, scapă-mă!

S p â n z u r a t u: *(către Socrate)* Socrate? Așa vă numiți? Să știți că și la față semănați leit cu filosoful ăla elen. Dacă n-ar fi la mijloc niște ani, s-ar putea crede că sunteți chiar el în persoană. Romantic, nu? *(Cercetează încăperea.)*

E bine aici la voi. Te înmoaie tihnă, nu alta. *(Se culcă fără jenă pe canapea.)* Sunt obosit, o să dorm puțin.

Socrate și Mădălina, zdrobiți de insolența necunoscutului, câteva clipe se privesc unul pe altul neputincioși, apoi se feresc cât mai departe de el.

S o c r a t e: De unde s-o fi luat ăsta aici? Chiar nu credeam să-l mai văd și încă aievea!

M ă d ă l i n a: Cum, de unde, nu-i clar? De sus, de la curva aia...

S o c r a t e: Ehe, l-am mai văzut eu undeva.

M ă d ă l i n a: *(curioasă)* Unde, Socrate?

S o c r a t e: *(confidențial)* În burta balenei.

M ă d ă l i n a: *(uimită)* Nu mai spune! Tot cu funia pe gât?

S o c r a t e: Tot. Acolo toți erau cu funii.

M ă d ă l i n a: Și tu aveai funie?

S o c r a t e: Eu? *(după o pauză de ezitare)* Nu știu. Eu pe mine nu mă vedeam, dar simțeam că ceva mă strangulează.

M ă d ă l i n a: Poate și s-a părut.

S o c r a t e: Ba nu. Când m-am trezit, încă mă sufocam. *(Caută ceva prin odaie, iritat.)* Nu mai găsești nimic în casa asta! Oh, femeile, ce ajunge pe mâna lor...

Mădălina: Ce cauți, bărbate?

Socrate: Ce cauți, ce cauți... Telefonul.

Mădălina: Pentru ce-ți trebuie telefonul la ora asta târzie?

Socrate: Trebuie să anunțăm poliția. Să-l ia de aici. Să nu ne punem cu el că o sfârșim rău de tot.

Spânzurat: (*se scoală brusc*) Lasă, domnule locatar la bloc, nu-ți mai face griji. Nu cheltui minutele degeaba. Polițiștii, când aud de mine, fug ca ăla de tămâie. Eu nu vă mai rețin, plec și fără poliție. Sunt și eu în trecere. Așa a fost să fie... Romantic, nu?

Spânzurat pleacă. Socrate și Mădălina se prăbușesc consumați pe canapea.

Mădălina: Zorește de ziuă. Tu, Socrate dragă, dormi puțin că peste câteva ore trebuie să mergi la serviciu.

Socrate: Am program liber. Astăzi Înalțul For pleacă în vacanță.

Mădălina: E bine de tine, „bărbat al cetății”, iar eu... (*Cu regret în glas.*)

La prânz iarăși Sfatul Comunitar...

Socrate: Sfatul Comunitar, Sfatul Comunitar – zi de zi. Azi pe cine mai dați jos?

Mădălina: Stai liniștit, găsim noi pe cine. Îți imaginezi, vor să majoreze tarifele pentru călătoria cu tricicleta. Vezi, Mărite Zeu: economie de piață. Dar unde sunt drepturile sociale? Au scufundat dreptatea la fundul mării! O să le batem din cratițe până rupem lingurile! (*Se ghemuiește sub brațul lui Socrate care deja sforăie.*) Acum de-aș ațipi și eu un pic în brațele tale, dragul meu senator, ca să mă duci și pe mine în burta balenei.

Lumina se stinge lent pe fundalul unei melodii de leagăn.

Tabloul 2

Socrate, înveșmântat în togă, stă în picioare pe un scaun, în fața oglinzii. În mâna dreaptă ține o sulică, iar în cea stângă o foaie mare de hârtie. Probează mai multe poziții. Din dormitor apare Mădălina, încă somnoroasă, în pijamauă gri, „încheiată la toți nasturii” și care nu stârnește nicio imaginație.

Mădălina: Vai de capul meu, ce am mai dormit. Oare cât să fie ora? (*Îl observă pe Socrate, șocată de comportamentul lui.*) Aoleu, Socrate, ce faci acolo? Ești bine, dragă?

Socrate: (*sec*) Fac repetiție.

Mădălina: (*nedumerită*) Ce fel de repetiție? Nu cumva te-a dat cu scripcarii ăia ce-și rod pantalonii prin Senat? Hârtia – mai înțeleg ceva, o fi citind de probă, dar sulică?

Socrate: (*satisfăcut*) Gata, am găsit! Asta îmi trebuia. Iată și efectul.

Mădălina: Ce ai găsit? Ce efect?

S o c r a t e: Ai văzut?! Te-a cucerit sulița.

M ă d ă l i n a: Sulița cu adevărat repugnă, dar lămurește-mă și pe mine ce se întâmplă.

S o c r a t e: (*confidențial*) Măine Senatul se întrunește în ședință plenară...

M ă d ă l i n a: Știu, deja mi-ai spus. Ei, și?

S o c r a t e: ...și o să fie dezbătut proiectul Hârtiei cu privire la banul public, iar eu...

M ă d ă l i n a: Vei ține un discurs. Mi-ai spus și asta. Ei, și?

S o c r a t e: ...dacă cineva din bancă mi-a perturba cuvântarea, așa cum o faci tu acum, îl țintesc cu sulița asta...

M ă d ă l i n a: O, Mărite Zeu! Scoate-l la drumul cel drept pe rătăcit! Păi, democrație este asta? O să te amendeze Spicherul Înaltului For, cum s-a mai întâmplat acum un an. Știi tu... Ți-au tăiat pe trei luni sporurile la salariu, tichetele de masă, vucerile de vacanță, alocațiile de sanatoriu, indemnizațiile de călătorii peste hotare, diurnele de nu știu ce mai aveți voi acolo. Ai grijă că de toate belelele astea cea mai suferindă o să fiu iarăși eu. Nici tu casă ca lumea, nici să ies și eu în lume ca o soață de...

S o c r a t e: (*râde exaltat*) Stai liniștită, Mădălina. Am eu o înțelegere cu *Speakerul*. E chiar inițiativa lui, ca discursul meu să dea peste cap opoziția cu tot cu...

M ă d ă l i n a: Mare nevoie, dar cu ce te alegi tu din balamucul ăsta?!

S o c r a t e: Mai știi, poate câștig vreun premiu și atunci... Ehei, Mădălina, ce vom mai trăi!

M ă d ă l i n a: Cum să nu. Te scoți iarăși de vânzare.

S o c r a t e: Hai, că mai lovit drept în... (*Își strânge pumnii amenințător.*) Femeie, aici să nu te bagi că nu-i treaba ta! Și-apoi nu tu îmi goleşti buzunarele de nu mai știu ce și cum...

Sună cineva la ușă.

M ă d ă l i n a: Aoleu, cine să fie? Mă prinde ciufulită și în pijama!

S o c r a t e: (*se agită și el*) O să se sperie de suliță! S-o ascund sau...

M ă d ă l i n a: Socrate, deschide tu. Dacă e vreo colegă de-a mea de la „Pro Conștiința Socială”, o să-i placă, neapărat...

S o c r a t e: Eu nu primesc doamnele acasă.

M ă d ă l i n a: Dar unde le primești, la Catedră sau chiar în Camera Plenului?

S o c r a t e: Hai, nu mai insinua și tu...

Sonerie se aude din nou, cu mici întreruperi.

M ă d ă l i n a: Vezi și tu, poate-i vreun bărbat de cetate de la Forului Plaiului.

S o c r a t e: Nici pe bărbați nu-i primesc acasă.

M ă d ă l i n a: Știu că nu la baia romană! (*Sonerie sună repetat și insistent.*)

Da deschide odată, măi omule, că nu-i frumos!...

Socrate, nehotărât, deschide ușa. Intră vecina. Părul ei blond, răsfirat ca o cascadă pe spate, răspândește furori. Poartă costum de stofă rară, cizmulife roșii pe tocuri exagerat de înalte și o poșetă de bun gust, pretinsă a fi din piele de crocodil.

V e c i n a: (fără să dea binețe, privind calm sulița, pe care Socrate o poartă zăpăcit dintr-o mână în alta) Cu sulița la atac? Să știți că sunt și eu o suliță.

S o c r a t e: (căutând scuze) Sărut mâna, stimată vecină. Aaa, sulița... Este o sculă de serviciu. Tocmai probam și eu...

V e c i n a: Nicio problemă, fiecare peșteră cu epoca și tradițiile sale.

S o c r a t e: Am zis, doamnă: un exercițiu de profesie...

V e c i n a: Înțeleg: funcția.

Vecina se privește pe furiș în oglindă cum îi stă. Mădălina încearcă să se strecoare neobservată în dormitor; dar Socrate îi stă în cale cu sulița lui, neștiind ce să facă cu ea.

M ă d ă l i n a: (zăpăcită) Eu nu... Să nu deranjez cumva...

V e c i n a: Și doamna în pijama ce mai face?

S o c r a t e: A suferit dureri de cap toată noaptea...

V e c i n a: (posesivă) La drept vorbind, nu mă deranjează faptul că lady, la ora asta, este încă în pijama. Eu voiam să întreb de cămașă.

S o c r a t e: Care cămașă?

V e c i n a: Cămașa mea de noapte.

S o c r a t e: (încercând să degajeze tensiunea) Aha, cămașa aia zburătoare!

V e c i n a: Exact, cămașa care, din întâmplare, de pe sfoara de rufe de la balconul meu a ajuns pe balconul dumneavoastră.

S o c r a t e: Nici nu știam de unde-i și a cui este. Așteptam să se răspundă cineva. Mădălina, adu cămașa doamnei.

M ă d ă l i n a: (ironic) Acușica! (către vecină, cu tupeu) Stimata mea vecină, eu nici cu spatele nu știu despre ce cămașă este vorba.

V e c i n a: (mirată) Nu știți?! Dar cine știe?

M ă d ă l i n a: Chiar nu știu și nici nu vreau să știu.

S o c r a t e: (iritat) Nevastă, dă-i vecinei cămașa!

M ă d ă l i n a: (deschide presupusa ușă, cu severitate maximă) Afară, scorpie! Cară-te din casa noastră și să nu mai spui nimănui că ne ești vecină!

V e c i n a: (după o pauză de incertitudine, către Socrate) Mă petreceți, domnule senator?

Vecina pleacă ofensată, petrecută de Socrate până la ușă.

S o c r a t e: De ce ai dat-o afară, Mădălina? Poate are și ea ceva dreptate.

M ă d ă l i n a: (supărată) Mai lasă-mă și tu în pace cu vecina ta și cămașa voastră! Ia'uzi, „dreptate”!...

S o c r a t e: (*întăritat*) Da, chiar are dreptate. Trebuia sa-i restitui cămașa. Tu ai atâtea cămăși...

M ă d ă l i n a: Și toate demodate, uzate... Eu ce să mă fac? Recunosc, mi-a plăcut, dar dacă m-a prins îmbrăcată în ea spânzuratul ei... Acum să și-o caute la gunoșițe. (*După o pauză tensionată, îl îmbățișează pe Socrate și-i sărută lingușitoare chelia.*) Socratele meu talentat, filosoful budoarului meu... Tu să-mi cumperi altă cămașă, și mai frumoasă. Cu dantelă din mătasea broaștei și nasturi din colț de elefant de baltă, cu desene exotice... Iubitul meu senator o să mi-o aducă chiar din Mesopotamia, unde va pleca săptămâna viitoare la Summitul Secolului, nu-i așa? (*visătoare*) Vai, ce fericire! Zi de zi o voi întinde pe sfoara de la balcon, în văzul lumii, ca să crape de ciudă și invidie vecina de sus...

S o c r a t e: (*amuzat*) Hai, că bună socoteală mai ai și tu. Vorba lui Spânzuratu: „e romantic, nu?”

Sună soneria tocmai când Mădălina voia să-și dezbrace pijama. Ușa se deschide încet și intră vecina, fără să aștepte să fie invitată.

M ă d ă l i n a: (*revoltată*) Pe cine-l mai aduce naiba chiar în momentul acesta?!

V e c i n a: Nu vă supărați, am auzit de după ușă că îl pomeniți pe... și... Domnule senator, spuneți-mi și mie, de ce ați făcut în For campanie de alegere a cetățeanului Haisam în funcția de Guvernator?

S o c r a t e: (*prefăcându-se nedumerit*) Eu?... Am făcut campanie?... În favoarea cui, ziceți? I-am făcut eu campanie spânzuratului ăla?!

V e c i n a: Da, insului de șapte ori spânzurat, vorba lumii. (*Se așază comod pe canapea și se preface că plânge.*) Cine o să-mi întoarcă bărbatul meu, cel de casă? Atât mă mai iubea... Acum, na! *Nacialnik* □ mare. Numai cu afaceri de stat... Făcând abuz de înalta funcție, a înființat un harem personal. Da, da, exclusiv al lui! Din toate pustiurile și-a colecționat câte o cadână tânără, iar pe mine... Ce soartă ma am și eu! Și fără cămașă, și fără bărbat la casă. (*după o pauză tensionată*) Domnule senator, spune drept, câte loturi de banane ai luat la hăpcă pentru afacerea asta? Dacă nu spui, spun eu.

S o c r a t e: (*vorbind ca pentru sine*) Ehei, fato, măcar să fi spus rodii, că bananele de mult nu mai au valoare.

V e c i n a: Ba o să mai spun și cum le-ai spălat la separatiștii de dincplo de Tiras.

S o c r a t e: (*încearcă să manipuleze*) Dragă vecină, ești o fire atât de delicată... Nu plânge, duduie, că nu-ți stă bine. O fi vreo confuzie la mijloc, duduie... Degeaba îți faci inimă rea. Trebuie să mergi neapărat la Spânzuratu... Pardon, la Excelența Sa Guvernatorul Plaiului și să-i ceri socoteală. Să-i zici categoric, duduie: uite așa și așa, mojjicule... Pardon, excelența voastră... Guvernator.

M ă d ă l i n a: (*răutăcioasă*) Ia'uzi, „dragă”, „duduie”, „duduie”? Tu, vedetă de bordeluri, n-ar strica barem să te spovedești...

V e c i n a: *(se ridică brusc gata să-i sfâșie pe ambii, dar cu reținere, cu voce calmă)* Să știți că nu-mi place ca cineva să-mi dea lecții gratuite! Mai ales niște borfași.

M ă d ă l i n a: Noi suntem borfași?!... *(Încearcă să o agreseze pe vecină, dar Socrate intervine, gesticulând conciliant.)* Dispari de aici!

Vecina le întoarce demonstrativ spatele. Se joacă un timp cu poșeta sa elegantă, apoi îi găsește un loc potrivit și o pune pe consolă, ca să pozeze în fața oglinzii și să-și aranjeze coafura blondă. Totodată îi urmărește cu coada ochiului pe cei doi: Mădălina, care se arată și mai ofensată de comportamentul ei sfidător, și Socrate, amărât peste măsură și el. Într-un târziu, satisfăcută de reușita sa, trece teatral prin fața lor, impunându-și fastul ca pe un podium.

V e c i n a: Voi nu m-ați înțeles, nu m-ați convins și nici nu doriți să discutăm pașnic. E cam tot ce puteți face, dar să știți: eu nu vă voi permite să mă umiliți, în nicio formă! Acum vă părăsesc. Sper să nu fi uitat nimic pe aici, ca nu cumva să mă întorc.

Vecina pleacă cu capul sus, uitându-și (poate, cu bună știință) poșeta pe consolă.

S o c r a t e: Ia vezi, măi, fița are caracter!

O muzică blues învăluie spațiul și scena se întunecă.

Tabloul 3

Pe masă stau aranjate cu grijă obiecte de doliu: portretul lui Socrate cu panglică cernită, o lumânare aprinsă, câteva garoafe roșii ș.a. Alături, pe scaun, șade Mădălina, cuprinsă de o stare lugubră. La subsuoară ține o poșetă ce amintește de poșeta uitată de vecină pe consolă. Se aude soneria de la intrare. Sună imperios.

M ă d ă l i n a: *(tresare)* Deschis-deschis, intrați!

Intră vecina. Este îmbrăcată, ca de obicei, cochet. Poartă o geantută (pretinsă a fi din piele de șarpe) cu curelușă pentru a o purta la umăr. Se străduiește să arate impasibilă.

V e c i n a: Cugetați? *(Mădălina o privește pieziș și tace. După o pauză plictisitoare.)* Puteți să nu răspundeți, vecină... Oh, am uitat că m-ați blamat și mi-ați interzis să mă mai prezint ca vecină de peșteră.

M ă d ă l i n a: Ei, câte nu spune omul la supărare. Ia loc și tu pe scaun să ne reculegem împreună.

V e c i n a: (*fără să privească în direcția Mădălinei*) Mulțumesc, mă grăbesc.
M ă d ă l i n a: (*cu regret*) Dar eu am crezut...

V e c i n a: Ce ați crezut e una, dar eu am intrat doar să verific dacă nu cumva domnul senator Socrate este acasă.

M ă d ă l i n a: Acasă-i, nu vezi?

V e c i n a: Ba da, văd portretul răposatului pe masă, dar la bursă se zvonește că ar fi fost răpit.

M ă d ă l i n a: (*uimită, dar și curioasă*) Răpit? Cum, adică, cine să-l răpească?!

V e c i n a: Contrabandiștii lui din arhipelagul separatist.

M ă d ă l i n a: Ce spui, vecină dragă? (*Aranjează un scaun în fața ei.*) Ia mai lasă supărarea și așază-te acilea.

V e c i n a: Nu, am zis că mă grăbesc.

M ă d ă l i n a: Tu chiar o să pleci așa, fără să afli dacă Socrate este sau nu acasă? Ce le vei raporta celor care te-au trimis?

V e c i n a: Hm! Nu am de făcut niciun raport nimănui și basta. (*Se privește pe furiș în oglindă cum îi stă.*) Pur și simplu, Excelența Sa Guvernatorul Haisam își face griji de soarta domnului senator.

M ă d ă l i n a: Dacă Spânzuratu... Ptiu, ducă-se pe pustii! Guvernatorul ăla al tău are atâta grijă, de ce nu vine în persoană? Ba să vină și alții din conducerea de vârf cu condoleanțe. Eu, iată, m-am pregătit și îi aștept cu răbdare.

V e c i n a: Ce să facă ei aici? Treaba lor e să aranjeze tratative cu cine trebuie, ca să-l elibereze pe sărmanul ostatic, viu și nevătămat. (*Plină de sine, se plimbă prin odaie.*) La drept vorbind, eu am venit din proprie inițiativă, doar să verific versiunea dacă nu cumva domnul senator joacă o farsă și se ascunde pe undeva prin casă, că s-a mai întâmplat și cu alții... Îmi plac la nebunie aventurile, mai ales de astea cu politicieni, senatori și separatiști.

M ă d ă l i n a: Ce atribuție au aici separatiștii? De ce nu mă întrebați și pe mine ce și cum s-a întâmplat?

V e c i n a: (*provocată*) Wow! Dumneata știi adevărul?

M ă d ă l i n a: (*cu importanță vădită*) Cum să nu știu, dacă de lângă mine a dispărut. Iubitul meu senator... (*scoate din poșetă o batistă purpurie și își șterge lacrimile.*) Doar batista asta de la el știe cât de mult...

V e c i n a: (*privește lung nu batista, ci poșeta pe care Mădălina o poartă la subsuoară, apoi extrem de curioasă*) Vecină dragă... Doamnă Mădălina, spuneți cum a fost. (*Se așază pe scaun în fața Mădălinei.*) Hai, povestește mai repede, că nu mai pot! Eh, cum îl voi pune în galoș pe veneticul de Haisam!

M ă d ă l i n a: (*lungindu-și intenționat narațiunea*) Păi, totul a fost cum se mai întâmplase, dar nu chiar așa...

V e c i n a: Da, da, da, treceți la subiect.

M ă d ă l i n a: Bine, ascultă aci. Era noapte și Socrate dormea. Ba nu, stai s-o iau de la început. Adică, nu de mult, într-o seară, ca de obicei, Socrate a mers la culcare, în dormitorul nostru conjugal. Eu, cu pasiunea mea, m-am

reținut în salon. Știi de ce pasiune sufăr? Da' de unde să știi...

V e c i n a: (*nerăbdătoare*) Asta mai târziu, acum despre domnul senator!

M ă d ă l i n a: Nu mă întrerupe, că n-o să înțelegi nimic. În chestia asta trebuie să ai simțul metaforei. Ei, cum spuneam, priveam ceva la televizor.

Atât de... Nici în ruptul capului nu mă puteam despărți...

V e c i n a: De domnul senator?

M ă d ă l i n a: Ai răbdare, fato. Te grăbești ca... Nu mă rupeam de televizor.

V e c i n a: Lasă naibii televizorul și spune în sfârșit ce s-a întâmplat cu bărbatul dumitale!

M ă d ă l i n a: Da' tu de ce nu mă întrebi ce priveam eu pe sticlă cu mare pasiune?!

V e c i n a: Ei bine, ce priveați?

M ă d ă l i n a: (*În văzul vecinei, scoate din poșeta de la subsuoară o batistă albă și își suflă zgomotos nasul. Apoi, cu deosebită satisfacție.*) Un boievik priveam! (*surprinsă de nedumerirea vecinei*) Nu știi ce înseamnă boievik? Film rusesc contemporan, cu comandouri de misiuni speciale în zone de conflict pe teritoriul unor provincii ex-sovietice. Ce mai lupte aranjate, câtă adrenalină, sentimente de mama focului, mai ceva decât telenovelele latino-americeane...

V e c i n a: (*se ridică și face câțiva pași spre ușă, amenințător*) Dacă mai continui cu din astea, plec.

M ă d ă l i n a: Bine, bine, nu te mai... Cum spuneam, după miezul nopții am mers și eu în dormitor, dar ia-l pe Socrate de unde nu-i.

V e c i n a: Nu era lunatic? O fi sărit de la balcon.

M ă d ă l i n a: Nu, n-ai ghicit. (*confidențial*) L-a înghițit balena.

„MĂ NUMESC ANDY/STATISTIC VORBIND SUNT OK”

Andy FIERENS

Andy Fierens s-a născut pe 8 mai 1976, la Mortsels, o comună de la periferia Anversului, oraș portuar unde s-a mutat mai apoi. Încă de la șaptesprezece ani, intră în circuitul literar alternativ, cu volume manufacturate și cu lecturi. În următorii cincisprezece ani, se afirmă ca organizator și performer. Astfel, a fost organizatorul primului Poetry Slam din Flandra (în septembrie 2001), animator la Radio Centraal din Anvers, front man al grupului trash literar Andy and the Androids, unul dintre coordonatorii proiectului „Antwerp Book Capital 2004”. În prezent, este unul dintre motoarele asociației literare Vonk&Zonen, împreună cu Maarten Inghels și Michaël Vandebriel. În 2009, și-a făcut debutul „oficial” cu Grote smerige vlinder („Fluture mare și scârbos”), încununat cu Premiul „Herman de Coninck” pentru cel mai bun debut. A publicat mai multe cărți.

Selecția de față îi aparține autorului, iar textele au fost citite la Cenaclul Republica, în cadrul Festivalului Internațional „Primăvara Europeană a Poeților”, organizat de Uniunea Scriitorilor din Moldova. Traducerile (din limba engleză) au fost făcute de Dan Negară, Sabina Lăpteanu și Iulia Iaroslavschi.

Interviul a fost realizat de Moni Stănilă și Alexandru Vakulovski.

MS: Andy, ai fost în Moldova la Festivalul Internațional „Primăvara Europeană a Poeților”, ți-ai format o idee despre Moldova, despre festival?

Sunt întotdeauna încântat când vizitez țări noi și cunosc oameni noi. Și vreau să spun că nu

am fost deloc dezamăgit de Moldova, fiindcă a fost plăcut să întâlnesc oamenii de acolo și să descopăr interesul lor real pentru poezia unui străin cu barbă lungă. M-am simțit binevenit și apreciat în Moldova, chiar mi-a părut rău că nu am putut sta mai mult. Îmi ridic pălăria în fața organizatorilor festivalului, ați făcut o treabă bună.

MS: Ce îți amintești cel mai mult legat de vizita ta aici?

Am multe amintiri, prea multe să le enumăr, dar ceea ce m-a surprins cel mai mult în Chișinău a fost verdele. Nu cred că am mai fost într-un oraș cu atât de mulți copaci. A fost o mare surpriză. De asemenea, poate și mai important, nu am știut că aveți un vin așa de bun.

AV: De ziua Europei la Chișinău, după ce ai trecut pe la bustul lui Ion Creangă, ai stat la cortul Belgiei, deși parcul Ștefan cel Mare era plin de corturile celorlalte țări cu aspirații europene. E o formă de patriotism asta?

Hahaha, nu, deloc. Nu am sentimente patriotice. Lumea întreagă e țara mea și toți oamenii îmi sunt frați și surori. Dar la cortul Belgiei era o canapea comodă și câteva beri foarte bune, așa că, după ce m-am așezat și am băut câteva beri și am vorbit cu oameni de treabă, n-am mai avut chef să mă pun în mișcare, m-am simțit bine acolo, dar a fost mai degrabă o opțiune născută din lene decât din patriotism.

AV: Când vorbesc de turism, moldovenii amintesc în primul rând vinul. Ce ți s-a părut ție atrăgător în Moldova din punct de vedere turistic. Și, apropo, cum ți s-a părut vinul?

Cum am spus și înainte, vinul vostru e minunat. Mi-a plăcut așa de mult încât după ce m-am întors în Belgia am căutat prin magazine, fiindcă voiam să îl gust și prietenii mei de acolo. Am fost deja în numeroase magazine de vinuri până acum, dar, din păcate, nu am găsit nicăieri vin moldovenesc. Așa că dacă știți voi unde îl pot găsi în Belgia, vă rog să mă anunțați.

AV: Ai simțit că ai fost în cea mai săracă țară din Europa?

Nu. Când se vorbește despre regiuni sau despre țări foarte sărace, te aștepti să nu te simți în siguranță pe străzi și să auzi de crime peste tot. Nu am avut în Moldova experiențe de acest fel. Deloc. Și, de asemenea, te gândești că acolo unde e sărăcie nivelul intelectual este scăzut. Pentru mine în Moldova a fost exact pe dos: am întâlnit o mulțime de oameni interesați de artă, muzică, literatură. De cultură, în general. Mulți dintre cei pe care i-am întâlnit erau ei înșiși artiști. M-am bucurat să întâlnesc atâția intelectuali și să văd atât de multă creativitate.

AV: La cenaclul Republica ai făcut un adevărat spectacol. Crezi că e important cum un poet își citește poezia?

Cel mai important lucru e să rămâi sincer cu tine. Modul în care îți citești poezia trebuie să fie în primul rând firesc și bun pentru tine. Ce gândesc ceilalți nu e relevant. Ca artist, ca poet, ești într-o călătorie și trebuie să parcurgi acest drum în termenii stabiliți de tine. Bineînțeles, când ești tânăr îi imiți pe cei pe care îi admiri și e firesc să faci asta. Cu cât mai mult îi imiți pe alții, cu atât mai repede îți găsești vocea și modul în care vrei să aduci poezia ta în fața publicului. Deci e bine să experimentezi, dar odată ce-ți găsești vocea ta, ascult-o și urmeaz-o. Încă o dată – crede-mă, e foarte important –, dacă simți că trebuie să îți citești textele într-un anumit fel, chiar dacă vezi că îți gonește publicul, încăpățânează-te și fă-o exact așa. Dacă vrei să citești în manieră clasică, manieră clasică să fie. Dacă simți că vrei să urli, să răcnești ca un animal sălbatic, atunci fă asta. Dar, indiferent ce alegi, nu o fă doar ca să îi mulțumești pe ceilalți.

MS, AV: Mulțumim, Andy, o să ținem minte.

JAZZ

muzica există
sub multe forme
unele îndrăznețe
unele conformiste –
altele plictisitoare a dracului
în cel mai bun caz. un gen însă
mă irită mai mult decât
restul: jazzul

jazzul vine din
America, de aceea
Al Quaida primește votul meu
nu că aș fi mândru
de aceasta, vă rog să notați, dar
sigur ar fi trebuit
să se gândească de două ori
înainte de a inventa
toată această tâmpenie:

o mie de note pe
minut îți fluieră
prin urechi, așa încât
nu poți niciodată spune cu

adevărat
exact ceea ce auzi

hiturile evergreen nu toate
atât de minunate, în orice caz
își au meritele lor:
te liniștesc să adormi,
jazzul nu va face asta
în niciun caz; îți dă
dureri de cap și o
supradoză de trompete
plângăcioase
și cu asta scapi încă ușor
fiindcă potrivit surselor
care nu mint
pot fi găsite cârciumi
unde fanaticii de jazz
înghesuiți împreună,
strigă constant 'yeah!'
și bombănesc
ritmuri inexistente

să pricepi jazzul –
trebuie să fii prost sau
nebun după el.

pledez pentru proști pentru că
nebuni sunt cu nemiluita și atunci
lumea ar fi fost de mult
o nebuneală de jazz
și asta e sigur
Doamne salvează-ne!
dacă există – ceea ce
ar putea fi adevărat,
dar atunci jazz-ul
cu siguranță l-a alungat
pe Marte.

(tr. Dan Negară)

no panic on the titanic, andy to the rescue

nedormit mă gândesc la eroii
mei:

andy warhol
andy kaufman
mahatma andy

nu fiecare andy are succes

știi de unul care poate
să adulmece chiloții femeilor
doar
dacă își cumpără singur
o pereche
și de altul care
își ține singurul sărut
într-o sticlă goală de coca-cola

optimismul înseamnă să fii
bolnav în
fază terminală și totuși să lași fu
matul
(eu nu sunt optimist)

când aud în depărtare un câine
scâncind

vreau să intru în grădină
să trec prin
patru hectare
de trecut neprelucrat
dar nu am o grădină
așa că de obicei stau înăuntru
pe canapea
fericit
că găsesc sprijin
în poruncile ce mi se schimbă
zilnic:

să nu înveselești femeia altui
bărbat
să nu forțezi pe nimeni gol
să alunece pe toboganul
învelit în șmirghel

mă numesc andy
statistic vorbind sunt ok

teama îmi guvernează viața
nu mi-am permis de exemplu
să-i zic copilului meu
că tatăl mi-a murit
așa că i-am trimis
o telegramă muzicală
la școală
uneori devine atât de sufocant
încât plâng după ajutor –
niciun andy nu răspunde

o știi pe aia cu andy care avea
o erecție aproape moartă?
o știi pe aia cu andy
care și-a înșelat soția
cu frații suedezi
lars și extra-lars?
o știi pe aia cu izolatul social
andy
și gura lui premium împuțită?
o știi pe aia cu andy
și movul său șters?
o știi pe aia cu andy

care sărută o broască
până i se face rău?

broaștei, adică
lumea mea
e mărginită
de certitudini:

când sunt în avion
e mereu muzica lui
buddy holly, john denver sau
richie valens
la difuzoare
când mă plimb
cu zece euro în buzunar
știi că în acea zi
nu-mi cumpăr prietenie
dragostea e un verb de acțiune
iar acțiunea nu e punctul meu
forte

știași apropo că toți andy

trăiesc în toate fusele orare
și de obicei rămân neclintiți
când li se spune de o derivă
continentală?
că nu știm cu siguranță
dacă era vreun andy
printre azteci sau goți
ori prin popoarele dispărute
din papua noua guinee?
că nu există o societate secretă
formată din andy care propagă
o nouă ordine mondială?
că până și cel mai curajos dintre
andy
nu-și poate controla râvna
într-o cameră plină de femei
goale încătușate?

-- nu există certitudini, cu
excepția

Faptului că înțelegerile cu
gângăviții expiră
nu mi-am sfidat soarta
chiar dacă m-a îngropat
sub zece tone de moloz superior

eram copil
când tata plecase la muncă
și am văzut-o pe mama
strecurându-se-n pat cu robin
hood
am decis ca niciodată să nu mai
dau nimic celor săraci
regulă de la care am deviat o
dată
când i-am împrumutat lui isus o
mie de euro

pe care nu mi i-a mai întors

într-adevăr, domnul există
l-am iubit
când a spart gheața
cu glume mieroase
ca
niciodată nu folosi crenvurști pe
post de vibrator
mai ales ăia cu usturoi
nu mă învăța din astea:

andy inspirați de mondriaan
nerușinații andy
care mănâncă firimiturile
aruncate de hansel și gretel
andy în poalele văduvelor
în case în care pofta
se prelinge pe pereți
andy după a nu știu câta
dezamăgire
nu mai vorbesc despre femei

ci despre texas chainsaw
mascara
o știi pe aia cu andy
a cărui inimă a fost găurită
de paste crude?
o știi pe aia cu andy
care excelează în pseudo-sex?
o știi pe aia cu progresistul andy
care pronunță molgola cu un E
la sfârșit
o știi pe aia despre un andy
care se plânge de oasele din
steaku-i de balenă?

uite:

când cineva se rade devine mai
atrăgător
când eu mă rad mă aleg cu o
buză fără păr

ascultă:
optimismul e o virgină
care pe patul de moarte citește
o carte
cu sfaturi pentru sex
(nu sunt un virgin)
(n-am citit cărți de mult timp)

să știi:
există două tipuri de oameni
dar nu știu care-s ăia

ce pot să fac?
în fața mea și în spatele meu
în stânga și în dreapta mea
cât poți vedea cu ochiul
lamentația
gloatei de disperați

mă duc la mare

mă duc la mare
și o să-mi scriu numele de o

sută de ori
în apă cu un băț
și știu
că undeva

este cineva
care mă poate face fericit

cât timp
mai am o față
ea are un loc

unde poate sta

(tr. Sabina Lăpteanu)

Adaptează-te!

(Belgia îi aduce omagiu lui
Jaques Darras)

nu este o minciună am roșit
când am auzit că cineva mă
admiră și-mi cântă laude
recunoaște cum te-ai simți
dacă erai o țară la fel de
ne semnificativă ca mine

pentru turiști sunt o escală
pentru istorici un loc de luptă
care nu a mai fost agitat
cowboy-i cu bezele îmi
confundă
perla cu cochilia

‘ce ai învățat la școală
Timmy?’
‘Belgia este capitala
Brusselului mamă’

și m-am întrebat
cine este acest om care dă din

coadă dar
slavă Domnului nu-și ridică
piciorul?
– trebuie să fie un belgian care
încă nu m-a declarat mort
poate un flamand
sau un valon?
la naiba e un străin!

ascultă! Un gong de fericire
strălucește în gura mea
fredonează
bun-venit bun-venit intră
aruncă-ți jacheta pe umeraș
destupă sticla

fii cetățean de onoare
un flautist care precede numele
și faima mea
de la bucatele exclusive la
kebab
cineva care nu rezistă
sparanghelul cu levănțică sau
pălmuirea indecentă

vino hrănește-te cu absurdul
meu
splendoarea mea trecută
și moravurile haotice

adaptează-te și simte-te liber!

trăiește-ți viața în mine nu vei fi
repatriat
pentru tine îmi voi mătura
străzile
pentru tine îmi voi elibera
barurile de derbedei
îmi voi acoperi podurile festiv

cu cea mai fină pelerină
prietene condu peste
autostrăzile mele dezagregate
ca bolile cardiovasculare pe
suprafețele mele

încearcă-mi învălmașeala
interioară și mângâie cu limba
ta poetică
fundul cu bombe ruginite
palpează-mi figura
împărtășește-mi beția și luptă-
te cu acest imn nou

retteke tetteke tet!
retteke tetteke tet!
retteke tetteke retteke tetteke
retteke tetteke tet!

îmi reanimezi dorința de
anarhie
doar mișcă-ți degetul mijlociu
și salută viața
în timp ce se ridică pentru
orbire și dictatură

adaptează-te și simte-te liber!

trăiește-ți viața în mine! fii
succinct și mulțumit
bate-ți joc de calmul valonilor
și încăpățânarea flamanșilor
sărută miile de sâni te voi face
una cu pământul
și nu uita între îmbrățișările

cămilei cărnose de gargara cu
păgâna bere dulce

atenția ta îmi face casele de pe
marginea drumului să lumineze
dorința de huzureală reînvie în
orașele iluminate
unde cineva vede o girafă
albastră cum sare de pe geam
(publicitate din trecutul meu
surrealist ca inspirație pentru
prezentul nostru mohorât)

adaptează-te și simte-te liber!

condu în centru fără frâne
simte-mi abandonul cu limitele
tale și târăște-te în pat
vino aici bărbat frumos și uită
timpul pentru totdeauna

deja mi-am rășchirat provinciile
pentru tine

(tr. Iulia Iaroslavschi)

SALONUL DIN CHAMPS-ÉLYSÉES. PICTURĂ

EUROPA CULTURII

Articol publicat în revista *Mercure de France*, nr. 1 din 1890

Louis DENISE

Cu certitudine, în acest an de grație 1890, procesul conștiinței este dureros pentru un tânăr care dorește să-și păstreze o anumită onestitate a spiritului atunci când pretinde că frecventează un salon. Fără îndoială, vertiginoasele suprafețe ale pânzelor pictate vor fi acoperite în acest an de orori dintre cele mai speciale, ceea ce va fi iarăși o surpriză pentru noi. Absența unor maeștri respectați, precum Puvis de Chavannes, Gustave Moreau, C. Pissaro, trecerea într-un alt local și abținerea sistematică a lui Besnard, Raffaelli, Degas, ne-ar fi paralizat în alte condiții laringele sau brațul. Dar credem că așa-zisa „critică de artă” devine cu adevărat lipsită de utilitate, dacă nu se referă la un ansamblu de opere a căror filosofie urmează să o descifreze și dacă nu-și menține ambiția de a descrie – în anumite cazuri atât de penibil și de impropriu – alcătuirea unui tablou sau gestul surprins într-o stană de marmură.

Ce filosofie să extragem atunci din această aglomerare de pânze aflate în relații complementare, precum corciții câini vagabonzi ai Parisului? Ca să le spunem lucrurilor pe nume: câte reduceri formidabile de prețuri se vor produce la ulei, la albul de ceruză și la simili-lacuri, pentru a face costurile adecvate la valoarea burselor!

De ar fi să mai cred vocea publică – cea a poporului-suveran-alegător –, ajung la o altă constatare, din fericire, deja făcută în multe alte circumstanțe cu caracter la fel de hipic: *Astăzi talentul galopează pe străzi!* Exclamații multiple și invariabile, de genul: „*Ce bine ați făcut!*” le

demonstrează la fiecare pas imparțialilor peripatetici de palat, prețiși reprezentanți ai Industriei, că cea mai încântătoare armonie domină printre cei mai oficiali susținători ai candidizilor burghezi ce își consacră Artelor Frumoase scurte intervale din timpul liber. Ah, da, ce bine ați făcut, domnilor și cum, în dezarmanta sa simplitate, acest elogiu este tocmai cel care convine cel mai bine meritelor voastre!

Am putea, totuși, după unele intervenții, puține la număr, pe ici, pe colo, să indicăm o anumită tendință a tinerilor pictori în a reduce din reticența intransigenților impresionismului? În realitate, acest aspect prezintă doar un interes secundar, arta fiind întotdeauna și fără îndoială un EXCES. Astfel se întâmplă ca un ins oarecare să-l corijeze pe Pissaro, impunându-i gusturile unui Bastien-Lepage, iar un altul lasă spiritul să ezite între o amintire de Degas și una de Raffaelli.

Oare nu l-am văzut deja, la expoziția deplorabilă a independenților, pe domnul Van Rysselberghe, amestecând cu bunăvoință tachismul școlii tinere cu un anumit model de desen cvasi-academic? Or, multe alte încercări de această natură se manifestă pentru o înprospătare a aspectului Salonului din Champs-Élysées. Îmi este suficient să mă refer aici la picturile în aer liber ale lui Maurice Cliot, în care culorile, cu siguranță în parte convenționale, produc prin juxtapunerea lor o foarte frumoasă armonie de lumină vibrantă, – un peisaj de Vytsman, unde procedeul tachist deghizat în mod ingenios triumfă prin a-l eclipsa pe un Appian exigent și prea apropiat, sau portretul doamnei Henri Daguerre semnat de Boggio. De asemenea, trebuie să vă spun că am avut o anumită plăcere în fața lucrării *În vizită* a domnului Belleruche, care a plasat în penumbra unui salon discret două frumoase siluete feminine, al căror unic neajuns este că amintesc de lucrarea domnului Blauche, precum și în fața acestui curios portret al unei doamne de Guthrie, în tonalitatea sa stinsă de veche tapiserie.

Traducere din limba franceză de Marcel GHERMAN

Sezonul cinematografic 2019

Festivalul de film documentar „Cronograf”

Între 22 și 28 mai, la Chișinău s-a desfășurat o nouă ediție a Festivalului de film documentar „Cronograf”. Evenimentul a fost găzduit de cinematograful Odeon. La secțiunea filmelor incluse în competiție au participat 49 de pelicule din 14 țări. Programul festivalului a fost structurat din câteva compartimente: *Lungmetraje*, *Scurtmetraje*, *CadRO*, o secțiune dedicată producțiilor locale, precum și compartimentele *Un like pentru documentar* și *Cu ochiul pe Moldova*. De asemenea, au fost prezentate și câteva proiecții în afara competiției. În acest an organizatorii au avut de ales din 900 de documentare propuse de cinești din 51 de țări. Printre peliculele prezentate se numără și creația Norei Agapi *Timebox*, un jurnal cinematografic al unei tinere dedicat tatălui său. Producția americană *Femeile din Gulag* immortalizează mărturiile ultimelor supraviețuitoare ale Gulagului. Iar documentarul german *Reactorul pierdut* prezintă starea actuală a unei centrale nucleare abandonate, plasată în regiunea Kazantip din Crimeea. Ajuns la a cincisprezecea ediție, Festivalul „Cronograf” se manifestă de ani buni ca un prestigios eveniment internațional.

Globul de Aur

Ceremonia de decernare pentru ediția 76 a premiilor Globul de Aur a avut loc pe data de 6 ianuarie, la hotelul Beverly Hills Hilton. Aceste trofee sunt acordate anual de Asociația Presei Străine de la Hollywood pentru realizări de excepție în domeniul cinematografiei și televiziunii. Evenimentul a fost moderat de actrița Sandra Oh și Andy Samberg. Începând cu acest an, Globurile de Aur includ și un premiu pentru întreaga activitate în domeniul televiziunii, care va purta numele actriței de comedie Carol Burnett, autoarea popularei emisiuni Carol Burnett

Show. Pelicula *Cartea verde* a câștigat cele mai multe trofee, printre care și un Glob de Aur pentru filmul anului, secundat de *Bohemian Rhapsody*, distins cu premiul pentru film muzical și de *Roma*. La categoria producțiilor de televiziune s-au remarcat în mod deosebit seriile *Metoda Kaminsky* și *Asasinarea lui Gianni Versace: o crimă americană*. Globul de Aur pentru rol central masculin i-a revenit lui Christian Bale pentru portretul politicianului american Dick Cheney din pelicula *Vice*, iar cel pentru rol central feminin, Oliviei Colman pentru interpretarea rolului reginei Anna a Marii Britanii în *The Favourite*. Și, în sfârșit, actorului Jeff Bridges i-a fost înmănat premiul Cecile B. De Mille, în semn de apreciere pentru întreaga sa activitate Considerată ca un preludiviu la premiile Oscar, ceremonia de decernare a Globurilor de Aur se manifestă ca un eveniment select în care se regăsesc cele mai strălucite staruri americane.

Premiile Oscar

Serata de premiere pentru ediția 91 a trofeelor Academiei de Film Americane a avut loc pe data de 24 februarie, la sala Dolby din Hollywood. Pentru prima dată în ultimele trei decenii, ceremonia a fost susținută fără prezentatori-gază și s-a bucurat de o audiență de 29 milioane de telespectatori americani, cu 12 procente mai mult decât în 2018. Printre cele mai apreciate producții din acest an se numără pelicula *Green Book (Cartea verde)*, în regia lui Peter Farrelly, câștigătoare Premiului Oscar pentru cel mai bun film, precum și a unui premiu pentru rol masculin secundar, acordat actorului Mahershala Ali. Acest film biografic reconstituie o călătorie în spiritul celor ale lui Jack Kerouac, realizată în 1961 în sudul Statelor Unite de muzicianul jazzist afroamerican Don Shirley și bodyguardul italoamerican Frank „Tony Lip” Vallelonga. Filmul *Bohemian Rhapsody*, un omagiu adus regretatului solist Freddie Mercury, liderul formației rock Queen, un adevărat fenomen al anilor '80, a câștigat cele mai multe premii Oscar, inclusiv premiul pentru rol central masculin, acordat lui Rami Malek. Succesul acestui film muzical biografic a inițiat chiar o nouă tendință în cinematografie, după cum o demonstrează apariția altor producții de acest gen, ca *Rocketman*, dedicată lui Elton John. Filmul *Roma*, semnat de Alfonso Cuaron, a fost distins cu premiul pentru regie și a devenit prima peliculă mexicană câștigătoare la secțiunea Film Străin. Iar Oliviei Cuaron i-a fost înmănat premiul pentru rol feminin, pentru rolul regine Anna a Marii Britanii în *The Favourite*. Ultima ediție a Premiilor Oscar anunță revenirea lor în forță, după controversele ce le-au însoțit în anii precedenți și demonstrează interesul continuu al publicului internațional pentru cea de-a șaptea artă.

Festivalul de Film de la Cannes

Noua ediție a prestigiosului eveniment cinematografic s-a desfășurat între 14 și 24 mai. În acest an organizatorii festivalului au adus un omagiu cineastei franceze Agnes Varda, iar afișul oficial reproduce o fotografie restaurată din timpul filmărilor peliculei sale de debut, *La pointe courte* (1955). Regizorul mexican Alejandro Gonzalez Inarritu a prezidat juriul pentru filmele

incluse în competiția centrală. În deschidere a fost prezentată ultima realizare a legendarului cineast american independent Jim Jarmusch, o parodie la filmele cu zombi intitulată *The Dead Don't Die (Morții nu mor)*. Din programul de proiecții în afara competiției se remarcă filmul popularului regizor danez Nicholas Winding Refn *Prea bătrân ca să mori tânăr*, filmul de acțiune sud-coreean *Gangsterul, polițistul, diavolul*, în regia lui Lee Won-tae, precum și două pelicule biografice: *Rocketman (Astronautul)*, dedicată solistului de muzică pop Elton John, și un portret al fotbalistului Diego Maradona. Dintre filmele incluse în competiție se distinge prezența noii producții a regizorului român Cristian Porumboiu *La Gomera*, o satiră plină de absurd și grotesc cu un polițist corupt care pleacă într-o călătorie de instruire în Italia, pentru a învăța de la mafia italiană un limbaj secret, necesar pentru a se eschiva de la supravegherea organelor de forță românești. Acest film a fost considerat un favorit la Premiul Palme D'Or. Pelicula sud-coreeană *Parazitul*, în regia lui Bong Joon-ho, a câștigat Palme D'Or-ul din acest an. Această dramă de situație cu elemente de satiră socială a devenit prima producție cinematografică coreeană distinsă cu prestigiosul trofeu. Iar Marele Premiu a fost acordat peliculei senegaleze *Atlantic*, în regia lui Mati Diop, o dramă ce are ca decor orașul Dakar și în care problemele sociale influențează direct câteva destine umane. Cineaștii Jean-Pierre și Luc Dardenne au fost distinși cu premiul pentru regie, cu pelicula *Tânărul Ahmed*. Premiul pentru rol feminin i-a revenit lui Emily Becham, pentru performanța din *Micul Joe*, iar cel pentru rol masculin, lui Antonio Banderas, pentru *Durere și glorie*. Prin consistența și diversitatea filmelor selectate, Festivalul de la Cannes își menține statutul de cel mai important eveniment cinematografic mondial și rămâne un veritabil simbol al multiculturalismului.

Berlinala 2019

Ediția 69 a Festivalului de Film de la Berlin s-a desfășurat între 7 și 17 februarie. Juriul a fost prezidat de actrița franceză Juliette Binoche. În deschidere a fost prezentată noua creație a regizoarei daneze Lone Scherfig *Bunătatea străinilor*. Cineasta este reprezentanta grupării de avangardă Dogma 95, al cărei manifest lansat în 1995 anunța intenția membrilor săi de a se disocia de modelul cinematografiei hollywoodiene. Cel mai important premiu al festivalului, Ursul de Aur, a fost acordat coproducției israelo-franceze *Sinonime*, în regia lui Nadav Lapid. Premiul Mare al Juriului (Ursul de Argint) a revenit filmului *Grația lui Dumnezeu* de Francois Ozon. Filmul *Distrugătorul de sisteme* al Norei Fingschedt a primit premiul Alfred Bauer (Ursul de Argint). Ursul de Argint pentru regie i-a fost înmânat Angelei Schanelec, pentru filmul *Eram acasă, dar...* Trofeul pentru rol feminin a revenit actriței Yong Mei pentru performanța din *Adio, fiul meu*, iar Wang Angchun a câștigat trofeul pentru rol masculin, pentru apariția din același film.

Marcel GHERMAN